

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΝΕΩΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ**

ΘΕΜΑ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ:
Η ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΗ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩΝ (1940-1948)

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Τραϊκόπουλος Στυλιανός

A.M. 1114M036

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ:

Καθηγητής: Προκόπης Παπαστράτης

Μέλη εξεταστικής επιτροπής:

Μαρία Σπηλιωτοπούλου

Δημήτρης Φιλιππής

ΑΘΗΝΑ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2016

Στην μνήμη της μητέρας μου Βαρβάρας-Ελένης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	5
A. Ιστορικό πλαίσιο Δωδεκανήσων (1911 – 1939)	7
B. Σχέδια κατάληψης των Δωδεκανήσων (1940 – 1943)	
I. Πρώιμα ελληνικά και βρετανικά σχέδια (1941)	12
II. Παράδοση Ιταλίας – Βρετανογερμανικός αγώνας στο Αιγαίο (1943)	16
Γ. Τουρκικές προσπάθειες διεκδίκησης των Δωδεκανήσων (1939 – 1943)	26
Δ. Πλαίσιο εθνικών διεκδικήσεων Ελλάδας (1941 – 1944)	
I. Ελληνικές διπλωματικές προσπάθειες (1941-1944)	40
II. Η θέση της Αριστεράς μέσα από τον κομματικό τύπο.	54
Ε. Λήξη Πολέμου (1945)	
I. Βρετανική διοίκηση	64
II. Σοβιετικές Ενστάσεις	66
ΣΤ. Συνέδριο Ειρήνης – Απόδοση & Ενσωμάτωση στην Ελλάδα (1946 – 1948)	70
Συμπεράσματα	74
Παραρτήματα	83
Πηγές	99

«Όλοι εμείς τότε αρχίσαμε την προπαρασκευή για τη διπλωματική μάχη που θα έδινε η Ελλάδα στη Διάσκεψη της Ειρήνης, έπειτα από τα επινίκεια.

Μελετούσαμε και ετοιμάζαμε τους φακέλλους για την υποστήριξη των εθνικών μας διεκδικήσεων. Περιμέναμε με λαχτάρα την ώρα που θα σήμαινε για τη δικαίωση των θυσιών του Ελληνικού λαού και για την αναγνώριση της ουσιαστικής συμβολής της Ελλάδος στη Συμμαχική νίκη. Δωδεκάνησος, Βόρειος Ήπειρος, ασφαλέστερα ελληνο-βουλγαρικά σύνορα, Κύπρος!

Στον καιρό εκείνο μας ήταν αδύνατο να διανοηθούμε ότι, με εξαίρεση της επιστροφής της Δωδεκανήσου, θα παραγνωρίζονταν όλα τα άλλα ελληνικά δίκαια. Πως οι χθεσινοί συμπολεμιστές θα λιποτακτούσαν στη διπλωματική και πολιτική μάχη. Πως η Ελλάδα θα έμενε μόνη για να αντιμετωπίσει τις συνέπειες των ανταγωνισμών που χώρισαν τους Συμμάχους την επόμενη της Νίκης.

Πόσους ακόμα αγώνες έπρεπε να αγωνισθή η Ελλάδα και πόσες αιματηρές θυσίες έπρεπε να δώσει ο ελληνικός λαός για να σώσει την ανεξαρτησία της χώρας!

Έζησα –μπορώ να πω– με άμεση συμμετοχή τον πόλεμο όλων των ελλήνων. Έπειτα από τη Διάσκεψη της Ειρήνης με την Ιταλία, Διάσκεψη που συνήλθε στο Παρίσι το 1946, έπαψα να λογαριάζω στη διπλωματική μου σκέψη τις έννοιες της ηθικής και του δικαίου. Τη χρήση των λέξεων που τις εκφράζουν (δίκαιο, ηθική, κ.ά.) τις περιόρισα μόνο για την προπαγάνδα. Χωρίς να πέφτω θύμα –όπως το παθαίνουν ακόμα και σήμερα πολλοί έλληνες και μάλιστα υπεύθυνοι– της νοθείας από τα λογής ευχολόγια και ευαγγέλια.

Την Διάσκεψη εκείνη την έζησα στο Παρίσι όπου ως πρώτος Γραμματεύς της εκεί Πρεσβείας μας, είχα περιληφθή στην ελληνική αντιπροσωπεία που τελούσε υπό την αρχηγεία του Κ. Τσαλδάρη και είχε διακομματικό χαρακτήρα. Υφυπουργός Εξωτερικών ο Φίλιππος Δραγούμης. Πόσα υπομνήματα γράφτηκαν και υποβλήθηκαν στη Διάσκεψη εκείνη για την ικανοποίηση των ελληνικών διεκδικήσεων. Πόση συλλογική εργασία, προσπάθεια, αγωνία αλλά και πόση απογοήτευση και πόση πίκρα όταν φάνηκε καθαρά και απροσχημάτιστα ότι τα ελληνικά αιτήματα ναυάγησαν επάνω στον αρνητικό βράχο της Σοβιετικής Ενώσεως αλλά και στην ουσιαστική αδιαφορία των αγγλοαμερικανών Συμμάχων μας».

(Απομνημονεύματα διπλωμάτη Χρήστου Ξανθοπούλου-Παλαμά, 1979)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων βρίσκεται στην περιοχή του νοτιοανατολικού Αιγαίου με το πιο απομακρυσμένο νησί από αυτά, το Καστελόριζο, ευρισκόμενο στην Ανατολική Μεσόγειο, να απέχει από τον Πειραιά 328 ν.μ. ενώ από την Ρόδο 72 ν.μ. Πρόκειται στην πραγματικότητα για ένα σύμπλεγμα συνολικής εκτάσεως 2.705 τ.χλμ. με πολλά νησιά, νησίδες και βραχονησίδες, εκ των οποίων τα δώδεκα μεγαλύτερα δίνουν την ονομασία τους σε αυτό. Τα δεκαοχτώ από αυτά κατοικούνται μόνιμα.¹ Άλλωστε ο νησιωτικός χαρακτήρας των Δωδεκανήσων, το σχεδόν αμιγώς ελληνικό των κατοίκων, η γεωγραφική θέση των νησιών και αδιάσπαστο της διοικητικής περιφέρειας, η χρήση της ελληνικής γλώσσας στα δικαστήρια ή μεταξύ των μητροπόλεων και των τοπικών αρχών αλληλογραφία, το σύστημα των δημογεροντιών κλπ., προσέλαβε σε αυτό το τμήμα του οθωμανικού κράτους, προνομιακή μεταχείριση (treatment privilege) από την πλευρά της οθωμανικής διοίκησης.²

Αν και με αμιγή σχεδόν ελληνικό πληθυσμό τα Δωδεκάνησα ενσωματώθηκαν στον ελληνικό κορμό με εξαιρετική δυσκολία, ενώ αποτέλεσαν όλο το προηγούμενο χρονικό διάστημα, αντικείμενο έντονων διπλωματικών διεργασιών και στρατιωτικών αντιπαραθέσεων. Είναι χαρακτηριστικός ο αριθμός των «παικτών», που ενεπλάκησαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στην διεκδίκηση των Δωδεκανήσων μετά την κατάληψή τους από την ιταλικές στρατιωτικές δυνάμεις. Ο κατάλογος αυτός περιλαμβάνει Οθωμανούς και στην συνέχεια Τούρκους, Ιταλούς, Γερμανούς, Βρετανούς, Αμερικανούς, Σοβιετικούς και φυσικά τους Έλληνες. Αλλά και μέσα στην Ελλάδα υπήρξε διαφορετική προσέγγιση και από την αριστερά, αλλά και από την εξόριστη κυβέρνηση του Καΐρου. Είναι ενδιαφέρον να διερευνηθεί αν και κατά πόσο η κυριαρχία επί των Δωδεκανήσων απετέλεσε το «δόλωμα» για την προώθηση γενικότερων γεωπολιτικών επιδιώξεων, μεταξύ των εμπλεκομένων, ή απετέλεσε το «αντικείμενο πόθου» για κάποιους από αυτούς.

Τα ερωτήματα λοιπόν που τίθενται είναι πολλά:

1 Βουλή των Ελλήνων, Δωδεκάνησα, συνθήκες – Νόμοι – Στατιστικές, Χάρτες 1947-1997, συλλογή επιμέλεια Τριαντ, Α, Γεροζήσης, Αθήνα 1998, σελ. 7.

2 ΥΠΕΞ, Φακ. 100, υποφάκ. 5 Τμήμα 1, αριθ. πρωτ. 12406, 16 Απριλίου 1912.

1. Ποιο ήταν το πλαίσιο μέσα στο οποίο καταβλήθηκαν προσπάθειες προκειμένου να κατακυρωθούν στην Ελλάδα;
2. Γιατί τα Δωδεκάνησα απετέλεσαν αντικείμενο τόσων έντονων διπλωματικών και στρατιωτικών διεργασιών και αντιπαραθέσεων από όλες τις δυνάμεις που ενεπλάκησαν;
3. Πώς αντιμετώπισαν οι «άσπονδοι γείτονες» και πως οι σύμμαχοι της Ελλάδας το ζήτημα των Δωδεκανήσων;
4. Με ποιους όρους τα ζητήματα συζητήθηκαν, από όλες τις πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα, ποιες αποφάσεις υιοθετήθηκαν και ποιες προτάσεις έγιναν δεκτές προκειμένου τα Δωδεκάνησα να ενσωματωθούν στην Ελλάδα;
5. Για ποιο λόγο τα Δωδεκάνησα, από το σύνολο των εθνικών διεκδικήσεων, απετέλεσαν την μόνη θετική κατάληξη;

Τα ερωτήματα αυτά υπήρξαν βασικοί άξονες της εργασίας. Τα ερωτήματα πολλά. Η εργασία αυτή δεν επιδιώκει να δώσει απαντήσεις σε όλα αυτά που έχουν τεθεί ως ερωτήματα. Επιδιώκει να θέσει προβληματισμούς επάνω σε συγκεκριμένα στοιχεία στην κατεύθυνση της απεικόνισης των γεγονότων που διαδραματίστηκαν επί πραγματικών στοιχείων και της άντλησης συμπερασμάτων από αυτά.

Η χρονική περίοδος όπου θα εστιαστεί η μελέτη περιλαμβάνει ακριβώς τα κρίσιμα έτη μεταξύ 1940 (οπότε Ελλάδα και Ιταλία εμπλέκονται στην πολεμική δίνη) και 1948 (οπότε, η Ιταλία παραδίδει τα Δωδεκάνησα στην Ελλάδα).

Στην προσπάθεια αυτή θα ήθελα να ευχαριστήσω, όχι τυπικά, αλλά ουσιαστικά την πολύτιμη βοήθεια του καθηγητή μου και σύμβουλο σπουδών Προκόπη Παπαστράτη, ο οποίος με έμπειρες και ουσιαστικές παρεμβάσεις βοήθησε στον σωστό προσανατολισμό της διατριβής αυτής. Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω την Χριστίνα και την Δήμητρα, την οικογένεια μου, για την πολύτιμη ψυχική συμπαράσταση τους.

A. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩΝ (1911 – 1939)

“Υπό την φασιστική Ιταλία ο ελληνισμός ισοπεδωνόταν συστηματικά και επιστημονικά. Και το ίδιο το όνομα της Δωδεκανήσου, επειδή ήταν ελληνικό, ήταν πια υπό απαγόρευση και είχε αντικατασταθεί από το “Le isole Egee”, οι Νήσοι του Αιγαίου. Μόνον μία ελληνική σημαία κυμάτιζε σε όλα τα νησιά – κι αυτή πάνω στο ελληνικό προξενείο της Ρόδου”.

(Απομνημονεύματα διπλωμάτη Sir Ronald Storrs, 1937)

Το Ιταλικό ενδιαφέρον για τα Δωδεκάνησα είχε ήδη επισημανθεί από το 1887 όταν ο βρετανός διπλωμάτης Sir Charles Dilke, επισήμανε τους ελληνικούς φόβους ότι η Ιταλία δεν εποφθαλμιούσε μόνο την περιοχή της σημερινής Αλβανίας αλλά και τα Δωδεκάνησα.³ Άλλωστε οι φόβοι της Ελλάδας ενισχύθηκαν όταν ιταλική μοίρα χαρτογράφησε τις ακτές της Ρόδου επισημαίνοντας περιοχές όπου μπορούσαν οι Ιταλοί να αποβιβάστούν.⁴ Έτσι στα πλαίσια του ιταλοτουρκικού πολέμου που ξέσπασε το 1911, η Ιταλία επιχειρώντας αντιπερισπασμό, προκειμένου να άρει το αδιέξοδο των επιχειρήσεων στο αφρικανικό μέτωπο, κατέλαβε μεταξύ Απριλίου-Μαΐου 1912 τα Δωδεκάνησα πλην του Καστελλορίζου. Οι κάτοικοι υποδέχονται τούς Ιταλούς αρχικά ως ελευθερωτές. Γρήγορα όμως διαπιστώνουν την πρόθεση για οριστική κατοχή των νησιών από την πλευρά της Ιταλίας με αποτέλεσμα αρχίζουν να εκδηλώνουν σταδιακά την αντίθεση τους σε κάθε συνεργασία και προσέγγιση μαζί τους.

Πάντως –ανεξαρτήτως αποτελέσματος– το ελληνικό ενδιαφέρον για τα νησιά, εκδηλώθηκε από την πρώτη στιγμή προς την Ιταλία, καθώς ο Βενιζέλος πρότεινε επίσημα σε αυτήν, αφού καταλάβει τα Δωδεκάνησα, να δηλώσει ότι κατά το κλείσιμο της ειρήνης δεν θα

3 **Sforza vs. Sforza: the free Italian movement and the foreign policy of its leader, by Dr. N.G. Mavris. Published 1943, page 13.**

4 **The present position of European politics, or, Europe in 1887. By the author of "Greater Britain." Published 1887, page 215.**

τα αποδώσει στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, αλλά θα τα κηρύξει αυτόνομα υπό την προστασία της.⁵

Μετά την υπογραφή της ιταλοτουρκικής Συνθήκης Ειρήνης στο Ουσύ της Λωζάννης την 18η Οκτωβρίου 1912, που προέβλεπε την επιστροφή των νησιών στην Τουρκία μόλις ολοκληρωνόταν η εκκένωση της Λιβύης από τα τουρκικά στρατεύματα, αρχίζουν τα αλληπάλληλα τοπικά Ψηφίσματα των Δωδεκανησίων με σκοπό την ένωσή τους με την Ελλάδα.

Η Ιταλία με πρόσχημα την καθυστέρηση απόσυρσης των οθωμανικών στρατευμάτων από την Τριπολίτιδα, διατηρεί τα στρατεύματά της στα Δωδεκάνησα και με το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων, εκμεταλλεύεται την αδυναμία της Τουρκίας για να παρατείνει την κατοχή τους. Οι εδαφικές διεκδικήσεις της όμως όπως αναφέρεται στην «πράσινη βίβλο» όπου παρουσιάζονται οι απαιτήσεις της Ιταλίας προκειμένου να εισέλθει στον πόλεμο εναντίον της Αυστρο-Ουγγαρίας, συμπεριλαμβάνουν μεταξύ άλλων την αποδοχή του ελέγχου των Δωδεκανήσων από αυτήν.⁶ Στην συνθήκη του Λονδίνου που υπογράφεται στις 26 Απριλίου του 1915, η Μεγ. Βρετανία, η Ρωσία και η Γαλλία εγγυούνται στην Ιταλία ότι στην μελλοντική συνθήκη ειρήνης που θα υπογραφεί, μεταξύ των άλλων διεκδικήσεων που θα επιδικαστούν στην τελευταία θα συμπεριλαμβάνονται και τα Δωδεκάνησα.⁷

Ήδη η εμπλοκή του επίσημου ελληνικού κράτους στην περιοχή, επιβεβαιώνεται όταν με Βασιλικό Διάταγμα που δημοσιεύθηκε σε Φ.Ε.Κ., την 1^η Απριλίου του 1915, το Καστελλόριζο υπήχθη διοικητικά στον νομό της Σάμου, για όσο χρόνο θα διαρκούσε η ελληνική κατοχή.⁸

5 Εγγραφή Παρασκευή 13 Απριλίου 1912, στο *Μεταξάς – Το προσωπικό του ημερολόγιο, Τόμος Δεύτερος*, Επιμ. Χρ. Χρηστίδης, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήναι, 1952, σελ. 113.

6 Papers relating to the foreign relations of the United States, 1918. Supplement 1, The World War, (1918), Part I: The continuation and conclusion of the war--participation of the United States, σελ. 833.

7 Papers relating to the foreign relations of the United States, 1918. Supplement 1, The World War, (1918), Part I: The continuation and conclusion of the war--participation of the United States, σελ. 833-834.

8 http://www.et.gr/ids-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFYabOqSgLQOXdtvSo_ClrL8Z8EAX8QM95MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKI3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIIdQ163nV9K--t

Η πρόταση πάντως των τεχνικών συμβούλων της αμερικανικής ομάδας διαπραγμάτευσης για την συνθήκη ειρήνης στο Παρίσι το 1919 στο State Department Σκωτ, Μίλερ, είναι να δοθούν τα Δωδεκάνησα στην Ιταλία.⁹

Η Μ. Βρετανία από την πλευρά της δεν φέρνει εμπόδια σε αυτή την πρόταση αφού ήδη από τις 26 Απριλίου 1915 στο Λονδίνο είχε υπογραφεί μυστική συμφωνία μεταξύ **Μεγάλης Βρετανίας, Γαλλίας και Ρωσίας**, από τη μια και **Ιταλίας** από την άλλη, προκειμένου να εξασφαλιστεί η είσοδος της τελευταίας στο πλευρό της Αντάντ.

Άλλωστε για την Αγγλία τα Δωδεκάνησα ήταν μία ανεκτή παραχώρηση προς την Ιταλία προκειμένου να αποδεχτεί την διακήρυξη του **Μπάλφουρ**, στις 2 Νοέμβρη 1917, με την οποία γνωστοποιήθηκε η απόφαση της βρετανικής κυβέρνησης να υποστηρίξει την ίδρυση εβραϊκής εθνικής εστίας στην Παλαιστίνη. Με αυτόν τον τρόπο η Βρετανία επιχείρησε να θέσει υπό τον έλεγχό της ολόκληρη την Παλαιστίνη, επιβάζοντας τη γαλλική και την ιταλική κυβέρνηση οι οποίες ενέκριναν την **Διακήρυξη Μπάλφουρ το Φλεβάρη του 1918**, προκειμένου να εξασφαλίσουν τις δικές τους διεκδικήσεις στη Μέση Ανατολή.¹⁰

Από τις 12 Ιανουαρίου έως στις 14 Φεβρουαρίου του 1919, η Ελλάδα διαρκώς συμπεριλαμβάνει ανάμεσα στις διεκδικήσεις της τα Δωδεκάνησα.¹¹ Μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, στις 29 Ιουλίου, υπογράφεται η Συμφωνία Τίτονι-Βενιζέλου. Τα Δωδεκάνησα παραχωρούνται στην Ελλάδα, εκτός της Ρόδου, η οποία αργότερα με δημοψήφισμα των κατοίκων της θα μπορούσε να γίνει ελληνική. Η πρόσκαιρη ευνοϊκή θέση της τότε ιταλικής κυβέρνησης, ανατρέπεται σύντομα από την νέα που προέκυψε, οπότε επανέρχεται επίκαιρη και πάλι η αντίθεση των ιταλικών συμφερόντων έναντι των ελληνικών. Έτσι, στις 22 Ιουλίου 1920, η Ιταλία καταγγέλλει συμφωνία Μπόνιν - Βενιζέλου, αλλά μετά από την άμεση αντίδραση του Βενιζέλου στην Διάσκεψη Ειρήνης, επανέρχεται η ισορροπία.

d6SluVgAG9KwGyVs6o1kdjJE4R Vw1obNwIDeoc88IIQ3kRqc, Πρόσβαση: 21/9/2015.

⁹ Papers relating to the foreign relations of the United States, 1919. The Paris Peace Conference, (1919), Policies and proposals of the United States and the allies, σελ. 301.

¹⁰<http://www.imerodromos.gr/mesh-anatolh-otan-peftoun-oi-maskes/o-a-pagkosmios-polemos-kai-h-nea-moirasia-ths-meshs-anatolhs/>, Πρόσβαση: 19/2/2016.

¹¹ Papers relating to the foreign relations of the United States, The Paris Peace Conference, 1919. The council of ten: minutes of meetings January 12 to February 14, 1919, σελ. 861.

Στις 28 Ιουλίου/10 Αυγούστου, υπογράφεται η Συνθήκη των Σεβρών. Η Τουρκία παραιτείται υπέρ της Ιταλίας και αυτή υπέρ της Ελλάδας όλων των δικαιωμάτων και τίτλων στα κατεχόμενα νησιά, καθώς και στις νησίδες που εξαρτώνται από αυτά. Εξαιρέση και πάλι αποτελεί η Ρόδος.

Η Συνθήκη δεν θα τεθεί τελικά σε ισχύ. Σύμφωνα με την ελληνοϊταλική συμφωνία, οι πρόνοιες για τα Δωδεκάνησα θα ενεργοποιούντο με την επικύρωση της Συνθήκης των Σεβρών, η οποία εξαιτίας των αποτυχιών της Ελλάδος στο Μικρασιατικό Μέτωπο και της γενικότερης εξασθένησης της ελληνικής πλευράς, δεν επικυρώθηκε τελικά από τους ενδιαφερομένους (πλην της Ελλάδας).

Με την ελληνική καταστροφή στην Μικρά Ασία, η Ιταλία βρήκε για άλλη μια φορά την ευκαιρία να καταγγείλει την ελληνοϊταλική συμφωνία, στις παραμονές της έναρξης των διαπραγματεύσεων για την ειρήνη στην Λωζάννη και να πλήξει για άλλη μια φορά τα ελληνικά συμφέροντα. Στις 24 Ιουλίου 1923, η υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης καθιστά τα Δωδεκάνησα «Κτήση» (Possedimento) της Ιταλικής Επικράτειας.

Η ελληνική πλευρά, ιδίως με την ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Ελευθέριο Βενιζέλο το 1928, δέχεται ρεαλιστικά, ότι δεν είναι δυνατόν προς το παρόν να τεθεί ζήτημα για τα Δωδεκάνησα (όπως και την Κύπρο), εφ' όσον αυτά έχουν περιέλθει σε φίλιες δυνάμεις.¹²

Νέα σκληρότερη περίοδος αρχίζει για τα ιταλοκρατούμενα «Νησιά του Αιγαίου». Μετά την εξαντλητική φορολογία, έρχονται οι επεμβάσεις στα εκκλησιαστικά ζητήματα των Ελλήνων κατοίκων, οι επεμβάσεις στην Παιδεία σε μια προσπάθεια της ιταλικής πλευράς να εφαρμόσει γενικότερα πολιτική εξιταλισμού.. Η ιταλική πολιτική κατοχής στα Δωδεκάνησα, καθ' όλη την διάρκεια ως τα τέλη της δεκαετίας του '30, αποσκοπούσε :

- 1) Στην μετατροπή των νησιών και ειδικότερα της Ρόδου σε κέντρο εντυπωσιασμού των επισκεπτών και αφετηρία εξορμήσεων προς Ανατολάς. Αυτήν τη σκοπιμότητα δεν την απέκρυψαν άλλωστε ούτε οι ίδιοι οι επίσημοι Ιταλοί. Ο Γενικός Διοικητής Δωδεκανήσου Μάριο Λάγκο πού υπηρέτησε εκεί επί μια δωδεκαετία περίπου, σε μια έκθεσή του, υπογράμμισε την επιδίωξη αυτή της Φασιστικής Ιταλίας. Αλλά και ο διευθυντής της *Giornale d' Italia*, σε

12 Λένα Διβάνη, *Η πολιτική των εξορίστων ελληνικών κυβερνήσεων 1941 – 1944*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991, σελ. 201-202, 219.

αρθρογραφία του κατά το 1927, αναφέρθηκε στους σκοπούς και τους τρόπους διεισδύσεως της Ιταλίας στην Ανατολή.

- 2) Στον εκπρολεταρισμό των κάθε είδους επαγγελματιών και την απόκτηση, μ' αυτό τον τρόπο, φτηνής εργατικής δύναμης για τα δημόσια έργα.
- 3) Στην ενίσχυση, άμεση και έμμεση, των εγκατασταθέντων Ιταλών εποίκων και των εταιρειών που ιδρύθηκαν με την υποκίνηση της ιταλικής διοικήσεως.
- 4) Στην απογοήτευση των νησιωτών από τις πιέσεις και τις στέρησεις, ώστε να εξαναγκαστούν να εκπατριστούν επιδιώκοντας με αυτό τον τρόπο την έξοδο του ελληνικού πληθυσμού των νησιών. Έτσι θα ήταν, όπως πίστευαν, ευκολότερος ο εξιταλισμός και η αφομοίωση των όσων Ελλήνων κατοίκων θα παρέμεναν.¹³

Στην κατεύθυνση αυτή από πολύ νωρίς οι ιταλικές αρχές χρησιμοποίησαν το ζήτημα της διατροφής του πληθυσμού ως μέσο προκειμένου να τον εξαναγκάσουν να φύγει από τα Δωδεκάνησα υπό το φάσμα της πείνας.¹⁴

13 Χρήστου Θεοχαράτου, *Χαρίλαος Φλωράκης και λαϊκό κίνημα(λόγος αναιρετικός)*, Τυποεκδοτική ΑΕ, Αθηνά 2001, σελ:130

14 ΥΠΕΞ, Ιστορικό αρχείο, Φακ.100 Υποφάκ. 5, αριθμ. πρωτοκ. 9339, Νομάρχης Λασιθίου, 20 Φεβρουαρίου 1918.

B. ΣΧΕΔΙΑ ΚΑΤΑΛΗΨΗΣ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩΝ (1940 – 1943)

“Είναι σαφές ότι το κλειδί στην στρατηγική κατάσταση στην Μεσόγειο εκφράζεται σε δύο λέξεις: Επιτεθείτε στην Ρόδο”.

(Winston Churchill, 9 Οκτωβρίου 1943)

I. Πρώιμα ελληνικά και βρετανικά σχέδια (1941)

Ήδη από τον Ιούνιο του 1940, με την απόφαση της Ιταλίας να συνταχθεί ενεργά στο πλευρό της Γερμανίας, στα πλαίσια της πολεμικής σύγκρουσης που άρχισε με την Αγγλία και Γαλλία τον Σεπτέμβριο του 1939, οι ιταλικές κτήσεις σε Λιβύη, Αιθιοπία και Δωδεκάνησα, προσέλκυσαν το ενδιαφέρον του πολεμικού σχεδιασμού, της μόνης πλέον στον αγώνα Αγγλίας. Προτεραιότητα βέβαια στο μεσογειακοαφρικανικό μέτωπο των αγγλικών δυνάμεων, προσλάμβανε η ιταλική παρουσία στην Λιβύη.

Με την επίθεση της Ιταλίας κατά της Ελλάδας τον Οκτώβριο του 1940, η τελευταία κατόρθωσε να ανατρέψει το ιταλικό σχέδιο κατάληψης της χώρας μέσω Αλβανίας. Ταυτόχρονα η ιταλική κτήση των Δωδεκανήσων, μεταβάλλονταν σε θύλακα περικυκλωμένο από το ελληνικό νησιωτικό σύμπλεγμα των Κυκλάδων και της Κρήτης βόρεια και δυτικά, από την υπό αγγλικό έλεγχο Αίγυπτο στα νότια, αλλά και την επίσης υπό αγγλικό έλεγχο Κύπρο στα ανατολικά.

Ωστόσο, οι ιταλικές αεροναυτικές δυνάμεις που στάθμευαν στα Δωδεκάνησα, με τον ναύσταθμο που είχε εγκατασταθεί στην Λέρο και τις δύο σημαντικές αεροπορικές βάσεις στην Ρόδο (Κάλαθο, Μαριτσά) παρείχαν την δυνατότητα να

δημιουργήσουν σοβαρά προβλήματα, στον ανεφοδιασμό καθώς και την επικοινωνία της Ελλάδας με τις βρετανικές πηγές εφοδιασμού μέσω του Σουέζ και με την Ανατολική Μεσόγειο γενικότερα.

Η στρατηγική σημασία των Δωδεκανήσων, γενικότερα, ήταν ουσιαστική, εφ' όσον:

1. Ασκούσαν έλεγχο στο νοτιοανατολικό τμήμα εισόδου του Αιγαίου,
2. Αποτελούσαν αεροναυτικές βάσεις για επιχειρήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο και βατήρα για αεροναυτικές κυρίως επιχειρήσεις προς την Αίγυπτο, Κύπρο και Μικρά Ασία.¹⁵

Ειδικά για την ιταλική στρατιωτική μηχανή, αποτελούσαν:

1. Δυνητική απειλή για την Τουρκία,
2. Αντίβαρο στην βρετανική κατοχή της Κύπρου,
3. «Αγκάθι» στις θαλάσσιες συγκοινωνίες μεταξύ των βρετανικών βάσεων στην Αίγυπτο και των ελληνικών λιμένων,
4. Προκεχωρημένη βάση ανεφοδιασμού υποβρυχίων,
5. Βατήρα αεροπορικών επιθέσεων εναντίον της Αιγύπτου (Ναύσταθμο Αλεξάνδρειας, Διώρυγα Σουέζ), Κύπρου, Παλαιστίνης και Συρίας.¹⁶

Αν και όπως αποδείχθηκε, η ιταλική παρουσία στα Δωδεκάνησα, δεν επηρέασε στο ελάχιστο την ελληνική Γενική Επιστράτευση των νήσων του Αιγαίου και της Κρήτης, η οποία τέθηκε σε εφαρμογή με την ιταλική επίθεση, ο θύλακας αυτός, όχι μόνο ήταν σκόπιμο να καταληφθεί προληπτικά, αλλά και για ουσιαστικούς λόγους, αφού η απομόνωσή του, τον καθιστούσε και σχετικά ευάλωτο.

Κατά συνέπεια, το ελληνικό στρατιωτικό και ναυτικό επιτελείο, εξέτασαν το ενδεχόμενο, εκτέλεσης μιας επιχείρησης κατάληψης των Δωδεκανήσων, σε συνδυασμό με αγγλική συμμετοχή.¹⁷ Μόλις, στις 3 Νοεμβρίου 1940, 15 The future of the Italian colonial empire, by Council on Foreign Relations. Published 1944, σελ.:19

16 Mediterranean assignment / Richard McMillan, Doubleday, Doran and company INC, Garden City 1943, New York, σελ. 93-94.

17 *Ε. Ι. Τσουδερός, Διπλωματικά Παρασκήνια 1941-1944*, Αετός Α.Ε., Αθήναι, 1950, σελ. 179-180.

πραγματοποιήθηκε στην Αλεξάνδρεια μια πρώτη συζήτηση με τον Άγγλο Ναυτικό Διοικητή Μεσογείου Ναύαρχο Κάνιγκχαμ, ο οποίος αντιμετώπισε αρνητικά ένα τέτοιο εγχείρημα, πιθανόν εξαιτίας των περιορισμένων αγγλικών δυνάμεων στην περιοχή.

Ωστόσο, στα τέλη Νοεμβρίου, με την ελληνική προέλαση σε πλήρη εξέλιξη στην Β. Ήπειρο, οι Άγγλοι εξέτασαν το θέμα εκ νέου και κατέθεσαν μία πρόταση για καταδρομικές επιχειρήσεις στα νησιά. Η πρόκριση από την βρετανική πλευρά των καταδρομικών αυτών επιχειρήσεων, οφείλονταν, ακριβώς στην έλλειψη κυρίως χερσαίων και αεροπορικών δυνάμεων. Αυτοί οι σχεδιασμοί του Ναυάρχου Κάνιγκχαμ για καταδρομικές επιχειρήσεις στα Δωδεκάνησα, εμποδίζονταν από το Ναυαρχείο, γιατί μια τέτοια εξέλιξη, θα ωθούσε τους Ιταλούς στην ενίσχυση των δυνάμεών τους στην περιοχή, κάτι που θα δυσκόλευε μελλοντικό εγχείρημα κατάληψής τους.¹⁸

Αντίθετα, το ελληνικό σχέδιο προέκρινε την κατάληψη των νησιών με την χρήση δυο μεραρχιών, μία εκ των οποίων θα προερχόταν από το μέτωπο της Αλβανίας, το οποίο θα εξαλείφονταν με την ενδεχόμενη κατάληψη της Αυλώνας, οπότε θα ήταν εφικτή η απόσυρση από εκεί της μίας μεραρχίας, ενώ η άλλη από τον σχηματισμό μιας νέας μεραρχίας από το εφεδρικό προσωπικό που υπήρχε στην νήσο Κρήτη και το οποίο δεν περιλαμβάνονταν στο γενικότερο σχέδιο κινητοποίησης του ελληνικού Στρατού.¹⁹ Για την επιχείρηση αυτή, λόγω έλλειψης αποβατικών πλοίων, τα οποία θα μετέφεραν τα στρατεύματα, μετασκευάστηκαν 7-8 ακτοπλοϊκά πλοία σε αποβατικά, από τα συνεργεία της εταιρείας «Ακτοπλοΐα της Ελλάδος», ιδιοκτησίας Γ. Γιαννουλάτου.²⁰

Ταυτόχρονα, η ελληνική κυβέρνηση έλαβε ανησυχητικές πληροφορίες για σχεδιαζόμενη τουρκική κατάληψη των Δωδεκανήσων για προληπτικούς λόγους. Ως εκ τούτου, όταν στις 10 Δεκεμβρίου 1940 συνεδρίασε το Ανώτατο Πολεμικό

18 Ρόμπιντ Χάϊαμ, *Ημερολόγιο μιας καταστροφής βρετανική βοήθεια στην Ελλάδα 1940-1941*, μετάφραση – επιμέλεια: υποστράτηγος Κων. Κανάκης, έκδοση 7^{ου} ΕΓ/ΓΕΣ Αθήνα, 1996, σελ. 79.

19 *Αναμνήσεις και σκέψεις ενός παλαιού ναυτικού, μέρος β' ο πόλεμος 1940-1941*, Ν. Δ. Πετρόπουλος Αθήνα, 1970, σελ. 113-117.

20 *Ο.π.* σελ. 123.

Συμβούλιο, ο Μεταξάς διευκρίνισε ότι δεν έχει καμία ένδειξη για μεταπολεμική διάθεση παραχώρησης των Δωδεκανήσων στην Τουρκία (από τις Μεγάλες Δυνάμεις), αλλά αντίθετα υπάρχουν ενδείξεις για διεκδίκησή τους από αυτήν. Συνεπώς, συνέφερε την Ελλάδα να εκμεταλλευτεί από τώρα κάθε ευκαιρία δυναμικής επέμβασης, έστω και δίχως βρετανική συμμετοχή. Με την δημιουργία ενός τέτοιου τετελεσμένου, κάθε διεκδίκηση τρίτων, θα κατέπιπτε.²¹

Σύμφωνα με τον ευρύτερο αγγλικό επιτελικό σχεδιασμό, καταρτίστηκε η Επιχείρηση MANDIBLES (Σιαγώνες) η οποία προέβλεπε κυρίως την χρήση τεσσάρων ταγμάτων καταδρομών, τα οποία υποστηριζόμενα και από άλλες δυνάμεις, θα εξασφάλιζαν την κατάληψη της Ρόδου και εν συνεχεία όλου του συμπλέγματος των νήσων. Κατά την αγγλική εκτίμηση, η ποιότητα της ιταλικής 50ής Μεραρχίας Πεζικού REGINA (Βασίλισσα), η οποία έδρευε στα Δωδεκάνησα, ήταν τέτοια, που δεν θα μπορούσε να αντιτάξει σοβαρή άμυνα, ενώ την δεδομένη στιγμή δεν ήταν δυνατόν να ενισχυθεί με γερμανικές και άλλες ιταλικές δυνάμεις.²²

Η επικείμενη κάθοδος των Γερμανών στην Μεσόγειο, υποχρεώνει τους Βρετανούς να ξεκαθαρίσουν γρήγορα την Βόρειο Αφρική από τους Ιταλούς, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να καταβάλουν σοβαρές προσπάθειες προκειμένου να διασώσουν την Μάλτα, να ενισχύσουν την Ελλάδα και να προσεταιριστούν επιπλέον την Τουρκία. Αυτό τους φέρνει αντιμέτωπους συνεχώς με το ζήτημα των Δωδεκανήσων. Στις 13 Ιανουαρίου του 1941, φτάνει η πληροφορία στην Αθήνα ότι το αεροδρόμιο του Ηρακλείου Κρήτης είχε βομβαρδιστεί και μάλιστα από γερμανικό αεροπλάνο προερχόμενο από αεροδρόμιο της Δωδεκανήσου, δημιουργώντας φόβους ότι θα παρεμβληθούν σοβαρά εμπόδια στον βρετανικό ανεφοδιασμό της χώρας, από την ενίσχυση των ιταλικών δυνάμεων της Δωδεκανήσου επιπλέον και με γερμανικές αεροπορικές δυνάμεις.²³ Την ίδια περίοδο, στα πλαίσια πρώιμων αγγλικών σχεδίων

21 Κώστας Τσαλαχούρης, «Τα Δωδεκάνησα και οι Τούρκοι - ιστορικές σελίδες», Δωδεκανησιακά Χρονικά, τόμος Ε', Στέγη γραμμάτων και τεχνών Δωδεκανήσου, Ρόδος 1976, σελ. 304-305.

22<http://www.ww2f.com/topic/35642-operation-mandibles-the-british-take-rhodes.:Πρόσβαση:8/9/2015>

23 Ρόμπιντ Χάϊαμ, *Ημερολόγιο μιας καταστροφής βρετανική βοήθεια στην Ελλάδα 1940-1941*, μετάφραση – επιμέλεια: υποστράτηγος Κων. Κανάκης, *Ημερολόγιο μιας καταστροφής βρετανική βοήθεια στην Ελλάδα 1940-1941*, έκδοση 7^{ου} ΕΓ/ΓΕΣ Αθήνα, 1996, σελ. 71.

κατάληψης της Σικελίας, ζητήθηκε η εκδίωξη της γερμανικής Αεροπορίας από την Ρόδο.²⁴

Στις αρχές Φεβρουαρίου 1941, αποβιβάστηκαν τα πρώτα γερμανικά στρατεύματα στην Β. Αφρική, αλλά εν τω μεταξύ ήδη οι αγγλικές δυνάμεις είχαν κατορθώσει να αιχμαλωτίσουν 130.000 Ιταλούς και πρακτικά να διαλύσουν την «αφρικανική στρατιά» του Γκκρατσιάνι απωθώντας τις υπόλοιπες ιταλικές δυνάμεις στην Κυρηναϊκή. Πλέον, το Λονδίνο ζήτησε από την αγγλική στρατιωτική ηγεσία στην περιοχή, να στρέψει την προσοχή της στην Ελλάδα ή και την Τουρκία, καθιστώντας έτσι περισσότερο επείγουσα την κατάληψη των Δωδεκανήσων.²⁵

Το όλο εγχείρημα θα εκτελείτο σταδιακά, με προβλεπόμενη έναρξη από την κατάληψη του απομονωμένου Καστελλορίζου (Επιχείρηση ABSTENTION – Αποχή) και της Κάσου (Επιχείρηση BLUNT – Αμβλύς).²⁶ Με αναβαλλόμενη την επιχείρηση κατά της Κάσου, στις 24 Φεβρουαρίου, εκτελέστηκε η Επιχείρηση ABSTENTION, η οποία προέβλεπε σε πρώτο στάδιο την μεταφορά διά θαλάσσης μιας δύναμης 224 καταδρομέων και πεζοναυτών στο νησί και την εν συνεχεία ενίσχυσή της με δύναμη λόχου πεζικού. Πράγματι τα ξημερώματα της 25^{ης} Φεβρουαρίου, καταδρομείς επιτέθηκαν εναντίον της ιταλικής φρουράς των 35 στρατιωτών στα Καστελλόριζο και το κατέλαβαν. Ωστόσο, εκδηλώθηκε άμεση ιταλική αεροναυτική δραστηριότητα, που συνέβαλλε στην αναβολή της εκδήλωσης της δεύτερης φάσης από αγγλικής πλευράς. Αντίθετα, το πρωί της 27^{ης} Φεβρουαρίου, οι Ιταλοί κατάφεραν να αποβιβάσουν περίπου 340 άνδρες που μετέφεραν από την Ρόδο και οι οποίοι έφεραν σε δύσκολη θέση τους Άγγλους καταδρομείς. Αν και τα μεσάνυχτα, έγινε δυνατή η μεταφορά των αγγλικών ενισχύσεων, θεωρήθηκε ότι δίχως επαρκή αεροπορική υποστήριξη, η παρουσία τους ήταν επισφαλής, οπότε μετά από 3 ώρες, τα αγγλικά τμήματα αποσύρθηκαν τελικά από το Καστελλόριζο.²⁷

24 Ό.π., σελ. 87.

25 Ό.π., σελ. 118.

26 Ό.π., σελ. 178.

Με την αποτυχία της κατάληψης του Καστελλορίζου, η κατάληψη των Δωδεκανήσων συνέχισε να απασχολεί τους Άγγλους επιτελείς, ωστόσο οποιαδήποτε εξέλιξη στον σχεδιασμό της Επιχείρησης MANDIBLES έπαυσε τον Απρίλιο του 1941, με την γερμανική επίθεση και κατάληψη της Ελλάδας από τις γερμανικές δυνάμεις.²⁸

II. Παράδοση Ιταλίας – Βρετανογερμανικός αγώνας στο Αιγαίο (1943)

Κατά την διάρκεια του πολέμου, το έτος 1943, έμελλε να αποδειχθεί το κρίσιμο έτος αναστροφής των γεγονότων. Ήδη με την κατά τα τέλη του 1942 καταστροφή των γερμανικών δυνάμεων στο Στάλινγκραντ της Σοβιετικής Ένωσης και την ήττα στο Ελ Αλαμείν της Αιγύπτου, αλλά και τις αποβάσεις των Αγγλοαμερικάνων σε Μαρόκο και Αλγερία, η πρωτοβουλία των κινήσεων πέρασε στα χέρια των Συμμάχων.

Στην Μεσόγειο, η κυρίαρχη παρουσία της Ιταλίας από την πλευρά του Άξονα, μετά την διαφαινόμενη εξάλειψη των ιταλογερμανικών δυνάμεων στην Β. Αφρική, περιοριζόνταν πλέον στην μητροπολιτική Ιταλία, διάφορες περιοχές της Ελλάδας και τα Δωδεκάνησα. Σε περίπτωση καίριας αποδυνάμωσης της Ιταλίας και πιθανής συνθηκολόγησής της, ήταν ιδιαίτερα συμφέρουσα για την πλευρά των Συμμάχων, η άμεση κατάληψη εδαφών υπό ιταλικό έλεγχο, πριν προλάβουν να εγκατασταθούν σοβαρές γερμανικές δυνάμεις. Εξαιρετικά ελκυστική σε αυτήν την περίπτωση, ήταν η ανάληψη δράσης στα απομονωμένα νησιά του Αιγαίου, ώστε με αυτόν τον τρόπο να υποβοηθηθεί και η έξοδος της Τουρκίας στον πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων. Από την πλευρά της, η Γερμανία, προκειμένου να ενισχύσει τις ιταλικές δυνάμεις, ως τα

27 <http://www.comandosupremo.com/operation-abstention-the-battle-for-castellorizo-25-28-february-1941.html>. Πρόσβαση: 27/9/2015. Ο Ναύαρχος Cunningham χαρακτήρισε την όλη υπόθεση “μια σάθρα επιχείρηση”, ενώ ο Τσώρτσιλ δήλωσε “πλήρως σαστισμένος από αυτήν την επιχείρηση”.

28 *Ημερολόγιο μιας καταστροφής βρετανική βοήθεια στην Ελλάδα 1940-1941*, έκδοση 7^{ου} ΕΓ/ΓΕΣ Αθήνα, 1996, σελ. 252.

μέσα του 1943 είχε αποστείλει στην Ρόδο της Μεραρχία Εφόδου RHODES, προς ενίσχυση της ιταλικής 50ής Μεραρχίας REGINA που έδρευε εκεί.²⁹

Σε σχέση με τον ελληνικό χώρο, η πρώτη γραμμή άμυνας του Άξονα, ήταν η γραμμή Πελοπόννησος – Κύθηρα – Κρήτη – Κάρπαθος – Ρόδος. Για την διάνοιξη του Αιγαίου, υπήρχε η δυνατότητα κατάληψης της Κρήτης ή της Ρόδου. Δεδομένου όμως ότι η Κρήτη εξαιτίας του μεγέθους της και των σημαντικών γερμανικών δυνάμεων, απαιτούσε την αφιέρωση σοβαρών δυνάμεων από την πλευρά των Συμμάχων, αποφασίστηκε η κατάληψη της Ρόδου.³⁰

Ήδη, από τον Φεβρουάριο του 1943, οπότε και κατά τις συνομιλίες στα Άδανα μεταξύ Τσώρτσιλ και Ινονού, έγινε μνεία για τουρκική εμπλοκή στον πόλεμο και ενδεχόμενη διεκδίκηση μεταξύ άλλων των Δωδεκανήσων, η ελληνική κυβέρνηση συνεγείρομενη, είχε φροντίσει μέσω του Έλληνα πρεσβευτή στο Λονδίνο Αγκίδη, να επαναλάβει την επιθυμία της για συμμετοχή ελληνικών στρατευμάτων σε οποιαδήποτε νέα επιχείρηση κατάληψης των νησιών. Ταυτόχρονα προστέθηκε με νόημα, ότι η Ελλάδα επιθυμούσε να έχει καλές σχέσεις με την Τουρκία, άλλα δεν επιθυμούσε να χρησιμοποιηθούν τούρκικα στρατεύματα για την κατοχή των νησιών.³¹

Στις 2 Μαΐου 1943, αποκρυσταλλώθηκε το βρετανικό σχέδιο για κατάληψη των Δωδεκανήσων (Επιχείρηση ACCOLADE – Χειροτονία), με την πρόβλεψη και ειδικού υποσχεδίου (Επιχείρηση HANDCUFF – Χειροπέδη).

Στις 12 Μαΐου του ίδιου έτους πραγματοποιείται στην Ουάσιγκτον η διάσκεψη με την κωδική ονομασία DRITENT μεταξύ Τσώρτσιλ Ρούσβελτ προκειμένου να παρθούν κρίσιμες αποφάσεις αναφορικά με την μελλοντική πορεία των επιχειρήσεων στα θέατρα της Ευρώπης και του Ειρηνικού.³²

29 Μάνος Μαστοράκος, *Αιγαίο 1943*, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος, Αθήνα, 2004, σελ. 12.

30 Μάνος Μαστοράκος, *Αιγαίο 1943*, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος, Αθήνα, 2004, σελ. 15.

31 Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, αρχείο Φιλίππου Δραγούμη, Φακ.64, υποφακ.64.1, σημειώματα επί εθνικών ζητημάτων (1944).

32 Trident Conference ,May 1943, Papers and minutes of Meetings ,Edited and Published by the office ,U.S. Secretary, office of the Combined Chiefs of Staff

Σε αυτήν ο Τσώρτσιλ επιχείρησε, μεταξύ άλλων, να πείση τον Αμερικανό πρόεδρο για την ανάγκη να δώσουν βαρύτητα στο θέατρο πολέμου της Ευρώπης, στο να εξαναγκαστεί συγκεκριμένα η Ιταλία να τεθεί εκτός πολέμου. Γεγονός που θα μπορούσε, κατά τους βρετανούς να επιτευχθεί με την κατάληψη αρχικά της Σικελίας, αλλά και της Δωδεκανήσου, δίχως μάχη.³³ Βασική παράμετρος στον σχεδιασμό, ήταν και η είσοδος της Τουρκίας στον πόλεμο, προκειμένου να καταστεί δυνατός ο συστηματικός βομβαρδισμός των ρουμανικών πετρελαιοπηγών στο Πλοέστι.³⁴

Η βρετανική επιχειρηματολογία δεν βρίσκει θετική ανταπόκριση από τους Αμερικανούς, οι οποίοι στα βρετανικά σχέδια για την Δωδεκάνησο διαβλέπουν διασπορά δυνάμεων από τις κύριες επιχειρήσεις, που θεωρούν ότι αφορούν την ιταλική ενδοχώρα. Η διάθεση δυνάμεων για μια δευτερεύουσα επιχείρηση, αποτελούσε μια πολυτέλεια και σε κάθε περίπτωση οι ίδιοι οι βρετανοί θα έπρεπε να εξοικονομήσουν τα μέσα αν επιθυμούσαν να την πραγματοποιήσουν, ενώ ουδεμία αμερικανική υποστήριξη θα παρέχονταν.³⁵

Στις αρχές Ιουλίου, εγκαινιάστηκε η Επιχείρηση HUSKY (Ρωμαλέος) που αφορούσε την σημαντικότερη συμμαχική επιχείρηση στην έως τότε κατεχόμενη Ευρώπη. Την απόβαση στην Σικελία. Σύντομα, η ευνοϊκή εξέλιξη των επιχειρήσεων, είχε ως αποτέλεσμα την πτώση του Μουσολίνι στα τέλη του μήνα. Με αφορμή τις ραγδαίες αυτές εξελίξεις, ο Τσώρτσιλ αποστέλλει στις 26 Ιουλίου νέο έγγραφο στον Ρούσβελτ, όπου του παραθέτει τις απόψεις του αναφορικά με τις εξελίξεις για την πτώση του Μουσολίνι και την άνευ ορών συνθηκολόγηση της Ιταλίας, επιμένοντας

1943,page:253

33 Μάνος Μαστοράκος, *Αιγαίο 1943*, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος, Αθήνα, 2004, σελ. 15-16.

34 *Foreign relations of the United States. Conferences at Washington and Quebec, 1943*, I. The third Washington Conference, σελ. 259-260.

35 Μάνος Μαστοράκος, *Αιγαίο 1943*, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος, Αθήνα, 2004, σελ. 16.

ότι θα πρέπει να πάρουν οι Σύμμαχοι υπό τον έλεγχο τους τις εκτός Ιταλίας περιοχές, συμπεριλαμβανομένων και των Δωδεκανήσων.³⁶

Παρ' όλο που η απόβαση στην Σικελία, έθεσε σε δεύτερη μοίρα την Επιχείρηση ACCOLADE, οι προετοιμασίες δεν σταμάτησαν. Στις αρχές Αυγούστου, η βρετανική πλευρά ζήτησε από τον Αρχιστράτηγο των Συμμαχικών δυνάμεων Στρατηγό Αϊζενχάουερ, την διάθεση αεροπορικών και ναυτικών μέσων. Ωστόσο, ο Αϊζενχάουερ όχι μόνο δεν ενέκρινε την απόσπαση των αιτουμένων μέσων, αλλά τα διέθεσε σε νέες επιχειρήσεις στην ηπειρωτική Ιταλία και τον Ειρηνικό.³⁷

Την ίδια περίοδο, η ελληνική κυβέρνηση, αντιλαμβανόμενη τα βρετανικά σχέδια, ζήτησε στις 7 Αυγούστου με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου εκ νέου, την ελληνική συμμετοχή στην κατάληψη των Δωδεκανήσων, αλλά και την συμμετοχή Ελλήνων υπηκόων στην συμμαχική διοίκηση των νησιών.³⁸ Πράγματι, τέσσερις ημέρες αργότερα, η βρετανική κυβέρνηση σύστησε, στις βρετανικές στρατιωτικές αρχές να συμπεριλάβουν ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις στην κατάληψη των νησιών.³⁹ Φαίνεται ότι κάτω από την άρνηση του Στρατηγού Αϊζενχάουερ να διαθέσει τις επιπλέον δυνάμεις που ζητούσαν οι βρετανοί εκείνη την περίοδο αντιλαμβάνονται το σοβαρό πρόβλημα που αποτελεί πλέον ο ΕΛΑΣ στα σχέδια τους για την Ελλάδα. Υπάρχει μια έντονη κινητικότητα πληροφοριών μεταξύ του Myers με το S.O.E. Καΐρου. Ιδιαίτερα όταν στις 30 Μαΐου του 1943 ο Myers πληροφορεί το Κάϊρο για την ίδρυση Γενικού στρατηγείου του Ε.Λ.Α.Σ. στη Ελλάδα,⁴⁰ ενώ

36 Foreign relations of the United States diplomatic papers, 1943. Europe Italy, σελ. 333.

37 Μάνος Μαστοράκος, *Αιγαίο 1943*, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος, Αθήνα, 2004, σελ. 16.

38 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, *Ιστορικό αρχείο 1941-1944*, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ. 174-175.

39 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, *Ιστορικό αρχείο 1941-1944*, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ. 175.

40 Χρονολόγιο γεγονότων 1940-1944, από τα έγγραφα του βρετανικού Υπουργείου των Εξωτερικών 30/5/1943.1242, τόμος Α,

επιδιώκουν ταυτόχρονα την εξουδετέρωση του ΕΑΜ.⁴¹ Κατά συνέπεια είναι ενδεχόμενο να επιζητούν πλέον οι Βρετανοί την χρήση τμημάτων του ελληνικού στρατού της εξόριστης κυβέρνησης που αναγνωρίζουν ως νόμιμη κυβέρνηση στα απελευθερωμένα νησιά, και όχι των ανταρτών, ακόμα και με τον κίνδυνο να δημιουργηθεί «δεδικασμένο» για τις ελληνικές διεκδικήσεις. Επιπλέον, στις 29 Αυγούστου, η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε ένα βήμα περαιτέρω στις γενικότερες διεκδικήσεις της, ζητώντας λόγω της επικείμενης υπογραφής συνθηκολόγησης της Ιταλίας, τα εδάφη των Δωδεκανήσων και της νοτίου Αλβανίας να καταληφθούν από τον ελληνικό στρατό.⁴²

Στις 9 Σεπτεμβρίου, περιγράφοντας ο Τσώρτσιλ στον Ρούσβελτ την στρατιωτική κατάσταση υπό το πρίσμα της ιταλικής παράδοσης, πιέζει για την ανάληψη στρατιωτικών επιχειρήσεων στα Δωδεκάνησα. Ο στρατηγός του Ουίλσον, του τηλεγραφεί ότι οι προετοιμασίες έχουν προχωρήσει, αλλά ο ίδιος δεν θεωρεί ότι έχει επαρκή δύναμη.⁴³ Στις 10 Σεπτεμβρίου, το κοινό συμμαχικό επιτελείο, Combined Chiefs of Staff (CCS) που εδράζεται μόνιμα στην Ουάσιγκτων⁴⁴, σε αναφορά προς

Μ.Σπηλιωτοπούλου,Π.Παπαστρατης(επιμ),Ακαδημία Αθηνών, κέντρο ερεύνης της ιστορίας του νεότερου ελληνισμού, Αθήνα 2002,σελ.372

41 Χρονολόγιο γεγονότων 1940-1944,από τα έγγραφα του βρετανικού Υπουργείου των Εξωτερικών 30/5/1943.1241,τόμος Α,
Μ.Σπηλιωτοπούλου,Π.Παπαστρατης(επιμ),Ακαδημία Αθηνών, κέντρο ερεύνης της ιστορίας του νεότερου ελληνισμού, Αθήνα 2002,σελ.372

42 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ. 217-218.

43 *Foreign relations of the United States. Conferences at Washington and Quebec, 1943*, II. The first Quebec Conference and related conversations at Hyde Park and Washington, σελ. 1289.

44 Το Combined Chief of Staff (Συνδυασμένο Γενικό Επιτελείο), αποτελούσε ουσιαστικά ένα μηχανισμό συνεργασίας μεταξύ των βρετανικού και αμερικανικού στρατιωτικών επιτελείων, που συστάθηκε στις αρχές του 1942. Προέκυψε ως αποτέλεσμα της ανάγκης συντονισμού της πολεμικής δράσης μεταξύ Μεγ. Βρετανίας και ΗΠΑ.
<http://www.britannica.com/topic/Anglo-American-Chain-of-Command-in-Western-Europe-June-1944-1673115#ref830381>. Πρόσβαση 25/2/2016.

τον Ρούσβελτ και Τσώρτσιλ, σημειώνει ότι συμφωνεί με την έναρξη επιχειρήσεων ενάντια στα Δωδεκάνησα.⁴⁵

Στην Διάσκεψη του Κεμπέκ τον Αύγουστο, η βρετανική πρόταση για μια συμμαχική επέμβαση στα Βαλκάνια δεν έγινε δεκτή από τις ΗΠΑ, οπότε η παρουσία των συμμαχικών στρατευμάτων θα μπορούσε να αδρανοποιήσει τον ΕΛΑΣ, την κυριότερη ένοπλη δύναμη στην κατεχόμενη Ελλάδα, για τον οποίο η βρετανική πλευρά πίστευε ότι μεταπολεμικά θα έστρεφε την χώρα προς τους σοβιετικούς.⁴⁶

Ο Τσώρτσιλ όμως επιμένοντας για τα Δωδεκάνησα, αποφάσισε να χρησιμοποιήσει αποκλειστικά βρετανικές δυνάμεις. Οι εξελίξεις σε στρατιωτικό επίπεδο ήταν ραγδαίες από την πρώτη ημέρα. Ενώ Άγγλοι καταδρομείς καταλάμβαναν την απομονωμένη Μεγίστη στις 9 Σεπτεμβρίου, μεταξύ 9-11 του μηνός, η Ρόδος τέθηκε υπό τον έλεγχο των γερμανικών στρατευμάτων, τα οποία έκαψαν σχετικά σύντομα τις ιταλικές αντιστάσεις. Στις 13 Σεπτεμβρίου, παραδόθηκε στους Γερμανούς η Κάρπαθος και στις 18 η Κάσος, ολοκληρώνοντας έτσι την κατάληψη της εξωτερικής περιμέτρου των Δωδεκανήσων προς Νότο.⁴⁷

Παρ' όλα αυτά όμως, οι Άγγλοι μετέφεραν μικρές ομάδες συνδέσμων σε ιταλοκρατούμενα νησιά, επιθυμώντας να αποκαταστήσουν επαφή και συνεννόηση προς αντίσταση σε ενδεχόμενη γερμανική επίθεση. Ο Τσώρτσιλ εξακολουθούσε να πιέζει τον Ουίλσον αποστέλλοντας επιστολή, στην οποία τον προέτρεπε να συνεχίσει τις επιχειρήσεις, επικαλούμενος και το ιστορικό παράδειγμα «του Κλάιβ, του Πιτέρσμπορω κατά την κατάληψη του Γιβραλτάρ». Ήδη από τις 10-12 Σεπτεμβρίου κατέφθασαν οι πρώτοι Άγγλοι στην Κω, Λέρο και την Σάμο.⁴⁸

45 *Foreign relations of the United States. Conferences at Washington and Quebec, 1943*, II. The first Quebec Conference and related conversations at Hyde Park and Washington, σελ. 1292.

46 Procopis Papastratis, *British policy towards Greece during the second world war two*, Cambridge University press, 1984, σελ. 144, 148.

47 Μάνος Μαστοράκος, *Αιγαίο 1943*, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος, Αθήνα, 2004, σελ. 17-18.

48 Ό.π., σελ. 18.

Η Σάμος αποτελούσε μια ιδιαίτερη περίπτωση, καθώς επρόκειτο για το πρώτο κομμάτι γης του ελληνικού κράτους που απελευθερώνονταν. Στις 14 Σεπτεμβρίου, ο Βασιλιάς Γεώργιος Β΄ απηύθυνε διάγγελμα στο σαμιακό λαό, το οποίο όμως κατακρατήθηκε από τους Άγγλους, γιατί το νησί κατά την αντίληψή τους αποτελούσε στην δεδομένη ρευστή κατάσταση, κίνητρο για την είσοδο της Τουρκίας στον πόλεμο.⁴⁹

Αν και ο Ουίλσον σχεδίαζε μια αποβατική επιχείρηση κατά της Ρόδου για τις 20 Οκτωβρίου, εμποδίστηκε από τη μη αποδέσμευση των αποβατικών μέσων από την πλευρά των ΗΠΑ. Ο πρόεδρος Ρούζβελτ έβλεπε με καχυποψία τις κινήσεις των Βρετανών στην Ανατολική Μεσόγειο και το επιχείρημα πίσω από το οποίο κάλυπτε την άρνησή του, ήταν η προτεραιότητα στην Επιχείρηση OVERLORD (Ηγεμών) στην Δυτική Ευρώπη.⁵⁰

Αντίθετα με τις διαφωνίες των Συμμάχων, στην γερμανική πλευρά, συγκλήθηκε υπό τον Χίτλερ σύσκεψη, στις 23 Σεπτεμβρίου, όπου παρ' όλο που κάποιοι εισηγήθηκαν την εγκατάλειψη των ελληνικών νησιών, προκειμένου να μην εγκλωβιστούν σε αυτά σημαντικές δυνάμεις, υπερίσχυσε τελικά η άποψη για πάση θυσία κατάληψή τους, προκειμένου να περάσει ένα μήνυμα αποφασιστικότητας στους βαλκάνιους συμμάχους Ρουμανία, Βουλγαρία, αλλά και την ουδέτερη Τουρκία. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, συγκεντρώθηκαν στην Ελλάδα σημαντικές αεροπορικές δυνάμεις από άλλα μέτωπα, πράγμα που προσέδωσε στον Άξονα την αεροπορική υπεροχή στα Δωδεκάνησα.⁵¹

Το επόμενο βήμα για την Γερμανία, ήταν η κατάληψη της Κω. Πράγματι, μεταξύ 3-4 Οκτωβρίου, στα πλαίσια της Επιχείρησης EISBAR (Πολική Άρκτος) έγινε δυνατή η επίθεση επί των ιταλικών και βρετανικών δυνάμεων που αμύνονταν στο νησί. Η πτώση της Κω, επέτεινε το πρόβλημα για την Αγγλία, καθώς απομονώθηκαν περαιτέρω από Νότο, οι νήσοι Λέρος και Σάμος. Παρ' όλα αυτά όμως, οι πολιτικοί λόγοι, εξακολουθούσαν να προκρίνονται από τον Τσώρτσιλ, έναντι των

⁴⁹ Ό.π., σελ. 19.

⁵⁰ Ό.π., 20.

⁵¹ Ό.π., 20.

στρατιωτικών, οπότε αποφασίστηκε η σταθερή άμυνα σε Λέρο και Σάμο. Στην προκειμένη περίπτωση, εξαιτίας της απώλειας και των τελευταίων αεροδρομίων στην Κω, η βρετανική πλευρά υποχρεώθηκε να επιχειρεί από βάσεις της Κύπρου, ενώ για πρώτη φορά ο Στρατηγός Αϊζενχάουερ, αποδέσμευσε για την περιοχή έναν αριθμό βαρέων καταδιωκτικών, προκειμένου να ενισχυθεί η βρετανική άμυνα. Ενώ όμως στις 7 Οκτωβρίου, η βρετανική άμυνα στην Σύμη, απέτρεψε την κατάληψή της από τις γερμανικές δυνάμεις, την επομένη η ιταλική φρουρά στην Κάλυμνο παραδόθηκε αμαχητί. Επίσης στις 19 Οκτωβρίου κατελήφθη από γερμανικά στρατεύματα η Χάλκη, ενώ τρεις ημέρες μετά, ήρθε η σειρά της Αστυπάλαιας, που καταλήφθηκε από αλεξιπτωτιστές.⁵²

Εν τω μεταξύ, από τον Σεπτέμβριο ήδη, η ελληνική κυβέρνηση είχε επανειλημμένως ζητήσει από την Μεγ. Βρετανία, την ενεργό συμμετοχή ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων στις επιχειρήσεις των Δωδεκανήσων και ευρύτερα του Αιγαίου. Στις 9 Οκτωβρίου ο Έλληνας πρέσβης στο Λονδίνο, εξαιτίας της αρνητικής τροπής που είχαν λάβει οι επιχειρήσεις για τους Βρετανούς, μετέφερε με επιστολή του στον πρωθυπουργό Τσουδερό την πληροφορία, ότι θα χρησιμοποιηθούν στις επιχειρήσεις τμήματα του ελληνικού στρατού. Επιπλέον η βρετανική πλευρά θα επέτρεπε την συμμετοχή στην προσωρινή διοίκηση των απελευθερούμενων νησιών εκπροσώπων της ελληνικής κυβέρνησης,⁵³ για να σημειώσει ο Τσουδερός στο Ημερολόγιο του «... επιτέλους ένας καλός λόγος για τα Δωδεκάνησα. . .».⁵⁴

Στα τέλη Οκτωβρίου, αποφασίστηκε η συμμετοχή της ελληνικής μονάδας ειδικών επιχειρήσεων που είχε συσταθεί το 1942 στην Μέση Ανατολή. Ο Ιερός Λόχος, υπό την ηγεσία του Συνταγματάρχη Χριστόδουλου Τσιγάντε, είχε υπαχθεί αρχικά στην επίλεκτη βρετανική μονάδα SAS. Στην συνέχεια αποφασίστηκε η ταχεία μεταφορά του προς ενίσχυση της Σάμου. Πράγματι την νύκτα της 31^{ης} Οκτωβρίου, το

52 Ό.π., σελ. 36-38, 42.

53 Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, αρχείο Φίλιππος Δραγούμη, Φακ.64, υποφάκ. 64.1, σημειώματα επί εθνικών ζητημάτων (1944).

54 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1, τόμος Πολιτικά, Αθήνα 1990, σελ. 324.

πρώτο κύμα 101 ιερολογιτών προσεδάφιστηκε στην πεδιάδα της Βλαμαρής. Ακολούθησε την επομένη 1^η Νοεμβρίου το δεύτερο κύμα με επίσης 101 αλεξιπτωτιστές με επικεφαλής τον Αντισυνταγματάρχη Τρύφωνα Τριανταφυλλάκο. Τέλος, η δύναμη συμπληρώθηκε με την άφιξη διά θαλάσσης των τελευταίων 114 ανδρών υπό τον Αντισυνταγματάρχη Μεσσηνόπουλο.⁵⁵

Στις 12 Νοεμβρίου, άρχισε η Επιχείρηση TAIFFUN (Τυφών) από την πλευρά των γερμανικών δυνάμεων, για την κατάληψη της Λέρου, η οποία προέβλεπε την χρήση αμφιβίων καταδρομέων και αλεξιπτωτιστών. Έχοντας επιπλέον το τακτικό πλεονέκτημα από την συγκέντρωση στην περιοχή αεροπορικής υπεροχής, εξανάγκασε τις βρετανοϊταλικές δυνάμεις, το απόγευμα της 16^{ης} Νοεμβρίου να παραδοθούν.⁵⁶

Μετά και την εξέλιξη αυτή, η τύχη της Σάμου ήταν μάλλον προδιαγεγραμμένη. Οι στρατιωτικές δυνάμεις στο νησί αποτελούνταν από τον Ιερό Λόχο δύναμης 358 καταδρομέων, μαζί με ιταλικά στρατεύματα, ενώ απέμεναν και μικρές σχετικά βρετανικές δυνάμεις. Στις 17 Νοεμβρίου, η γερμανική αεροπορία εκτέλεσε σφοδρούς βομβαρδισμούς και σταδιακά ωρίμασε η ιδέα για εκκένωση της νήσου. Δύο ημέρες αργότερα, δόθηκε η έγκριση των Συμμάχων για μεταφορά των δυνάμεων της νήσου στα μικρασιατικά παράλια. Το γεγονός προσέφερε μια άριστη ευκαιρία στον Συνταγματάρχη Τσιγάντε, για να επιβεβαιώσει τα κυριαρχικά δικαιώματα της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης επί της Σάμου, αφού ανέφερε ότι η μονάδα του θα αποσύρονταν μόνο μετά από σχετική διαταγή και έγκριση της ελληνικής κυβέρνησης. Η έγκριση πράγματι δόθηκε, παρέχοντας μια μικρή ευκαιρία στην ελληνική πλευρά να παρουσιαστεί ως ισότιμος παράγοντας στο προσκήνιο. Στις 22 Νοεμβρίου, τα υπολείμματα των ιταλικών δυνάμεων, δέχθηκαν την προσφορά των Γερμανών για παράδοση της νήσου και τον τερματισμό των μαχών.⁵⁷

55 Μάνος Μαστοράκος, *Αιγαίο 1943*, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος, Αθήνα, 2004, σελ. 46-47.

56 Ό.π., σελ. 69.

57 Ό.π., σελ. 74-76. Σημειώνεται, ότι μεταξύ 12 Σεπτεμβρίου – 28 Νοεμβρίου, κατελήφθησαν από τους Γερμανούς, τα ιταλοκρατούμενα νησιά των Κυκλάδων και κατελήφθησαν οι περιοχές της Κρήτης που βρίσκονταν υπό ιταλικό έλεγχο.

Η ελληνική συμβολή στις επιχειρήσεις, υπήρξε περιορισμένη. Πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν, όμως, ότι από ελληνικής πλευράς υπήρχαν διαθέσιμες 2 ταξιαρχίες πεζικού που είχαν συσταθεί στην Μέση Ανατολή και οι οποίες θα ήταν χρησιμότερες για τις επιχειρήσεις. Ωστόσο, οι μονάδες αυτές είχαν κριθεί αναξιόπιστες και μη επιχειρησιακές από την βρετανική διοίκηση, μετά το κίνημα που είχε προηγηθεί στην Μέση Ανατολή, με αποτέλεσμα την τελική μη αξιοποίησή τους.

Στις επιχειρήσεις της Σάμου, από πλευράς των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, συμμετείχε σε διάφορες φάσεις του αγώνα και το ελληνικό ναυτικό, με τα αντιτορπιλικά ΜΙΑΟΥΛΗΣ, ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ, ΠΙΝΔΟΣ, ΑΔΡΙΑΣ και ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΟΛΓΑ. Το ναυτικό μάλιστα υπέστη και απώλειες. Συγκεκριμένα, στις 26 Σεπτεμβρίου το αντιτορπιλικό ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΟΛΓΑ δέχθηκε αεροπορική επίθεση στον κόλπο Λακκίου της Λέρου, με αποτέλεσμα την βύθισή του και την απώλεια 70 αντρών. Επίσης, στις 20 Οκτωβρίου, το αντιτορπιλικό ΑΔΡΙΑΣ προσέκρουσε σε νάρκη ανατολικά της Καλύμνου με αποτέλεσμα την απώλεια 21 μελών του πληρώματος. Παρ' όλες τις ζημιές, κατέφυγε σε όρμο των μικρασιατικών παραλίων, όπου μετά από πρόχειρες επισκευές, απέπλευσε και με κομμένη την πλώρη, κατάπλευσε στις 5 Δεκεμβρίου στον λιμένα της Αλεξάνδρειας. Σημειώνεται, ότι στις 14 Σεπτεμβρίου, το υποβρύχιο ΚΑΤΣΩΝΗΣ ευρισκόμενο στην περιοχή της Σκιάθου και έχοντας εντολή να κινηθεί προς Ικαρία, βυθίστηκε από γερμανικό ανθυποβρυχιακό πλοίο, με απώλεια 32 μελών του πληρώματος.⁵⁸

Το αποτέλεσμα των επιχειρήσεων δεν θεωρήθηκε τελεσίδικο από τους Βρετανούς, οι οποίοι εξακολουθούσαν να κάνουν σχέδια. Το ζήτημα των Δωδεκανήσων ξανασυζητήθηκε στην συνάντηση της 23^{ης} Νοεμβρίου μεταξύ του Τσώρτσιλ και του Στρατηγού Μάρσαλ.⁵⁹

Συνεπώς η στρατιωτική ηγεσία των συμμάχων εξακολούθησε να ασχολείται με την μελέτη και υποβολή υπηρεσιακών εισηγήσεων πάνω στο θέμα αυτό. Στην σύσκεψη των αρχηγών των επιτελείων που πραγματοποιήθηκε στο Κάιρο στις 26

58 Ό.π., σελ. 23, 49, 83. Πρόκειται για ένα κομμάτι μόνο της ελληνικής πολεμικής προσπάθειας ενώ η χώρα τελούσε υπό κατοχή, αφού τελικά μέχρι το 1944, οι ελληνικές ένοπλες δυνάμεις, συμμετείχαν μαζί με τα συμμαχικά στρατεύματα, στα μέτωπα όχι μόνο της Μεσογείου, αλλά και του Ατλαντικού και του Ινδικού Ωκεανού.

59 Foreign relations of the United States. The Conferences at Washington, 1941-1942, and Casablanca, 1943, (1941-1943) III. The Casablanca Conference, σελ. 326.

Νοεμβρίου 1943, ο αρχηγός του γενικού επιτελείου Μέσης Ανατολής, στρατηγός Ουίλσον αναφέρθηκε στις επιχειρήσεις στο Αιγαίο. Η εκτίμησή του, ήταν ότι ήταν απαραίτητο να κοπεί το γερμανικό δίκτυ ασφαλείας που περιλάμβανε την Ρόδο, Κάρπαθο, Κρήτη και την Ελλάδα. Η Ρόδος ήταν το κλειδί για την αλλαγή αυτής της κατάστασης και για να υλοποιηθεί αυτό, ήταν απαραίτητος πρόσθετος εξοπλισμός που θα έπρεπε να αφαιρεθεί από τη δυτική Μεσόγειο. Μόλις η Ρόδος έπεφτε στα χέρια των Συμμάχων, αυτοί οι στρατιωτικοί πόροι θα μπορούσαν να επιστραφούν, ενώ οι υπόλοιπες επιχειρήσεις στο Αιγαίο θα διεξάγονταν με τα διαθέσιμα μέσα της Μέσης Ανατολής. Όλα αυτά θα βασίζονταν στην υπόθεση ότι η Τουρκία θα έμπαινε στον πόλεμο στο πλευρό των συμμάχων.⁶⁰

Για την κατάληψη της Ρόδου, εκτιμούσε ότι θα απαιτούνταν η χρήση δύο ταξιαρχιών «με προηγούμενη εμπειρία σε αμφίβια επιχειρήσεις». Οι πρόσθετες αυτές δυνάμεις που απαιτούντο θα έπρεπε να περιλαμβάνουν μία θωρακισμένη ταξιαρχία και μία ταξιαρχία αλεξιπτωτών, οι οποίες ήταν θα ήταν διαθέσιμες από τα στρατεύματα που βρίσκονταν στη Μέση Ανατολή. Στο πλαίσιο αυτό, θεωρούσε ότι η Τουρκία θα έπρεπε να κληθεί να καταλάβει τα υπόλοιπα νησιά των Δωδεκανήσων.

Ο Πτέραρχος Σερ Σόλτο Ντάγκλας, είπε ότι θα απαιτούνταν περίπου 17 με 20 μοίρες αεροπλάνων. Με αυτές θα μπορούσαν να προστατεύονται η Σμύρνη και η Κωνσταντινούπολη, να καταληφθεί η Ρόδος και οι νηοπομπές από τα Δαρδανέλια να έχουν επαρκή κάλυψη. Θεώρησε ότι η κατάληψη της Ρόδου ήταν βασική προϋπόθεση για την κάλυψη των νηοπομπών, αφού χωρίς αεροπορική κάλυψη από αυτήν, θα έπρεπε να αναμένονται βαριές απώλειες. Το μεγαλύτερο μέρος των αεροδρομίων στην Τουρκία είχαν ήδη ολοκληρωθεί με την εξαίρεση δύο που γειτνιάζουν με την Ρόδο. Απαντώντας σε ερώτηση του Ναύαρχο Λήχι, ο Στρατηγός Ουίλσον δήλωσε ότι οι Τούρκοι θα μπορούσαν να οργανώσουν μία επίθεση για τη κατάληψη ορισμένων από τα νησιά.⁶¹

Στις 28 Νοεμβρίου, πραγματοποιείται σύσκεψη του Ρούσβελτ με τους επιτελάρχες του στην Τεχεράνη. Σε αυτήν, ο Στρατηγός Μάρσαλ πρότεινε να

⁶⁰ Foreign relations of the United States diplomatic papers, The Conferences at Cairo and Tehran, 1943, II. The First Cairo Conference, σελ. 361-362.

⁶¹ Foreign relations of the United States diplomatic papers, The Conferences at Cairo and Tehran, 1943, II. The First Cairo Conference, σελ. 361-362.

πραγματοποιηθεί η επιχείρηση κατάληψης της Ρόδου τον Φεβρουάριο.⁶² Στις 30 Νοεμβρίου 1943 πραγματοποιείται νέα συνάντηση των αρχηγών επιτελείων, με την Βρετανία να επιμένει για την κατάληψη της Ρόδου, ασχέτως των άλλων επιχειρήσεων.⁶³ Με την ιδέα εισόδου της Τουρκίας στον πόλεμο να παραμένει με εμμονή στον νου των Βρετανών ιθυνόντων, πραγματοποιήθηκε στις 3 Δεκεμβρίου 1943 η Β΄ Συνδιάσκεψη του Καΐρου. Σε υπόμνημα του βρετανού Αρχηγού του επιτελείου αναφορικά με την είσοδο της Τουρκίας στον πόλεμο, έγινε εκ νέου αναφορά στα Δωδεκάνησα, αφού απαραίτητη προϋπόθεση θεωρήθηκε η κατάληψη της Ρόδου και των λοιπών νησιών.⁶⁴

Γ. ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩΝ (1939 – 1943)

“Αυτό το νησί είναι αξιαγάπητο. Φρούτα και γαλάζιο και λωρίδες ελαιώνων. Μόνο που εύχομαι να είχαμε φύγει. Απρώστησα με την πολιτική μας και τα πρόσωπά μας στην Ελλάδα”.

(Lawrence Durrell προς τον T. S. Eliot, 7 Νοεμβρίου 1945)

62 Foreign relations of the United States diplomatic papers, The Conferences at Cairo and Tehran, 1943(1943), III. The Tehran Conference, σελ. 476-477.

63 Foreign relations of the United States diplomatic papers, The Conferences at Cairo and Tehran, 1943, III. The Tehran Conference, σελ. 560.

64 Foreign relations of the United States diplomatic papers, The Conferences at Cairo and Tehran, 1943, IV. The Second Cairo Conference, σελ. 782.

Ουσιαστικά η τουρκική ηγεσία υπό τον Πρόεδρο Κεμάλ Ατατούρκ μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης, δεν προωθούσε κάποια αναθεωρητική πολιτική διεκδίκησης χαμένων εδαφών. Ωστόσο με την συγκεκριμένη συνθήκη, η χώρα είχε αποδεχθεί περιορισμούς όσον αφορά την αμυντική της ικανότητα. Η περιοχή των Στενών και τα σύνορα με Ελλάδα και Βουλγαρία είχαν τεθεί υπό καθεστώς αποστρατικοποίησης.

Η τουρκική πλευρά δεν έπαυσε να ενδιαφέρεται για την άρση αυτών των περιορισμών. Με την διεθνή αναστάτωση που προκάλεσε η ιταλοαιθιοπική κρίση το 1935 και την είσοδο του γερμανικού Στρατού στην Ρηνανία το 1936, έπεισε σχετικά εύκολα τις Μεγάλες Δυνάμεις να δεχθούν την άρση των περιορισμών στα Στενά, με την υπογραφή τον Ιούνιο του 1936 της Συνθήκης του Μοντραί.⁶⁵

Η προσπάθεια αυτή ολοκληρώθηκε τον Νοέμβριο του 1938, όταν Ελλάδα, Βουλγαρία και Τουρκία, αποφάσισαν από κοινού την άρση του καθεστώτος αποστρατικοποίησης στην ζώνη των τριμερών συνόρων. Εν τω μεταξύ, από τον Ιούλιο του 1938 και μετά από τουρκική υποκίνηση ταραχών στον συριακό Σαντζάκι της Αλεξανδρέττας, ο τουρκικός Στρατός είχε λάβει την άδεια από την Γαλλία που είχε προσωρινή Εντολή επί της Συρίας, να εισβάλει για την αποκατάσταση της τάξης και την δήθεν προστασία της τουρκικής μειονότητας. Η υποχωρητικότητα της Γαλλίας οφειλόταν στην πολιτική προσεταιρισμού της Τουρκίας εν όψει του επερχόμενου πολέμου. Στο πλαίσιο αυτό θα υπογράψει μαζί και με την Αγγλία αμυντικό σύμφωνο τον Οκτώβρη του 1939.⁶⁶

Η Τουρκία αν και είχε παραιτηθεί από τα δικαιώματά της επί των Δωδεκανήσων με την Συνθήκη της Λωζάννης το 1923, δεν βγήκε ποτέ οριστικά έξω από το παιχνίδι. Το γεγονός ότι «*δεν υπήρχαν τουρκικά ίχνη στα νησιά παρά τους τουρκικούς αιώνες κατοχής*»⁶⁷ δεν εμπόδισε αργότερα την Τουρκία να επιζητεί με τον ένα ή τον άλλο τρόπο να τα ενσωματώσει στην επικράτεια της, επικαλούμενη κυρίως

65 Frank G Weber, *Ο επιτήδειος ουδέτερος*, έκδοση ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα, 1985, σελ. 30.

66 Ό.π., σελ. 46.

67 The National Archives (T.N.A.) / FO 371/58828, R 11678.

την στρατηγική θέσης τους, της εγγύτητάς τους στις μικρασιατικές ακτές, μα και το πρόσφατο της απώλειάς τους το 1912.

Ευκαιρία για μια πιο ουσιαστική τουρκική εμπλοκή, αποτέλεσε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος με την διεθνή ρευστότητα που αναπόφευκτα προκλήθηκε και τις προσπάθειες που κατεβλήθησαν και από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές, Άξονα και Συμμάχους, να την προσεταιριστούν με δόλωμα –μεταξύ άλλων– τα Δωδεκάνησα. Άλλωστε, για την Γερμανία, η δυνατότητα της Τουρκίας, ένας από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς χρωμίου του κόσμου, να την προμηθεύει εκτός των άλλων με τις τεράστιες ποσότητες αυτού του στρατηγικού μεταλλεύματος, έπαιξε σημαντικό ρόλο. Για παράδειγμα, το 1938 η Τουρκία εξήγαγε στην Γερμανία 68.000 τόνους χρωμίου από μια συνολική παραγωγή 214.000 τόνων, το 1939 παραμονές του Β΄ Π.Π., μόνο το πρώτο εξάμηνο, εξήγαγε σε αυτήν 103.606 τόνους από μια συνολική παγκόσμια παραγωγή 136.400, στοιχείο που αντιστοιχεί στο 60% της παραγωγής.⁶⁸

Βέβαια κάτι τέτοιο θα ερχόταν σε αντίθεση με την προσπάθεια της Τουρκίας να παραμείνει ουδέτερη, αλλά αυτό θα ήταν το ανεκτό τίμημα, της αποφασιστικής προώθησης των αναθεωρητικών επιδιώξεών της.

Πράγματι, σε μια τέτοια περίπτωση, τον Μάιο του 1939, ο γερμανός πρεσβευτής στην Τουρκία φον Παπέν, σε εισήγησή του προς τον γερμανό υπουργό Εξωτερικών, ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να πείσουν την Τουρκία προκειμένου να συνάψει συμμαχία, πρότεινε μεταξύ άλλων, την μετά από συνεννόηση με την Ιταλία, επιστροφή ορισμένων νησιών από τα Δωδεκάνησα επισύροντας ιδιαίτερα την περίπτωση του Καστελλορίζου.⁶⁹

Ωστόσο στις 19 Οκτωβρίου 1939 υπογράφεται συνθήκη αμοιβαίας βοήθειας μεταξύ Μεγ. Βρετανίας, Γαλλίας και Τουρκίας, η οποία προέβλεπε την υποστήριξη που θα έδινε η Τουρκία στους εταίρους της σε περίπτωση επιθετικής ενέργειας μιας ευρωπαϊκής δύναμης, που θα οδηγούσε σε πόλεμο στην Μεσόγειο. Η Τουρκία, θα βοηθούσε επίσης σε περίπτωση που ενεργοποιούνταν οι δεσμεύσεις Αγγλίας και

68 Studies of American interests in the War, territorial Series. Memorandum on An American Policy Respecting Turkey Implications of the Turkish-German Trade Agreement of October 9, 1941 Council on Foreign Relations. Inc., 1941 New York σελ. 8.

69 Frank G Weber, *Ο επιτήδειος ουδέτερος*, έκδοση ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα, 1985, σελ. 67.

Γαλλίας, λόγω των εγγυήσεων που παρείχαν αυτές σε Ελλάδα και Ρουμανία τον Απρίλιο του 1939. Οι Σύμμαχοι θα βοηθούσαν από την άλλη την Τουρκία, σε περίπτωση που και αυτή με τη σειρά θα δέχονταν επίθεση από ευρωπαϊκή δύναμη, ή εξαιτίας των υποχρεώσεών της που απέρρεαν από το Βαλκανικό Σύμφωνο.⁷⁰

Τη συμφωνία αυτή, η τουρκική ηγεσία φρόντισε να συμπληρώσει με την παροχή εκ μέρους της Γαλλίας της ανοχής, για την προσάρτηση της περιοχής της Αλεξανδρέττας, ως ένα από τα ανταλλάγματα για την συνθήκη συμμαχίας που υπέγραψε, ενώ πρέπει να σημειωθεί ότι η τουρκική πλευρά προέβη στην σύναψη της συγκεκριμένης συμφωνίας, αφού πριν είχε επανειλημμένως επιχειρήσει παρόμοιο άνοιγμα με την Γερμανία, η οποία όμως για τους δικούς της λόγους αρνήθηκε.⁷¹

Στα πλαίσια της νέας συνεργασίας με τους γαλλοβρετανούς και με αναμενόμενη την είσοδο της Ιταλίας στον πόλεμο, το Foreign Office είχε καθορίσει μεταξύ των τουρκικών υποχρεώσεων σε στρατιωτικό επίπεδο, την κατάληψη των Δωδεκανήσων.⁷² Αυτομάτως, μετά την στρατιωτική αυτή επιχείρηση τα Δωδεκάνησα θα περνούσαν στην τουρκική δικαιοδοσία.⁷³

Ωστόσο, η Τουρκία αρνήθηκε να υλοποιήσει τις δεσμεύσεις της, όταν στις 10 Μαΐου 1940 η Γερμανία επιτέθηκε στην Γαλλία. Η δικαιολογία για την μη ενεργοποίησή της, βασίστηκε στο γεγονός ότι η Γαλλία με την οποία είχε υπογράψει την συμφωνία είχε εκλείψει μετά την κατάληψή της από τα γερμανικά στρατεύματα, ενώ βάσει ειδικής διάταξης στο σύμφωνο, οι πρόνοιες δεν εφαρμόζονταν στην περίπτωση που θα μπορούσε η Τουρκία να βρεθεί αντιμέτωπη με την Σοβιετική Ένωση. Στην προκειμένη περίπτωση όμως η Μεγ. Βρετανία ζητούσε από την Τουρκία να κινητοποιηθεί εναντίον της Γερμανίας, η οποία όμως είχε συνάψει συμμαχία με

70 A. Alexandris, *Turkish policy towards Greece during the Second world war and its impact on greek –turkish détente*, Balkan Studies, 1982 23.1.

71 Frank G Weber, *Ο επιτήδειος ουδέτερος*, έκδοση ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα, 1985, σελ. 42.

72 T.N.A/ F.O. 371/R6269/58/22, 28 Μαΐου 1940.

73 Frank G Weber, *Ο επιτήδειος ουδέτερος*, έκδοση ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα, 1985, σελ. 76.

την Σοβιετική Ένωση, οπότε η τουρκική πλευρά επικαλούμενη αυτόν τον δυνητικό κίνδυνο, αρνήθηκε την εμπλοκή της.⁷⁴

Κάτω από αυτό το πρίσμα, στις 31 Μαΐου 1940, το Foreign Office αλλάζει γνώμη και αποσύρει την πρόταση για τα Δωδεκάνησα.⁷⁵ Όταν επιχειρήθηκε διπλωματικά να δικαιολογηθεί η αλλαγή αυτής της στάσης στον τούρκο πρεσβευτή στο Λονδίνο Αράς, αυτός εκνευρισμένος επανέλαβε την απαίτησή του για τα Δωδεκάνησα, ενώ εξέφρασε ενδιαφέρον και για την Αλβανία!⁷⁶

Στις 28 Οκτωβρίου 1940, εκδηλώνεται η ιταλική εισβολή στην Ελλάδα, με την Τουρκία να μην υλοποιεί και πάλι τις υποχρεώσεις της, δικαιολογούμενη από την έλλειψη επαρκούς αντιαεροπορικής άμυνας και αεροπορικού στόλου.⁷⁷ Η ασυνέπεια αυτή όμως, δεν απέτρεψε την κυβέρνηση Ινονού, από το να επαναφέρει το αίτημα για παραχώρηση των Δωδεκανήσων και πηγαίνοντας ένα βήμα παραπέρα, να απαιτεί και τον έλεγχο του λιμένα της Θεσσαλονίκης σε περίπτωση εισβολής των Γερμανών στην Βουλγαρία. Ταυτόχρονα δεν παραλείπονταν και οι αιτιάσεις για την βουλγαρική Θράκη και την Αλβανία.⁷⁸ Από την άλλη, η Βρετανία θεωρούσε ότι η εμπόλεμη Ελλάδα λόγω των σοβαρών οικονομικών προβλημάτων και της στρατιωτικής της αδυναμίας (κυρίως αεροναυτικής), δεν θα μπορούσε να επιτεθεί και να καταλάβει τα νησιά, σε περίπτωση ιταλικής εισβολής στην Ελλάδα.⁷⁹

Παρατηρείται όμως, ότι ούτε και οι Βρετανοί, κατά την διάρκεια του Ελληνοϊταλικού Πολέμου, προέβησαν σε κατάληψη των Δωδεκανήσων, πράγμα που

⁷⁴ Ο.π., σελ. 83-84.

⁷⁵ T.N.A/ / F.O. 371/R6269/58/22, 31 Μαΐου 1940.

⁷⁶ T.N.A/ F.O. 371/R6510/316/44, 14 Ιουνίου 1940.

⁷⁷ Frank G Weber, *Ο επιτήδειος ουδέτερος*, έκδοση ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα, 1985, σελ. 95.

⁷⁸ T.N.A/ F.O. 371/R8697/316/44, 28 Νοεμβρίου 1940.

⁷⁹ T.N.A/ /F.O. 371/R6269/58/22, 3 Ιουνίου 1940.

θα τους εξασφάλιζε απρόσκοπτη ροή μεταφοράς στρατευμάτων και εφοδίων στην Ελλάδα και κυρίως στην περιοχή της Θεσσαλονίκης, την στιγμή μάλιστα που τα ιταλικά στρατεύματα ήταν απασχολημένα στο μέτωπο της Αλβανίας.

Το γεγονός αυτό είχε προβληματίσει τις ΗΠΑ, οι οποίες εκτιμούσαν ότι αυτό οφείλονταν σε πιθανή εμπλοκή που θα δημιουργούσε μια τέτοια κίνηση, λόγω των διεκδικήσεων από την πλευρά τόσο της Τουρκίας όσο και της Ελλάδας. Είναι προφανές ότι από το σκεπτικό της αμερικανικής πλευράς φαίνεται να διαφεύγει η στρατιωτική αδυναμία της Μεγ. Βρετανίας, την δεδομένη στιγμή, που πολεμούσε μόνη σε τρεις ηπείρους. Άλλωστε σημειώνουν στα έγγραφά τους οι αμερικανικές αρχές, ήδη οι τουρκικές εφημερίδες είχαν ξεκινήσει υποκινούμενη αρθρογραφία για την επιστροφή των νησιών στην Τουρκία. Σε κάθε περίπτωση, η αμερικανική διπλωματία εκτιμούσε, ότι μετά τον πόλεμο η Ελλάδα θα διεκδικούσε τα νησιά στην βάση πληθυσμιακών δεδομένων, ενώ η Τουρκία στην βάση της ασφάλειας. Εάν πάντως η Ελλάδα ελάμβανε τα νησιά αυτά, ο κίνδυνος για την Τουρκία δεν θα ήταν μεγάλος.⁸⁰

Οι ΗΠΑ στην συνέχεια αρχίζουν να ακολουθούν πολιτική στρατιωτικής ενίσχυσης της Τουρκίας απέναντι στην επιθετική πολιτική των γερμανών. Για τον σκοπό αυτό στις 7 Νοεμβρίου 1941 καταφτάνει στην Άγκυρα αμερικανική αποστολή ειδικών στα πλαίσια της αποστολής βοήθειας σε αεροπλάνα και άρματα. Ουσιαστικά η αμερικανική πολιτική σκοπό έχει να ενισχύσει την Τουρκία απέναντι στην πίεση του Χίτλερ, αλλά από την άλλη προβληματίζετε στο κατά πόσο θα πρέπει να συμμετέχουν στις εγγυήσεις ασφαλείας που έχουν δώσει ήδη η ΕΣΣΔ και η Μεγ. Βρετανία καθώς και στην έκταση της στρατιωτικής βοήθειας σε αυτήν. Πράγμα που εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο η Τουρκία.⁸¹

Αλλά και οι Γερμανοί από την δική τους πλευρά, όπως σημειώνει στο ημερολόγιό του ο φον Παπέν, στην διάρκεια της Κατοχής στην Ελλάδα, προκειμένου

80 **Studies of American interests in the war and the peace: Territorial series. ser. T B1-B31 by Council on Foreign Relations. Published 1940, σελ. 60.**

81 **Studies of American interests in the war and the peace. The Territorial Group Council on Foreign Relations AN AMERICAN POLICY RESPECTING TURKEY IMPLICATIONS OF THE TURKISH -GERMAN TRADE AGREEMENT OF OCTOBER 9, 1941 Prepared by William Linn Westermann σελ.1.**

να αδρανοποιήσουν της Τουρκία και να παραμείνει ουδέτερη, συζητούσαν την δυνατότητα να της δοθούν τα Δωδεκάνησα.⁸²

Τον Δεκέμβριο του 1941, επισκέπτεται την Μόσχα ο βρετανός υπουργός των Εξωτερικών Ήντεν. Στις συζητήσεις που λαμβάνουν χώρα, αναφορικά με την δυνατότητα να προσελκύσουν την Τουρκία με το μέρος των Συμμάχων, η σοβιετική ηγεσία ρίχνει στο τραπέζι την πρόταση μεταξύ άλλων να παραχωρηθούν τα Δωδεκάνησα στην Τουρκία. Στην συνάντηση αυτή, ο Στάλιν ανέφερε ότι τα νησιά του Αιγαίου που ήταν ιδιαίτερα σημαντικά για την Ελλάδα, έπρεπε να δοθούν στην Ελλάδα, αλλά τα Δωδεκάνησα θα έπρεπε να «επιστραφούν» στην Τουρκία. Η ίδια η Ελλάδα έπρεπε να αποκατασταθεί στα παλιά της σύνορα. Στην συζήτηση που ακολούθησε ο Ήντεν ρώτησε: «...Τι γίνεται για να βελτιωθεί η θέση της Τουρκίας; Μπορούμε να κάνουμε κάτι για να βελτιωθεί αυτή η κατάσταση...»; για να λάβει την απάντηση, «...Πείτε τους ότι θα πάρουν τα Δωδεκάνησα....». Ο Στάλιν σημείωσε, ότι όσο η Τουρκία «...παραμένει ένα αντιτείχισμα για την Γερμανία, μας δίνει μεγάλη βοήθεια» και κατέληξε ότι θα πρέπει να πληρωθεί για αυτό....⁸³

Αν και ο Ήντεν αναφέρθηκε στην υπόσχεση που είχε απέναντι στην αμερικανική πλευρά, να μην δεσμευτεί στις συνομιλίες που θα έκανε με την σοβιετική ηγεσία, υπενθύμισε στους σοβιετικούς το μεγάλο ελληνικό ενδιαφέρον για τα νησιά αυτά, καθώς και τα προβλήματα που θα δημιουργούσε στην συμμαχική πλευρά μια τέτοια συναλλαγή με τους Τούρκους.⁸⁴

Η εξόριστη ελληνική κυβέρνηση πληροφορήθηκε το περιεχόμενο αυτών των συνομιλιών και αντέδρασε με έντονο διάβημα στο Foreign Office, αλλά η αγγλική πλευρά την καθυσόχασε, απαντώντας ότι δεν πρόκειται να ληφθεί καμία απόφαση χωρίς την προηγούμενη συνεννόηση με την ελληνική κυβέρνηση.⁸⁵

82 Altemur Kilic, *Turkey and the world*, Public Affairs, Washington D. C., 1959, σελ. 86.

83 Barker E., *Η Ελλάδα στο πλαίσιο των αγγλοσοβιετικών σχέσεων*, στο Μ. Σαράφη (επιμ.), *Από την Αντίσταση στον Εμφύλιο πόλεμο*, Νέα Σύνορα, Αθήνα 1982, σελ. 28.

84 T.N.A/ F.O. 371/33183 R.458.

85 Β. Παπαδάκης, *Διπλωματική ιστορία του ελληνικού πολέμου 1940-1945*, Αθήνα 1956, σελ. 230-232.

Αυτή η προσπάθεια προσεταιρισμού της Τουρκίας από μεριάς της Μεγ. Βρετανίας, έλαβε νέες διαστάσεις για την ελληνική κυβέρνηση, όταν στις 10 Ιανουαρίου 1942 ο πρεσβευτής της Ελλάδας στην Άγκυρα, με ανησυχία ενημέρωνε σε απόρρητο τηλεγράφημα, ότι οι Βρετανοί βολιδοσκόπησαν την Τουρκία σε σχέση με τα Δωδεκάνησα. Κατά την διάρκεια των βολιδοσκοπήσεων αυτών, κατεγράφη τουρκικό ενδιαφέρον για την Ρόδο και την Κω.⁸⁶

Η βρετανική αυτή πρωτοβουλία επιβεβαιώθηκε και από τηλεγράφημα του πρεσβευτή Πιπινέλη, από την πρεσβεία της Ελλάδος στο Κουιμπίσεφ της Σοβιετικής Ένωσης.⁸⁷ Ωστόσο, αυτές οι βρετανοτουρκικές επαφές, δεν κατέληξαν σε κάποια δεσμευτική συμφωνία. Στόχο είχαν, κυρίως, την ανταλλαγή απόψεων για τα φλέγοντα διπλωματικά ζητήματα. Ο Πιπινέλης τόνισε ότι τα Δωδεκάνησα αναφέρθηκαν σαν παράδειγμα εδαφών, τα οποία θα μπορούσαν να παραχωρηθούν στην Τουρκία ως δέλεαρ, ωστόσο *«...ουδαμώς δεν προδικάζει ούτε γνώμην Τουρκίας ούτε και θετικωτέραν τινά επί του προκειμένου συμφωνίας»*.⁸⁸ Η κριτική του Πιπινέλη επικεντρώθηκε στην υποχωρητική στάση του Ήντεν, ο οποίος, κατά τη γνώμη του, δεν αντέδρασε αποφασιστικά, προκειμένου να υπερασπιστεί τα ελληνικά δικαιώματα.

Την ελληνική κυβέρνηση την καθησύχαζε το γεγονός, ότι η Μεγ. Βρετανία δεν ήταν διατεθειμένη τη δεδομένη χρονική στιγμή να χορηγήσει ανταλλάγματα στην Τουρκία, γιατί ήταν δυσαρεστημένη με την έως τότε επαμφοτερίζουσα στάση της.

Η Σοβιετική Ένωση προέβη μέσω του πρεσβευτή της στην Άγκυρα, σε προτάσεις για τα Δωδεκάνησα, κίνηση την οποία εξέλαβε η η τουρκική ηγεσία με δυσπιστία. Στις προτάσεις αυτές, στις 3 Φεβρουαρίου 1942 ο Ρ. Ραφαήλ πρεσβευτής

86 *Δωδεκάνησος: η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση*, Διπλωματικά έγγραφα από το ιστορικό αρχείο του Υπουργείου των Εξωτερικών, Έρευνα-Επιστημονική επιμέλεια, Λένα Διβάνη-Φωτεινή Κωνσταντοπούλου, Β' έκδοση, Εκδόσεις Καστανιώτη, σελ. 92.

87 Ο.π., σελ. 93.

88 Α.Υ.Ε., Φάκ. 43.4 (1944) Κυβέρνηση Καΐρου, Πιπινέλης προς Τσουδερό, Κουϊβίσεφ, 9 Ιανουαρίου 1942, αρ. πρ. Δ/ΠΗ και Τσουδερός, *Ιστορικό Αρχείο*, τ. Α', σελ. 489–490.

της Ελλάδος στην Άγκυρα, κάνει αναφορά σε αμερικανικές πληροφορίες, σύμφωνα με τις οποίες, η Μεγ. Βρετανία βρίσκεται πίσω από τις σοβιετικές προτάσεις προς την Τουρκία. Η ίδια, σύμφωνα με τον έλληνα πρεσβευτή, φαίνεται να δυσπιστεί για τις πραγματικές προθέσεις των σοβιετικών.⁸⁹ Ο Ραφαήλ ανέφερε μάλιστα, ότι σε ερώτηση του Γιουγκοσλάβου πρεσβευτή στην Άγκυρα, για την πιθανότητα να γίνει εισβολή στην Τουρκία μέσω των Δωδεκανήσων, ο τούρκος υπουργός Εξωτερικών Σαρακτσόγλου, απάντησε ότι η χώρα του έχει την δυνατότητα κατάληψης των Δωδεκανήσων.⁹⁰

Στις 4 Φεβρουαρίου 1942 στις βρετανορωσικές διαπραγματεύσεις που έλαβαν μέρος κατά την συνάντηση του Ήντεν με τον Στάλιν, στα πλαίσια υλοποίησης ενός μυστικού πρωτοκόλλου που αφορούσε την μετά τον πόλεμο εδαφική διευθέτηση των συνόρων της ΕΣΣΔ, πρότεινε στον Ήντεν μεταξύ άλλων την μεταβίβαση των Δωδεκανήσων στην Τουρκία και ορισμένες εδαφικές προσαρμογές υπέρ της Ελλάδας.⁹¹ Ο Ήντεν σύμφωνα με τα αμερικάνικα αρχεία αρνείται να δεσμευτεί πριν συνεννοηθεί με την κυβέρνηση του και τις ΗΠΑ.

Γεγονός είναι, ότι σε μια πρώτη εξέταση στο Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων των ΗΠΑ, σε υπόμνημα που υποβάλει στις 25 Ιουνίου 1942 για τις ιταλικές κτήσεις στο Αιγαίο η επιτροπή κατευθύνσεων υπό την προεδρία του Νόρμαν Ντέιβις, αναφερόμενη για τα Δωδεκάνησα, εκτιμά ότι η ύπαρξη ισχυρών στρατιωτικών επιθετικών δυνάμεων πάνω στα νησιά αποτελούν απειλή για την Ελλάδα και την Τουρκία καθώς και για άλλες περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου. Ο πληθυσμός σημειώνεται ότι κατά 80% παραμένει ελληνικός – παρά τις προσπάθειες των Ιταλών για αλλοίωσή τους– οι Ιταλοί εκτιμώνται σε άνω των 10.000 και οι Εβραίοι γύρω στους 5.000. Σε περίπτωση παραχώρησης των νησιών στην Ελλάδα θα μπορούσε η τουρκική μειονότητα –υπολογιζόμενη σε 15.000– να μεταφερθεί στην Ανατολία, ολόκληρη ή μέρος αυτής, αφού θεωρείται σίγουρο ότι η τουρκική

89 *Δωδεκάνησος: η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση*, Διπλωματικά έγγραφα από το ιστορικό αρχείο του Υπουργείου των Εξωτερικών, Έρευνα-Επιστημονική επιμέλεια, Λένα Διβάνη - Φωτεινή Κωνσταντοπούλου, Β' έκδοση, Εκδόσεις Καστανιώτη, σελ. 95.

90 *Ο.π.*, σελ. 95.

91 Foreign relations of the United States diplomatic papers, 1942. Europe, (1942), Union of Soviet Socialist Republics, σελ. 508.

μειονότητα δεν επιθυμεί να παραμείνει κάτω από ελληνικό έλεγχο. Εφ' όσον δεν υπάρχει ελληνικός πληθυσμός στην Μικρά Ασία προκειμένου να ανταλλαχτεί, τότε θα πρέπει να βρεθεί κάποια άλλη λύση. Γενικώς, η καλύτερη προστασία για την τουρκική μειονότητα θα πρέπει να είναι η συνέχιση των εγκάρδιων σχέσεων Αθήνας και Άγκυρας.

Ιδιαίτερη μνεία έγινε για το Καστελλόριζο, για το οποίο θα μπορούσε να υπάρξει ειδική πρόνοια για το καθεστώς, αφού βάσει της εγγύτητάς του με την Τουρκία, θα μπορούσε να παραχωρηθεί σε αυτήν, ενώ ταυτόχρονα να μεταφερθεί ο ελληνικός πληθυσμός του αλλού.

Σε περίπτωση τελικής παραχώρησης των νήσων αυτών στην Ελλάδα, προτείνεται μια μικρή αποζημίωση στην Ιταλία λόγω των έργων που έχει υλοποιήσει στην περιοχή, ενώ όσον αναφορά την Τουρκία, λόγω του μικρού ρόλου της στον πόλεμο δεν μπορεί να διεκδικήσει τίποτα, εκτός ίσως του Καστελλορίζου. Οι Μεγάλες Δυνάμεις προφανώς προτιμούσαν μια μικρότερη δύναμη (όπως η Ελλάδα) να κατέχει την Ρόδο και τη Λέρο από μια μεγαλύτερη (όπως η Τουρκία). Για την αμερικανική πολιτική, το ζήτημα των Δωδεκανήσων, είναι από τα πιο εύκολα ζητήματα καταλήγει η έκθεση.⁹²

Στις 14 Ιανουαρίου του 1943, οι ηγέτες των ΗΠΑ, Βρετανίας και Γαλλίας συγκεντρώθηκαν στο ξενοδοχείο Άνφα στην Καζαμπλάνκα για να συζητήσουν τα σχέδια για την επόμενη φάση του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στην συνάντηση δεν παραβρέθηκε ο Στάλιν. Σε αυτήν, στα πλαίσια επιχειρησιακών εναλλακτικών σχεδίων συζητήθηκε μεταξύ άλλων και η πιθανότητα κατάληψης των Δωδεκανήσων και ο ρόλος της Τουρκίας. Στην συζήτηση που έλαβε μέρος ο Σερ Άλαν Μπρουκ, αρχηγός του βρετανικού αυτοκρατορικού επιτελείου, ο οποίος και αναφέρθηκε στο σχέδιο προσέγκυσης της Τουρκίας υπέρ των Συμμάχων. Για πολιτικούς λόγους θεωρεί ότι είναι αναγκαίο προκειμένου να δελεάσουν την Τουρκία να τις υποσχεθούν ορισμένα πράγματα. Κάποια από αυτά θα μπορούσαν να είναι ο έλεγχος επί των Δωδεκανήσων. Η κατάληψη των Δωδεκανήσων από τους Συμμάχους θα έδινε στην Τουρκία την αίσθηση της ασφάλειας, όπως και η κατάληψη των νησιών θα μπορούσε να ήταν

92 Studies of American interests in the war and the peace, Territorial Series, Isaiah Bowman, Memorandum on: *The future of the Italian possessions in the Aegean Sea*, Council on foreign relations, New York, 1947, σελ. 1.

πολύ πιο εύκολη μέσω Τουρκίας, εφ' όσον η Τουρκία συνταχθεί με τους Συμμάχους πράγμα που θα εξασφάλιζε και την ασφαλή χρήση του λιμανιού της Σμύρνης.⁹³

Πάντως σε υπόμνημα της βρετανικής στρατιωτικής ηγεσίας (Βλέπε Παράρτημα 1), στο οποίο περιγράφεται η πολιτική προκειμένου να ενταχθεί η Τουρκία στο Συμμαχικό στρατόπεδο, τονίζεται ότι όσον αφορά τα Δωδεκάνησα, σε περίπτωση συζήτησης για απόδοσή τους στην Τουρκία, είναι δύσκολο για τους Συμμάχους να διαχειριστούν τις απαιτήσεις μιας εν δυνάμει συμμάχου αλλά ακόμα ουδέτερης χώρας, εις βάρος μιας μαχόμενης σύμμαχης χώρας της Ελλάδας.

Αυτό που θορύβησε την ελληνική πλευρά, ήταν η συνάντηση στα Άδανα του βρετανού πρωθυπουργού Τσώρτσιλ με την τουρκική ηγεσία στις αρχές του 1943. Στόχος της βρετανικής πλευράς ήταν να πείσει την Τουρκία να λάβει μέρος στο βαλκανικό μέτωπο. Αυτό συνδυάστηκε με την ανεπίσημη συνομιλία του τούρκου πρεσβευτή στο Λονδίνο Ραούφ Ορμπαί με τον Τσουδερό, λίγες ημέρες πριν, ότι η Τουρκία εξετάζει την πιθανότητα ορισμένα από τα νησιά να επανέλθουν στην Τουρκία, χωρίς να κατονομάζει τα Δωδεκάνησα. Στο ίδιο συμπέρασμα φαίνεται να κατέληγε και ο γερμανός υπουργός Εξωτερικών φον Ρίμπερντρομπ εκτιμώντας, ότι μπορούσε να είναι το πιθανό τίμημα για να προσελκύσουν την Τουρκία οι Σύμμαχοι.⁹⁴

Στις 26 Απριλίου του 1943 ο Χανς Κρόλλ πρώτος αντικαταστάτης του Γερμανού πρεσβευτή Φον Πάπεν στην Άγκυρα και υπεύθυνος της γερμανικής αντικατασκοπείας στην τουρκική πρωτεύουσα, μετέφερε την πληροφορία στο Γερμανικό υπουργείο των εξωτερικών ότι στις 26 Απριλίου του 1943, ο βρετανός Στρατηγός Ουίλσον μιλούσε για μια βαλκανική εκστρατεία προκειμένου να απελευθερωθεί η Ελλάδα, εκδιώκοντας τους Ιταλογερμανούς από τα Δωδεκάνησα. Κατόπιν της ενέργειας αυτής, οι βρετανοί θα διενεργούσαν δημοψήφισμα για να αποφασιστεί η μεταπολεμική κατοχή των νησιών. Στην αναφορά του αυτή προς τον Ρίμπερντρομπ ο Χανς Κρόλλ δεν ξεκαθαρίζει αν απευθυνόταν στην προϊστάμενη αρχή του, ο Στρατηγός Ουίλσον, ή μετέφερε απλώς προσωπικές απόψεις (ενώ είναι

93 Foreign relations of the United States. The Conferences at Washington, 1941-1942, and Casablanca, 1943, (1941-1943), III. The Casablanca Conference, σελ. 650-652.

94 Frank G. Weber, *Ο επιτήδειος ουδέτερος*, έκδοση ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα, 1985, σελ. 220.

στρατιωτικός) ή τα ανέφερε επίτηδες προκειμένου να εκφοβήσει την τουρκική ηγεσία. Το γεγονός αυτό πάντως θορόβησε την τουρκική ηγεσία, η οποία εκτιμούσε ότι θα ήταν πιο δύσκολο να αποκτήσει τα Δωδεκάνησα από μια απελευθερωμένη Ελλάδα από ό,τι μια κατεχόμενη.⁹⁵

Στις 7 Ιουνίου, ο Τσουδερός διατυπώνει την θέση ότι λόγω ακριβώς των διώξεων που υφίσταται η ελληνική μειονότητα στην Τουρκία, με την επιβολή του φόρου Βαρλίκ, θα ήταν προτιμότερη η απόδοση στην Ελλάδα των ιταλικών νήσων στο Αιγαίο, ενώ η Τουρκία σε κάθε περίπτωση δεν δικαιούτο να έχει απαιτήσεις επί των νησιών.⁹⁶ Στις 17 του ίδιου μήνα πληροφορείται η κυβέρνηση Τσουδερού ότι η κατοχή από τους γερμανούς της Χίου και της Μυτιλήνης αποτελεί για την Τουρκία διαβεβαίωση ότι σε περίπτωση που παραμείνει μέχρι τέλους ουδέτερη, θα αποζημιωθεί με τα νησιά αυτά.⁹⁷

Στις 5 Ιουλίου 1943 το αμερικανικό περιοδικό TIME διενεργεί μέσα στις Η.Π.Α έρευνα επί της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας. Σε ερώτηση της εφημερίδας προς τον τούρκο πρεσβευτή στην Ουάσιγκτων αν διεκδικεί η Τουρκία τα Δωδεκάνησα, αυτός απάντησε ότι υπάρχουν ιστορικά δίκαια καθώς και λόγοι ασφαλείας που επιβάλλουν την παραχώρησή τους στην Τουρκία, αλλά οι αξιώσεις της χώρας θα τεθούν στην διάσκεψη ειρήνης. Ο Αμερικανός δημοσιογράφος του απάντησε ότι αυτό δεν γίνεται επειδή αποτελεί παραβίαση της Χάρτας του Ατλαντικού. Σε αντίστοιχη ερώτηση της εφημερίδας στον Άγγλο πρεσβευτή στην Ουάσιγκτων, έλαβε την απάντηση από τον τελευταίο ότι ο Τσώρτσιλ θα έδινε τα πάντα για να πετύχει την προσέγκυση της Τουρκίας.⁹⁸ Δύο μέρες μετά στις 7 Ιουλίου 1943 από την Άγκυρα φτάνει η πληροφορία στην κυβέρνηση Τσουδερού ότι η

95 Frank G. Weber, *Ο επιτήδειος ουδέτερος*, έκδοση ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα, 1985, σελ. 229.

96 Εμμανουήλ, Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα 1990, σελ. 89-91.

97 Εμμανουήλ, Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ.111.

98 ΓΑΚ. ΦΑΚ. 5 Ιουλίου 1943.

εφημερίδα SAFAK, η οποία απηχεί τις απόψεις του Υπουργείου Εξωτερικών της Τουρκίας έγραφε ότι από την άποψη της ασφάλειας, η Ιταλία οφείλει να φύγει και να αφήσει τα νησιά που βρίσκονται κοντά στα μικρασιατικά παράλια.⁹⁹

Στις 2 Ιουλίου το Συμμαχικό στρατηγείο Μέσης Ανατολής, στα πλαίσια προετοιμασίας για ενδεχόμενη κατάληψη των Δωδεκανήσων έχει προετοιμάσει δύο εναλλακτικά σχέδια. Το ένα αφορούσε μια αμιγή βρετανική επιχείρηση και το δεύτερο υπολόγιζε στη τουρκική βοήθεια. Ενημερώνεται ταυτόχρονα η εξόριστη ελληνική κυβέρνηση, ότι μετά την κατάληψη των νησιών θα διατηρούνταν οι ιταλικοί νόμοι προσωρινά, τροποποιημένοι σε εκείνα τα σημεία που εισάγονταν διακρίσεις μεταξύ των ελληνικού και του τουρκικού πληθυσμού, επιδιώκοντας με οποιονδήποτε τρόπο την συμμετοχή και του τουρκικού παράγοντα.¹⁰⁰ Αυτό προκάλεσε την έντονη αντίδραση της ελληνικής πλευράς λόγω της μνείας της Τουρκίας και την εμφάνισή της ως ισοτίμου παράγοντα με την Ελλάδα.¹⁰¹ Παράλληλα το Foreign Office σε έγγραφό του ξεκαθάριζε ότι θα πρέπει να υπενθυμίζουν στους Έλληνες ότι στα πλαίσια της ελληνοτουρκικής φιλίας δεν θα πρέπει να αγνοούν τα τουρκικά συμφέροντα που στην συγκεκριμένη περίπτωση αντιστρατεύονταν ευθέως τα ελληνικά.¹⁰²

Στις 13 Ιουλίου 1943 με κρυπτογραφικό τηλεγράφημα από την Ουάσιγκτων, ο Έλληνας πρέσβης Διαμαντόπουλος, παρατήρησε ότι οι αμερικάνικες εφημερίδες στην

99 ΓΑΚ. ΦΑΚ. 7 Ιουλίου 1943/υποφακ.4286, 7/7/1943.

Δωδεκάνησος: η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση, Διπλωματικά έγγραφα από το ιστορικό αρχείο του Υπουργείου των Εξωτερικών, Έρευνα-Επιστημονική επιμέλεια, Λένα Διβάνη-Φωτεινή Κωνσταντοπούλου, Β' έκδοση, Εκδόσεις Καστανιώτη, σελ. 666.

100 Και στα Δωδεκάνησα, έτσι και στην Κύπρο η Μεγ. Βρετανία αποφάσισε να απομακρυνθεί από την συγκεκριμένη περιοχή, αλλά επιζητούσε την κατοχή στρατιωτικών βάσεων. Με την εμπλοκή και τρίτου παράγοντα (τουρκικού) όπως είναι φυσικό αποδυναμώνεται η κυρίως ενδιαφερόμενη πλευρά (ελληνική) με την οποία συνομιλεί η Μεγ. Βρετανία.

101 *Δωδεκάνησος: η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση*, Διπλωματικά έγγραφα από το ιστορικό αρχείο του Υπουργείου των Εξωτερικών, Έρευνα-Επιστημονική επιμέλεια, Λένα Διβάνη - Φωτεινή Κωνσταντοπούλου, Β' έκδοση, Εκδόσεις Καστανιώτη, σελ. 667.

102 T.N.T/ F.O. 371/37225, R 8098, 31 Αυγούστου 1943.

προσπάθεια που γίνεται να τραβήξουν την Τουρκία από την ουδετερότητα, την δελεάζουν με την παραχώρηση εδαφικών ανταλλαγμάτων προς τα Δωδεκάνησα. Στην προσπάθειά του αυτή στέλνει ο ίδιος εμπιστευτικές επιστολές σε εφημερίδες, τονίζοντας το αβάσιμο αυτών των πληροφοριών είτε για τμήματα εδαφών που ανήκουν στο ελληνικό κράτος είτε ως προς τα Δωδεκάνησα.¹⁰³

Στις 4 Αυγούστου αποστέλλεται από την εξόριστη ελληνική κυβέρνηση προς την βρετανική πλευρά, υπόμνημα περί των ελληνικών αιτημάτων έναντι της Ιταλίας. Σε αυτό ζητείται η πλήρη αποχώρηση των ιταλικών στρατευμάτων από την περιοχή των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου, ενώ σε νέο υπόμνημά στις 11 Αυγούστου, της ελληνικής κυβέρνησης προς το Λονδίνο, αυτή διαμαρτύρεται για τον αποκλεισμό των Δωδεκανησίων από τη διοίκηση των νησιών και της άνευ λόγου ανάμειξης της Τουρκίας. Η τελευταία άλλωστε, όπως τονίζεται, παραιτήθηκε με την Συνθήκη της Λωζάννης το 1923.¹⁰⁴ Η αγγλική πλευρά απάντησε και αυτή με την σειρά της ότι έλαβε γνώση των αιτημάτων εν όψει της ιταλικής κατοχής.¹⁰⁵ Το βασικό πρόβλημα που φαίνεται ότι αντιμετωπίζει η Βρετανία είναι ο μικρός σχετικά με τις ανάγκες των επιχειρήσεων αριθμός στρατιωτικών δυνάμεων που χρησιμοποιεί για την κατάληψη των νησιών καθώς και η παρουσία ιταλικών φασιστικών δυνάμεων σε αυτά. Η παρουσία των τελευταίων δεν είναι ξεκάθαρη στην στάση που θα κρατήσουν σε περίπτωση γερμανικής επίθεσης.¹⁰⁶

Στις 19 του ίδιου μήνα δημοσίευμα των TIMES της Νέας Υόρκης αναφέρθηκε στην ανάγκη οι βλέψεις της Τουρκίας να περιοριστούν μόνο στην νήσο Κω,¹⁰⁷ ενώ

103 ΓΑΚ. ΦΑΚ. 13 Ιουλίου 1943.

104 *Δωδεκάνησος: η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση*, Διπλωματικά έγγραφα από το ιστορικό αρχείο του Υπουργείου των Εξωτερικών, Έρευνα-Επιστημονική επιμέλεια, Λένα Διβάνη - Φωτεινή Κωνσταντοπούλου, Β' έκδοση, Εκδόσεις Καστανιώτη, σελ. 55-57.

105 Ό.π., σελ. 57-58.

106 Φίλιππος Καραμπού, Προσωρινή απελευθέρωση της Σάμου, (Σεπτέμβριος-Νοέμβριος 1943), ανατομία ενός ατελέσφορου πολιτικοστρατιωτικού εγχειρήματος, ανάτυπο από τις σαμιακές μελέτες, τόμος Α, πνευματικό ίδρυμα Σάμου, Αθήνα 1994, σελ:17

107 Εμμανουήλ, Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ. 197.

στις 28 του μήνα, ο τούρκος πρέσβης στο Κάϊρο Ενίς Ακαγεγιέν στην συνάντησή του με τον αντιπρόεδρο της ελληνικής κυβέρνησης Ρούσσο, επανέλαβε ότι η χώρα του δεν θέτει ζήτημα διεκδικήσεων επί των Δωδεκανήσων.¹⁰⁸ Η ελληνική πλευρά είναι επιφυλακτική αφού θεωρεί ότι η δήλωση αυτή του πρέσβη μπορεί να υποκρύπτει προσπάθεια της Τουρκίας να έρθει σε συνομιλίες επί του ζητήματος αυτού με την Ελλάδα.¹⁰⁹

Η τουρκική διπλωματία, κατά την διάρκεια των θερινών συνεννοήσεων με την Μεγ. Βρετανία για εμπλοκή της Τουρκίας στον πόλεμο, ήρθε παράλληλα σε επαφή και με την Γερμανία. Η τουρκική κυβέρνηση απευθυνόμενη στην γερμανική πλευρά, διαβεβαίωσε ότι δεν επρόκειτο να αποδεχθεί τις βρετανικές πιέσεις, ωστόσο, ανέμενε γι' αυτήν την ουδετερότητα τις , να ανταμειφθεί. Η γερμανική πλευρά προκειμένου να αποφύγει και τις τουρκικές πιέσεις για διεκδικήσεις προς την σύμμαχο Βουλγαρία, εξέτασε άλλα πεδία τα οποία μπορούσαν να δελεάσουν την Τουρκία προκειμένου να τεθεί φραγμός στις σοβινιστικές της επιδιώξεις. Ο φον Παπέν θεωρούσε ότι τα Δωδεκάνησα ήταν το ακαταμάχητο δέλεαρ, ιδίως μετά την πτώση του Μουσολίνι και την ανάληψη της εξουσίας από τον Στρατάρχη Μπαντόλιο.¹¹⁰

Από στρατιωτικής άποψης, είχαν ωριμάσει οι συνθήκες για μια στρατιωτική επέμβαση της Μεγ. Βρετανίας, προς κατάληψη των Δωδεκανήσων, αφού και η ιταλική πλευρά βρισκόταν σε μυστικές επαφές για την σύναψη συνθηκολόγησης με τους Συμμάχους. Ο ίδιος ο Τσώρτσιλ αρνήθηκε απολύτως να συζητήσει με την Τουρκία το ζήτημα της μεταπολεμικής κυριαρχίας των Δωδεκανήσων, οπότε η τουρκική πλευρά αντέδρασε σπασμωδικά, αρνούμενη να βοηθήσει.¹¹¹

108 Εμμανουήλ, Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ.200-201.

109 Εμμανουήλ, Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα 1990, σελ. 201.

110 Frank G. Weber, *Ο επιτήδειος ουδέτερος*, έκδοση ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα 1985, σελ. 238, 240.

111 Ο. π., σελ. 240.

Ταυτόχρονα εξωθεσμικοί παράγοντες στην Τουρκία, δημοσιογράφοι- μυστικές υπηρεσίες, έθεσαν τελεσίγραφο στην γερμανική πλευρά, για εντός 24 ωρών απάντηση όσον αφορά το καθεστώς των νησιών, υπό το βάρος της άμεσης βρετανικής επέμβασης. Η γερμανική πλευρά θεώρησε το τελεσίγραφο εξοργιστικό διώχνοντας τους Τούρκους μεσολαβητές. Μετά από αυτό, οι Τούρκοι εξοργισμένοι, στράφηκαν εκ νέου στην Μεγ. Βρετανία. Οι βρετανοί δέχονταν να βοηθήσουν οι Τούρκοι είτε με τη συμμετοχή τους στις αποβατικές επιχειρήσεις, είτε με τη μορφή διευκολύνσεων στα βρετανικά πολεμικά πλοία, αλλά σε καμία περίπτωση στο ζήτημα της μεταπολεμικής κυριαρχίας επί των νησιών. Το αποτέλεσμα ήταν οι τούρκοι να απόσχουν από οποιαδήποτε ανάμειξη στις επιχειρήσεις αυτές.¹¹²

Η ανακοίνωση της ιταλικής συνθηκολόγησης στις 8 Σεπτεμβρίου, σήμανε την έναρξη των επιχειρήσεων για τον έλεγχο των Δωδεκανήσων και της Σάμου. Μεταξύ 9 Σεπτεμβρίου και 21 Νοεμβρίου 1943 διεξήχθησαν σκληρές συγκρούσεις γερμανικών, ιταλικών, βρετανικών και ελληνικών δυνάμεων.¹¹³ Με την τελική επικράτηση της γερμανικής πλευράς, ανατράπηκαν οι φιλοδοξίες του Τσώρτσιλ για την επίτευξη μιας εντυπωσιακής νίκης στην περιοχή, αφού μόνο το Καστελλόριζο παρέμεινε υπό βρετανικό έλεγχο.

Βέβαια, η τουρκική πλευρά δεν έχασε την ευκαιρία για να προπαγανδίσει και υπενθυμίσει την τουρκική διεκδίκηση. Έτσι στις 10 Σεπτεμβρίου, η τουρκική εφημερίδα TANIN σημείωνε: «... η παράδοση της Ιταλίας σημαίνει την αποχώρησή της από τα Βαλκάνια (και) την απόδοση της Δωδεκανήσου στους νομίμους κατόχους της».¹¹⁴ Επιπλέον, στις 10 Οκτωβρίου, η τουρκική εφημερίδα TASVRI EJKAN, με αφορμή τις επιχειρήσεις στην Κω, αναφέρθηκε στο νησί ως αναπόσπαστο τμήμα της

112 Ό. π., σελ. 240-241.

113 Η βρετανική πλευρά, παρά την μεγάλη έλλειψη στρατιωτικών δυνάμεων, δεν επέτρεψε σε ελληνικές ένοπλες δυνάμεις (εκτός του πολεμικού ναυτικού) να συμμετάσχουν στις επιχειρήσεις στα Δωδεκάνησα, ενώ μόνο για την Σάμο, δέχθηκε την αποστολή του Ιερού Λόχου, βλ. Μάνος Μαστοράκος, *Αιγαίο 1943*, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος, Αθήνα, 2004.

114 Frank G. Weber, *Ο επιτήδειος ουδέτερος*, έκδοση ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα 1985, σελ. 233.

Τουρκίας εκφράζοντας την έκπληξή της, γιατί το νησί αυτό είναι αναπόσπαστο τμήμα της Τουρκίας και εντός των τουρκικών χωρικών υδάτων!¹¹⁵

Πάντως, κατά την διάρκεια των επιχειρήσεων και παρά την αρνητική τροπή που είχαν αυτές λάβει για την βρετανική πλευρά, ο Τσώρτσιλ επανεξέταζε σοβαρά το ενδεχόμενο εμπλοκής της Τουρκίας.¹¹⁶

Ωστόσο, ως το τέλος Νοεμβρίου, η Λέρος και εν συνεχεία η Σάμος, υπέκυψαν στην γερμανική επίθεση. Με την παραπάνω εξέλιξη των επιχειρήσεων στα Δωδεκάνησα, η ελληνική πλευρά απέφυγε δύο δυνητικούς κινδύνους για την μελλοντική της διεκδίκηση. Σε περίπτωση απόκρουσης των Γερμανών, η ιταλική πλευρά θα είχε ισχυροποιηθεί και πιθανόν μεταπολεμικά θα επεδίωκε την διατήρηση των νήσων ως σύμμαχος πλέον εναντίον των Γερμανών. Από την άλλη, απετράπη η απευθείας εμπλοκή της Τουρκίας, η οποία και αυτή θα εκμεταλλευόταν μελλοντικά την θετική της συνεισφορά σε μια γερμανική νίκη.¹¹⁷

Παρ' όλο που ως το τέλος του 1943, η Μεγ. Βρετανία και οι ΗΠΑ εξέταζαν το ενδεχόμενο εισόδου της Τουρκίας στον πόλεμο και το συνδύαζαν με νέες επιχειρήσεις στα Δωδεκάνησα, οι γενικότερες εξελίξεις ανέβαλλαν μια τέτοια προοπτική.

115 Εμμανουήλ, Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ. 478

116 Μάνος Μαστοράκος, *Αιγαίο 1943*, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος, Αθήνα, 2004, σελ. 89.

117 Ο. π., σελ. 90.

Δ. ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΘΝΙΚΩΝ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ (1941 – 1944)

“ . . . η Β. Ήπειρος σας ανήκει, μην ανησυχείτε. Εις τα Δωδεκάνησα έχετε εξασφαλισμένη την κυριαρχία σας . . . ”

(Ηντεν προς Βασιλιά Γεώργιο Β΄, 17 Δεκεμβρίου 1942)

Ι. Ελληνικές διπλωματικές προσπάθειες (1941-1944)

Η Ελλάδα, πάντα είχε υπ' όψιν της την εκκρεμότητα που είχε δημιουργηθεί μετά το 1923, με το Δωδεκανησιακό, αλλά δεν είχε πρόθεση η ίδια να το ανακινήσει, αν δεν υπήρχαν οι κατάλληλες προϋποθέσεις. Ενδεικτικά, στις 31 Δεκεμβρίου 1940, ο Αμερικανός πρέσβης στην Αθήνα, MacVeagh τηλεγραφούσε στην Ουάσιγκτον, ότι ο διευθυντής του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, αναφερόμενος στις ελληνικές απαιτήσεις και τους όρους ειρήνης αναφορικά με τις εδαφικές αναπροσαρμογές, ανεπίσημα έθεσε θέμα επιστροφής της Βορείου Ηπείρου και των Δωδεκανήσων, ως αποτέλεσμα των ελληνικών νικών, έτσι όπως αναδεικνύονταν από τον ελληνικό Τύπο.¹¹⁸

Η ελληνική κυβέρνηση, προέβαινε σταθερά σε κάθε κίνηση, η οποία τόνιζε την ελληνικότητα των κατοίκων των Δωδεκανήσων, όπως η σύσταση Συντάγματος Δωδεκανησίων, στην διάρκεια του Ελληνοϊταλικού Πολέμου, ενημερώνοντας επίσημα την αγγλική πρεσβεία, η οποία ανέφερε ότι δεν είχε αντίρρηση για εξακολούθηση της στράτευσης αυτών.¹¹⁹ Άλλωστε, από την είσοδο της Ιταλίας στον πόλεμο τον Ιούνιο 1940, οι βρετανικές Αρχές αναγνώρισαν ότι οι Δωδεκανήσιοι

118 Foreign relations of the United States diplomatic papers, 1940. The British Commonwealth, the Soviet Union, the Near East and Africa ,Volume III ,U.S. Government Printing Office, 1940, σελ. 573.

ιταλικής υπηκοότητας θα έπρεπε λόγω ελληνικής καταγωγής να τεθούν υπό την προστασία των ελληνικών Αρχών, οπότε εφοδιαστήκαν με προσωρινά ελληνικά διαβατήρια..¹²⁰

Παρομοίως, στις 18 Δεκεμβρίου 1941, ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών ανέφερε στο State Department, ότι οι Έλληνες καταγόμενοι από τα Δωδεκάνησα και οι οποίοι βρίσκονται στις ΗΠΑ, εξαιτίας της κήρυξης του πολέμου ενάντια στην Ιταλία, αντιμετωπίζονταν ως Ιταλοί υπήκοοι και άρα ως εχθροί, με αποτέλεσμα να εκδιώκονται από τους εργοδότες τους. Η ελληνική κυβέρνηση αναλάμβανε να τους χορηγήσει οποιαδήποτε πιστοποιητικό που θα πιστοποιούσε ότι είναι Έλληνες στην καταγωγή. Σε απάντηση προς την ελληνική κυβέρνηση, τονίστηκε ότι θα αντιμετωπιστούν με μεγαλύτερη κατανόηση από τις αμερικανικές Αρχές, από αυτούς που θεωρούνται ως εχθροί. Τα πιστοποιητικά που θα εκδίδονταν εφεξής θα ανέφεραν μόνο ότι είναι στο γένος Έλληνες, χωρίς να θεωρείται ότι με αυτόν τον τρόπο τους παραχωρείται κι η ελληνική ιθαγένεια.¹²¹

Μετά την κατάληψη της Ελλάδας, αναχώρησαν στις 27 Ιουνίου 1941, από την Αίγυπτο για την Νότιο Αφρική με το ατμόπλοιο NEW AMSTERDAM, ο Βασιλέας Γεώργιος Β΄, ο διάδοχος Παύλος, τμήμα της κυβέρνησης και η διοίκηση της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, υπό τον πρωθυπουργό Εμ. Τσουδερό. Κατά την διάρκεια της διαδρομής, ο Τσουδερός καταθέτει στον Γεώργιο Β΄ υπόμνημα, στο οποίο περιέγραφε τις σκέψεις του ως προς την εξωτερική πολιτική που θα ακολουθούσε η κυβέρνησή του και συγκεκριμένες προτάσεις του, στο πλαίσιο των εθνικών διεκδικήσεων της χώρας. Ενώ η χώρα είναι υπο κατάληψη, για πρώτη φορά και με τον πιο επίσημο τρόπο σκιαγραφούνται οι εθνικές βλέψεις. Στο πλαίσιο αυτό, οι εθνικές διεκδικήσεις της χώρας συνοψίζονται στα εξής: 1. Βόρειος Ήπειρος, 2. Δωδεκάνησα, 3. Κύπρος, 4. Βουλγαρία, 5. Γιουγκοσλαβία, 6. Δημιουργία αποικιών στην βόρειο Αφρική, 7.

119 Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, αρχείο Φιλίππου Δραγούμη, Φακ.64, υποφακ.64.1, 15/12/43. Διά της GUIDE MEMOIRE υπ' αριθμ. 14/18/43 σημειώματα επί εθνικών ζητημάτων (1944).

120 Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, αρχείο Φιλίππου Δραγούμη, Φακ.64, υποφακ.64.1, σημειώματα επί εθνικών ζητημάτων (1944), υπ' αριθμ. 1168 της 29/1/1944.

121 Foreign relations of the United States diplomatic papers, 1942. Europe (1942), Greece, σελ. 829-830.

Ανατολική Θράκη, 8. Δημιουργία υπό προϋποθέσεις ελευθέρου κράτους στην περιοχή της Κωνσταντινούπολης.¹²²

Ο Εμμανουήλ Τσουδερός προσεγγίζει το ζήτημα των εθνικών διεκδικήσεων υπό την οπτική της οικονομικής και στρατιωτικής ασφάλειας της χώρας. Ο ρόλος που διαδραμάτισε η χώρα στον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο, της δίνει την δυνατότητα επιδίωξης των στόχων αυτών, αφού η ίδια μπορεί να αποτελέσει παράγοντα σταθερότητας στην Μεσόγειο. Οικονομικά, θεωρεί ότι η συνεργασία στο επίπεδο αυτό είναι δύσκολη λόγω της σύνθεσης της οικονομίας μεταξύ των βαλκανικών χωρών, ενώ η προτεινόμενη διαρρύθμιση των συνόρων στηρίζεται στο γεγονός ότι η χάραξη τους είχε δυσμενείς επιπτώσεις στην άμυνα (ιδίως στην Δυτική Θράκη).¹²³

Στις 10 Δεκεμβρίου 1941, γίνεται η πρώτη συνεδρίαση της κοινής αγγλοελληνικής κοινοβουλευτικής επιτροπής, σε αίθουσα της βουλής των κοινοτήτων, στην οποία παρευρίσκεται ο Έλληνας πρωθυπουργός. Αυτό που έχει καίρια σημασία, είναι δύο δηλώσεις που κάνει, ότι: α) η Ελλάδα αποδέχεται να συνδεθεί με μόνιμη συμμαχία με την βρετανική αυτοκρατορία και να έχει κοινή με αυτήν εξωτερική πολιτική και β) στην ερώτηση που του κάνει ο Πλωτάρχης Άλαν Γκράχαμ, για το ποια φρονεί η ελληνική κυβέρνηση, ότι θα είναι η στάση της Τουρκίας, απέναντι στα Δωδεκάνησα δήλωσε ότι:

«Διά της συνθήκης της Λωζάννης η Τουρκία παρητήθη υπέρ της Ιταλίας των επί της Δωδεκανήσου δικαιωμάτων της, ωρίσθη δε ότι δια την περαιτέρω τύχην των θα επήρχετο συνεννόησις μεταξύ των ενδιαφερόμενων Δυνάμεων. Ενδιαφερόμεναι Δυνάμεις είναι σήμερον η Ιταλία, η Ελλάς και οι κάτοικοι των Δωδεκανήσων. Εξ άλλου η Ιταλία έχει σήμερον νικηθή από την Ελλάδα».¹²⁴

122 Ηλία Βενέζης της Ακαδημίας Αθηνών, *Εμμανουήλ Τσουδερός, ο πρωθυπουργός της μάχης της Κρήτης και η εποχή του. Από το αρχείο του τας αναμνήσεις του από άλλα κείμενα της Ιστορίας*, Αθήναι, 1966, σελ.240-242.

123 Ηλία Βενέζης της Ακαδημίας Αθηνών, *Εμμανουήλ Τσουδερός, ο πρωθυπουργός της μάχης της Κρήτης και η εποχή του. Από το αρχείο του τας αναμνήσεις του από άλλα κείμενα της Ιστορίας*, Αθήναι, 1966, σελ. 241-242.

124 *Δωδεκάνησος: η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση*, Διπλωματικά έγγραφα από το ιστορικό αρχείο του Υπουργείου των Εξωτερικών, Έρευνα-Επιστημονική επιμέλεια, Λένα Διβάνη - Φωτεινή Κωνσταντοπούλου, Β' έκδοση, Εκδόσεις Καστανιώτη, σελ. 92.

Οι παραπάνω δηλώσεις, ωστόσο, δεν αναιρούν την γενική σχέση εξάρτησης της ελληνικής κυβέρνησης από την Μεγ. Βρετανία, η οποία συνεχίζονταν από την εποχή του καθεστώτος Μεταξά, όταν από το 1938 ζητούσε μια επίσημη σύναψη συμμαχίας.¹²⁵

Από τις αρχές του 1942, στις επαφές της ελληνικής κυβέρνησης με την αγγλική, λάμβανε την διαβεβαίωση ότι δεν θα αναλαμβάνονταν οποιεσδήποτε υποχρεώσεις, πριν συνεννοηθεί με την Αθήνα. Το ζήτημα της δυνατότητας συμμετοχής ελληνικών στρατευμάτων σε ενδεχόμενο εγχείρημα κατάληψης των Δωδεκανήσων, εξετάζονταν θετικά, ενώ οι βρετανικές Αρχές που θα εγκαθίστανται στις απελευθερωμένες περιοχές, θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν αριθμό Ελλήνων υπαλλήλων προς αντικατάσταση των Ιταλών.¹²⁶

Στη συνάντηση του βρετανού υπουργού Εξωτερικών Ήντεν, με τον έλληνα Βασιλιά Γεώργιο και τον Τσουδερό, σε διευκρινιστικές ερωτήσεις που του τέθηκαν από την ελληνική πλευρά για την θέση του Στάλιν ως προς τα Δωδεκάνησα, ο Ήντεν απάντησε, ότι ναι μεν ο Στάλιν όταν τον συνάντησε τον Δεκέμβριο του 1941, στην Μόσχα, προς στιγμήν ανέφερε να δοθούν τα Δωδεκάνησα στην Τουρκία, αλλά όταν του τονίστηκε ότι ενδιαφέρονται εξαιρετικά οι Έλληνες, απέσυρε την πρότασή του. Επέμενε μόνον ότι θα έπρεπε να ικανοποιηθούν οι Τούρκοι κάπου αλλού, για την ουδετερότητα τους και υπέδειξε για αυτό τον λόγο ένα τμήμα της Βουλγαρίας. Στην συζήτηση ο Ήντεν είναι αυτός που κάνει τον υπαινιγμό μήπως θα μπορούσαν ένα-δυο νησιά να δοθούν στην Τουρκία, για να λάβει την απάντησή από τον Τσουδερό, ότι θα μπορούσε να συζητηθεί κάτι τέτοιο, μόνο μετά την υπογραφή της Ειρήνης, με αντίστοιχα ορισμένα αλλού εδαφικά ανταλλάγματα υπέρ της Ελλάδας, εκ μέρους της Τουρκίας. Μάλιστα, ο πρωθυπουργός της Τουρκίας πληροφόρησε τον Έλληνα πρέσβη, ότι ο Σοβιετικός πρεσβευτής δεν του μίλησε περί παραχωρήσεως των Δωδεκανήσων, αλλά περί παραχωρήσεως βουλγαρικών εδαφών. Το θέμα συζητήθηκε, γιατί από ασφαλή αγγλική πηγή, κατά τον Τσουδερό, υπήρξε η διάθεση

125 Procopis Papastratis, *British policy towards Greece during the second world war two*, Cambridge University press, 1984, σελ. 23, 25, Λένα Διβάνη, *Η πολιτική των εξορίστων ελληνικών κυβερνήσεων 1941 – 1944*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991, σελ. 50, Ιωάννης Σ Κολιόπουλος, *Παλινόρθωση – Δικτατορία – Πόλεμος 1935–1941, Ο βρετανικός παράγοντας στην Ελλάδα*, 1985, σελ. 116-118.

126 Γεννάδειος Βιβλιοθήκη , αρχείο Φίλιππος Δραγούμη, Φακ.64, υποφακ.64.1 υπ' αριθμ.7771/284/g σημειώματα επί εθνικών ζητημάτων (1944).

να παραχωρηθεί η προς τον Πύργο βουλγαρική περιοχή, την οποία πληροφορία επιβεβαίωσε και ο Ήντεν, με την υπόσχεση στον Βασιλιά Γεώργιο Β΄ ότι θα επιμηκυνθούν τα σύνορα μας προς την Βουλγαρία «. . . **με γραμμή που βαθμιαίως θα μετερρυθμίζονται από Δυσμών προς Ανατολάς, με γραμμή που βαθμιαίως θα ανήρχετο ως που να συναντήσουν τα νέα Τουρκο-Βουλγαρικά σύνορα**».¹²⁷

Επίσης, στις 17 Φεβρουαρίου, η αγγλική κυβέρνηση ανέφερε προς την ελληνική, ότι είναι γνωστό πως η Ήπειρος είναι ελληνική και τα Δωδεκάνησα θα αναγνωρίζονταν σε αυτήν με το τέλος του πολέμου, ενώ θα γίνονταν και ευρύτερη διαρρύθμιση των ελληνοβουλγαρικών συνόρων.¹²⁸

Ενώ η παραμονή της ελληνικής κυβέρνησης στο Λονδίνο, της επέτρεπε να έχει συχνή επαφή κυρίως με μεσαία στελέχη του Φόρεϊν Οφίς, μια και ελάχιστες φορές συνάντησε ο Τσουδερός τον Τσώρτσιλ και τον Ήντεν, οι σχέσεις της με την Ουάσιγκτων ήταν αρκετά απόμακρες. Μία από τις ελάχιστες ευκαιρίες για ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των δύο πλευρών δόθηκε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του έλληνα βασιλιά Γεωργίου Β΄ και του έλληνα πρωθυπουργού Τσουδερού στις ΗΠΑ, τον Ιούνιο του 1942. Αν και ο βασικός στόχος του ταξιδιού φαίνεται να ήταν η προσπάθεια του Γεωργίου Β, χρησιμοποιώντας και την ισχυρή παρουσία Ελλήνων στην αμερικανική κοινωνία, να επηρεάσει προς το θετικότερο για αυτόν την άποψη της αμερικανικής κυβέρνησης αναφορικά με το ζήτημα της επανόδου του στον θρόνο στην Ελλάδα, ισχυροποιώντας την θέση του στις Η.Π.Α. . Άλλωστε η διαφορετική προσέγγιση επί του ζητήματος επιστροφής του θρόνου στην Ελλάδα ,απετέλεσε σημείο τριβής μεταξύ της αμερικανικής και της βρετανικής κυβέρνησης.¹²⁹ Παρόλα

127 *Ε. Ι. Τσουδερός, Διπλωματικά Παρασκήνια 1941-1944*, Αετός Α.Ε., Αθήναι, 1950, σελ. 179-181 και

Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, αρχείο Φιλίππου Δραγούμη, Φακ.64, υποφακ.64.1,σημειώματα επί εθνικών ζητημάτων (1944). Δεν είναι ξεκάθαρο αν η προτεινόμενη από τον Ήντεν παράδοση στην Τουρκία ενός-δύο νησιών του Αιγαίου στην Τουρκία, αφορούσε νησιά των ιταλοκρατούμενων Δωδεκανήσων, ή ελληνικά νησιά του βορειανατολικού Αιγαίου, ωστόσο, μάλλον πρέπει να υποτεθεί πως πρόκειται για το πρώτο ενδεχόμενο.

128 Ό.π.

129 P.Papastratis.British policy towards Greece during the second world war two, Cambridge university press,page:101-104

αυτά στις συζητήσεις περιλάμβαναν τον επισιτισμό καθώς και σε γενικές γραμμές και τις εδαφικές της διεκδικήσεις.

Στο υπόμνημα «*Περί των Εθνικών διεκδικήσεων*» που κατατέθηκε στην αμερικανική κυβέρνηση καθώς και στη βρετανική, στις 12 Ιουνίου 1942, υπήρξε αναφορά στο ζήτημα της Β. Ηπείρου, χωρίς όμως τα σχετικά επιχειρήματα να αναπτυχθούν σε βάθος. Στο υπόμνημα αυτό, η Β. Ήπειρος και τα Δωδεκάνησα αναφέρονταν ως «*κατεχόμενο ελληνικό έδαφος*».¹³⁰ Η ελληνική κυβέρνηση περιορίστηκε στην ενημέρωση της αμερικανικής, η οποία εκ των πραγμάτων ήταν αποστασιοποιημένη από τα εδαφικά ζητήματα που ανέκυπταν στην Ευρώπη και γενικώς συμφωνούσε με την βρετανική πολιτική.

Στις 18 Ιουνίου του ίδιου έτους, ο Έλληνας πρεσβευτής στην Ουάσιγκτον με τηλεγράφημά του, ενημέρωνε την εξόριστη ελληνική κυβέρνηση, ότι στην συνάντηση του με τον Αμερικανό πρόεδρο Ρούσβελτ, επανέλαβε τις αξιώσεις της Ελλάδος επί των Δωδεκανήσων και του επεσήμανε τις τουρκικές αξιώσεις επί των νησιών. Ο Αμερικανός πρόεδρος, του υπογράμμισε ότι είχε πολλές φορές επισημάνει στον Τσώρτσιλ πως η Αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών, πρέπει να γίνει σεβαστή. Το τελευταίο, δεν φαίνεται να ενόχλησε την αγγλική πλευρά, η οποία δεν αντέδρασε, καθώς επιζητούσε διακαώς την εγκατάσταση βάσεων στα νησιά.¹³¹

Στις 17 Νοεμβρίου 1942, η εξόριστη ελληνική κυβέρνηση αποστέλλει εκ νέου στο Foreign Office, υπόμνημα περί της συμμετοχής του ελληνικού στρατού στις επιχειρήσεις απελευθέρωσης των νησιών, ζητώντας παράλληλα και την συμμετοχή ελληνικών Αρχών στην διοίκηση των απελευθερουμένων περιοχών. Πλέον, σύμφωνα με την θεώρηση του Άγγλου υφυπουργού Εξωτερικών Αλεξάντερ, τα νησιά εγγύς των μικρασιατικών παραλίων θα έπρεπε να δοθούν στην Τουρκία, ενώ το επιχείρημα ότι

130 Α.Σ.Κ.Σ./Γ.Β, Αρχείο Εμμανουήλ Ι. Τσουδερού, Φάκ. 17 (Εθνικές Υποθέσεις), *Υπόμνημα περί Εθνικών Αξιώσεων υποβληθέν εις την Αμερικανικήν Κυβέρνησιν και εις την Αγγλικήν Κυβέρνησιν*, 12 Ιουνίου 1942 και Τσουδερός, *Ιστορικό Αρχείο*, τ. Β', σ.σ. 24–28.

131 *Δωδεκάνησος: η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση*, Υπουργείο των Εξωτερικών, Εκδόσεις Καστανιώτη, σελ. 53. Εμμανουήλ, Ι. Τσουδερός, *Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ' 1 τόμος Πολιτικά*, Αθήνα, 1990, σελ. 102.

οι κάτοικοι αυτών είναι Έλληνες, δεν θα έπρεπε να υπερισχύει των θεμάτων ασφαλείας που δημιουργούνταν προφανώς για την Τουρκία.¹³² Όμως, η Μεγ. Βρετανία φαίνεται να διαμορφώνει την πολιτική της στα εξής πλαίσια:

1. Στο αίτημα των Ελλήνων για ένωση των νησιών με την Ελλάδα, δεν μπορούσε να δεσμευθεί εκ των προτέρων.
2. Στο ζήτημα της συμμετοχής ελληνικού στρατού, επρόκειτο καθαρά για στρατιωτικό θέμα το οποίο αποφασίζουν οι στρατιωτικοί.
3. Η συμμετοχή Ελλήνων στην διοίκηση θα καθιστούσε τα πράγματα πιο περίπλοκα.

Σε κάθε περίπτωση, σε αυτή την χρονική συγκυρία, επιζητούσαν την μη συμμετοχή της Τουρκίας στην μελλοντική διακυβέρνηση των νησιών.¹³³

Συζητώντας ο έλληνας πρεσβευτής στο Λονδίνο Αθανάσιος Αγκίδης με το Foreign Office, τους φόβους της ελληνικής πλευράς, του δηλώθηκε ότι δεν πρόκειται να θιγούν τα ήδη ελληνικά νησιά, πράγμα που επέτεινε την ελληνική ανησυχία, εφ' όσον μνεία γινόταν μόνο στα νησιά τα οποία ήδη ανήκαν στην ελληνική επικράτεια προπολεμικά και δεν διευκρινίζονταν η τύχη των διεκδικουμένων από την Ελλάδα Δωδεκανήσων, τα οποία και προφανώς ήταν το κύριο θέμα συζήτησης.

Παρ' όλα αυτά στις 17 Δεκεμβρίου του 1942 φαίνεται να καθησυχάζονται οι ελληνικές ανησυχίες και να ενισχύετε η αισιοδοξία της.¹³⁴ Όταν όμως στις 1 Μαρτίου 1943, ο Τσουδερός συζητούσε με τον Ήντεν, ο τελευταίος ανέφερε ότι διέβλεπε δυσκολίες στην συμμετοχή Ελλήνων στην διοίκηση των νησιών μετά την κατάληψή τους από βρετανικά στρατεύματα.¹³⁵

132 Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, αρχείο Φιλίππου Δραγούμη, Φακ.64, υποφακ.64.1, σημειώματα επί εθνικών ζητημάτων (1944).

133 T.N.A/ F.O. 371/R2097/464/19, 7 Μαρτίου 1943.

134 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ. 1255.

135 Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, αρχείο Φιλίππου Δραγούμη, Φακ.64, υποφακ.64.1, σημειώματα επί εθνικών ζητημάτων (1944).

Στις 12 Μαΐου 1943, Στο πλαίσιο των συναντήσεων Τσώρτσιλ Ρούσβελτ, υποβλήθηκε ιδιαίτερο υπόμνημα υποεπιτροπής η οποία είχε μελετήσει ειδικά το θέμα του μεταπολεμικού καθεστώτος των Δωδεκανήσων. Στο υπόμνημα αφού σημειώνονταν η μικρή οικονομική σημασία των νήσων, αλλά και μία στρατηγική σημασία που είχε να κάνει με την γεωγραφική θέση των νησιών υποδεικνύονταν μάλιστα τρεις εναλλακτικές λύσεις για μελλοντική απόδοσή τους σε Ελλάδα, Τουρκία ή Μεγ. Βρετανία, ή και μιας μορφής διεθνοποιημένου καθεστώτος.¹³⁶ Από αυτές τις λύσεις, η αναφορά στην Μεγ. Βρετανία αποτελούσε απλά μια τυπική εγγραφή στις υποψηφιότητες που δεν συζητήθηκε σοβαρά, ενώ παρομοίως δεν φαίνεται να απασχόλησε ιδιαίτερα μια μορφής διεθνοποίησης. Πάντως, αν και η επικρατούσα άποψη ήταν τα παραχωρηθούν στην Ελλάδα, το μόνο μελανό σημείο ήταν η καταγραφή (δίχως όμως υιοθέτηση) κάποιων απόψεων περί εξαίρεσης της Ρόδου, ή της τουρκικής πρότασης για παραχώρηση και σε αυτήν ορισμένων από τα νησιά, με προβλεπόμενη ανταλλαγή πληθυσμών.¹³⁷

Όπως θα φανεί, το επόμενο διάστημα, αυτές οι τελευταίες σκέψεις για «μοίρασμα» μεταξύ των νησιών, θα αποτελέσει το μόνο σοβαρό εμπόδιο στα σχέδια της ελληνικής κυβέρνησης, επί του θέματος. Πράγματι, στις 7 Ιουνίου, η ελληνική κυβέρνηση εκτιμούσε, ότι το θέμα απασχολούσε σε συζητήσεις την αγγλική και τουρκική κυβέρνηση,¹³⁸ κάτι που ενίσχυε τις υποψίες για γενικότερη τουρκική εμπλοκή, αφού πληροφορίες στις 13 Ιουλίου από τις ΗΠΑ, αναφέρονταν σε δημοσιεύματα εφημερίδων, σχετικά με το ενδεχόμενο συζήτησης του καθεστώτος της Δυτικής Θράκης, προκειμένου να ενισχυθεί η ασφάλεια των Στενών.¹³⁹

136 Βλέπε παράρτημα 2

137 *Foreign relations of the United States. Conferences at Washington and Quebec, 1943* I. The third Washington Conference, σελ. 794-795.

138 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ. 91.

139 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ. 140.

Το όλο όμως σκηνικό των ελληνικών διεκδικήσεων, επανέρχονταν σε ένα όλο και πιο περίπλοκο σύμπλεγμα διακρατικών συμφερόντων και διαμαχών. Η ελληνική διεκδίκηση και της Β. Ηπείρου, συνέγειρε την εξόριστη αλβανική ηγεσία, η οποία προσπαθώντας να ελιχθεί, ίδρυσε επιτροπή στις ΗΠΑ προκειμένου να προωθήσει τις θέσεις της. Στις 8 Αυγούστου επίσης, ο επιτετραμμένος της Αλβανίας στο Κάιρο, σε συνέντευξή του στην παλαιστινιακή εφημερίδα SAAF, ανέφερε ότι ήταν πεπεισμένος πως η Αλβανία θα υποκαθιστούνταν ακέραια σύμφωνα με βρετανικές διαβεβαιώσεις, αφού ο βρετανός υπουργός Κάσεϊ, υπεύθυνος για την Μέση Ανατολή, είναι υπέρ της αλβανικής ακεραιότητας, όπως και η αιγυπτιακή Αυλή χωρίς να διευκρινίζετε ο λόγος για τον οποίο αναφέρετε η τελευταία, αφού η Ελλάδα θα αποζημιωθεί με τα Δωδεκάνησα και αλλού.¹⁴⁰

Νέα εξέλιξη πλέον διαφαίνονταν από την επικείμενη απόσυρση της Ιταλίας από τον πόλεμο, μετά την πτώση του Μουσολίνι, και τις συνεννοήσεις που διεξήγαγε με τους Συμμάχους. Στις 9 Αυγούστου 1943, ο Έλληνας πρέσβης Διαμαντόπουλος στην Ουάσιγκτων, σε υπόμνημα του προς το State Department, διαβίβαζε σε μετάφραση τηλεγράφημα που απευθύνεται από την ελληνική πρεσβεία στη Βέρνη προς τον πρωθυπουργό της Ελλάδας στο Κάιρο. Σε αυτήν ο Παπικός Νούντσιος, επιστρέφοντας από τη Ρώμη πριν από λίγες μέρες, του δήλωσε ότι αν και η Αγία Έδρα δεν επιθυμούσε τη συμμετοχή της ελβετικής κυβέρνησης στις ιταλικές υποθέσεις και ο ίδιος από την πλευρά του δεν είχε οδηγίες για το θέμα αυτό, πίστευε, ωστόσο, ότι τα ουδέτερα έθνη θα πρέπει να παρέμβουν για την έναρξη διαπραγματεύσεων για την έξοδο της Ιταλίας από τον πόλεμο, εκφράζοντας την ελπίδα ότι θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν γι' αυτήν μια έντιμη ειρήνη. Στο πλαίσιο αυτό, ο Νούντσιος ζήτησε την βοήθειά του, καθώς και να ανταλλάξουν απόψεις σχετικά με την κυβέρνησή του. Διαβεβαίωσε, ότι ήταν σε θέση να γνωρίζει ότι η Ιταλία έχει εγκαταλείψει οριστικά και δεν επιθυμούσε να έχει οποιαδήποτε αξιώσεις σε ελληνικά εδάφη και ότι εν τούτοις του ήταν αντιληπτό, ότι η Ιταλία επιθυμούσε όχι μόνο συμφιλίωση, αλλά και τη στενή συνεργασία με την Ελλάδα.

Ο πρέσβης απάντησε, ότι δεν είχε οδηγίες από την κυβέρνησή του σχετικά με το ζήτημα αυτό, αλλά κατά την προσωπική του άποψη, η συμφιλίωση και η

140 Εμμανουήλ, Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα 1990, σελ. 194.

συνεργασία ήταν αδύνατη, ακόμη και για τις πιο απλές φιλικές σχέσεις, αν πριν δεν υπάρξει μια ικανοποιητική λύση για την Ελλάδα σε σχέση με τα Δωδεκάνησα και την Β. Ήπειρο. Ο Νούντσιος τον διαβεβαίωσε ότι ήταν απολύτως σύμφωνος στο σημείο αυτό.¹⁴¹ Από την πλευρά του ο Αμερικανός υφυπουργός Εξωτερικών Γουέλς, απάντησε στον Έλληνα πρέσβη, ότι κατά την γνώμη του η απάντηση προς τον Νούντσιο ήταν πολύ απλή, δηλαδή, ότι στο βαθμό που τα Ηνωμένα Έθνη είχαν ανακοινώσει ότι οι μόνοι όροι για την ειρήνη με την Ιταλία ήταν άνευ όρων παράδοση, δεν υπήρχε η δυνατότητα διαπραγματεύσεων.¹⁴²

Την επόμενη ημέρα, υποβλήθηκε αίτηση του Πάπα για έναρξη διαπραγματεύσεων για έξοδο της Ιταλίας από τον πόλεμο, ζητώντας την μεσολάβηση του Έλληνα Πρέσβη Κίμωνα Διαμαντοπούλου και του Αμερικανού υφυπουργού Γουέλς. Στις 12 Αυγούστου, η αμερικανική επιθεώρηση «FREE WORLD» δημοσίευε δηλώσεις του κόμη Σφόρτσα, ότι η ιταλική εδαφική ακεραιότητα πλέον, δεν περικλείει τα Δωδεκάνησα.¹⁴³ Ο πρέσβης Διαμαντόπουλος, πίεζε τις επόμενες ημέρες την αμερικανική κυβέρνηση, ώστε να συμμετάσχει και Έλληνας αντιπρόσωπος στην επιτροπή ανακωχής με την Ιταλία,¹⁴⁴ αλλά την ίδια στιγμή, η αμερικανική κυβέρνηση ζητούσε από τον επιτετραμμένο της στην Άγκυρα, να της γνωρίσει ποιες είναι οι θέσεις της τουρκικής κυβέρνησης επί των νησιών.¹⁴⁵ Παρ' όλα αυτά, στις 26 Σεπτεμβρίου (μετά την ιταλική συνθηκολόγηση) ο κόμης Σφόρτσα, υφυπουργός Εξωτερικών της Ιταλίας, σε συγκέντρωση αντιφασιστικών οργανώσεων στην Νέα

141 Foreign relations of the United States diplomatic papers, 1943. Europe, Italy, σελ. 349.

142 Foreign relations of the United States. Conferences at Washington and Quebec, 1943, II. The first Quebec Conference and related conversations at Hyde Park and Washington, σελ., 577-578.

143

144 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ. 222.

145 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ. 339.

Υόρκη, δήλωσε ότι τα Δωδεκάνησα είναι ελληνικά ιστορικά και φυσικώς,¹⁴⁶ ενώ τα καθησυχαστικά μηνύματα από την Ιταλία, συνεχίστηκαν, όταν στις 8 Οκτωβρίου 1943, επιβεβαιώθηκε ότι η Ιταλία δεν θα διεκδικήσει την παραμονή της στα Δωδεκάνησα και στην Β. Ήπειρο.¹⁴⁷

Από την μία η ελληνική κυβέρνηση εμφανίζεται ενθαρρυσμένη από τις βεβαιώσεις της βρετανικής κυβέρνησης, ότι θα συστήσει στις βρετανικές στρατιωτικές Αρχές να συμπεριλάβουν και ελληνικές στρατιωτικές δυνάμεις στην σχεδιαζόμενη κατάληψη των νησιών.¹⁴⁸ Στην ουσία το θέμα ήταν καθαρό πολιτικό ,αφού οι στρατιωτικές αρχές υπάκουαν στις εντολές της πολιτικής ηγεσίας. Από την άλλη η ελληνική κυβέρνηση ανησύχησε ύστερα από την πληροφορία ότι η αγγλική πρεσβεία στην Ουάσιγκτων απαντώντας σε υπόμνημα του Εθνικού Δωδεκανησιακού Συμβουλίου, δηλώνει ότι ποτέ δεν έδωσε υπόσχεση για το μεταπολεμικό καθεστώς των νησιών, ούτε εις την Τουρκία ούτε σε άλλη κυβέρνηση, αποφάσισε για τον σκοπό αυτό να εκθέσει επίσημα για άλλη μια φορά, ξεκάθαρα τις απαιτήσεις της ως προς την Ιταλία.

Για αυτό στις 14 Αυγούστου, ο Έλληνας σύμβουλος της πρεσβείας στην Ουάσιγκτον Φίλων, επέδωσε σημείωμα στο State Department, στο οποίο ζητούσε:

1. Η Ελλάδα να έχει εκπρόσωπο στην αντιπροσωπεία που θα συζητούσε την αναμενόμενη συνθηκολόγηση της Ιταλίας.
2. Κάθε έρεισμα της Ιταλίας στην Ανατολική Μεσόγειο και την δυτική ακτή των Βαλκανίων και των γειτονικών νησιών, να ξεριζωθεί τελείως (σαφής νύξη για τα Δωδεκάνησα και την Βόρειο Ήπειρο).

146 Γεννάδειος Βιβλιοθήκη , αρχείο Φίλιππος Δραγούμη,Φακ.64, υποφακ.64.1,σημειώματα επί εθνικών ζητημάτων (1944).

147 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ΄1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ. 238-239.

148 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ΄1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα 1990, σελ.175.

3. Στους όρους της ανακωχής να προβλέπει: *«την άμεση εκκένωση των ιταλικών στρατιωτικών και πολιτικών Αρχών όλων των εδαφών που διεκδικούνται από την Ελλάδα (Βόρειος Ήπειρος και Δωδεκάνησα)»*, ή στην περίπτωση απουσίας ελληνικών Αρχών *«προσωρινά να αφεθούν στην φροντίδα των Συμμαχικών Αρχών»*.

Στον Φίλων, αναφέρθηκε στερεότυπα, ότι πάγια πολιτική των ΗΠΑ είναι ότι οι εδαφικές ρυθμίσεις θα συζητούνταν μετά τον πόλεμο.¹⁴⁹

Ενισχυτικά προς την ελληνική επιδίωξη, ήλθαν αναπάντεχα διαβεβαιώσεις, από τουρκικής πλευράς, αφού στις 26 Αυγούστου, ο πρεσβευτής της Τουρκίας μετά του αντιπρόεδρου Ρούσσου, παρόντος και του Γεώργιο Εξηντάρη, αντιπρόσωπου της Ελλάδας στη Συμβουλευτική Επιτροπή Ιταλικών Υποθέσεων δήλωσε ότι η Τουρκία δεν έχει καμιά επιφύλαξη για την παράδοση των νησιών.¹⁵⁰ Επιπλέον την επόμενη ημέρα, ο τούρκος πρέσβης στο Κάϊρο, ξεκαθάρισε στον Τσουδερό, ότι έχει οδηγίες της κυβέρνησής του, να δηλώσει ότι δεν έχει καμία εδαφική αξίωση η Τουρκία από την Ελλάδα.¹⁵¹

Οι τουρκικές αυτές διαβεβαιώσεις, αποδεικνύονται άνευ ουσίας αλλά και παραπλανητικές. Η συγκεκριμένη περί μη αξιώσεων της Τουρκίας προς την Ελλάδα, δεν αναφέρεται στην ελληνική διεκδίκηση των Δωδεκανήσων, αφού αυτά μη αποτελώντας επίσημα ελληνικό έδαφος, δεν μπορούσαν να αποτελέσουν τουρκική απαίτηση προς την Ελλάδα. Επιπλέον, την περίοδο εκείνη, η Τουρκία, διαπραγματεύονταν τόσο με την Γερμανία, όσο και την Μεγ. Βρετανία, ακριβώς την συμμετοχή της στις επιχειρήσεις των Δωδεκανήσων, με έπαθλο αυτά.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των υπερβολικών δηλώσεων που επίσημα μετέφεραν, οι τουρκοί διπλωματικοί κύκλοι, στις επαφές τους με την ελληνική

149 Foreign relations of the United States diplomatic papers, 1943. Europe Italy, σελ. 350-351.

150 Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, αρχείο Φιλίππου Δραγούμη, Φακ.64, υποφακ.64.1, σημειώματα επί εθνικών ζητημάτων (1944).

151 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ. 201.

κυβέρνηση, αποτελεί η μαρτυρία του Τσουδερού για την συνάντησή του στις 28 Αυγούστου 1943, με τον τούρκο πρέσβη στο Κάιρο, με τον τελευταίο να του δηλώνει ότι, ότι λόγω της επικείμενης καθόδου των Σοβιετικών στην Βουλγαρία, η τελευταία θα προωθούνταν πιθανόν μέχρι την ευρωπαϊκή ακτή των Δαρδανελίων. Σε αυτήν την περίπτωση, η Τουρκία θα έβλεπε ευχαρίστως την προοπτική να εγκατασταθεί η Ελλάδα στην ευρωπαϊκή ακτή των Δαρδανελίων, αντί οποιαδήποτε άλλου κράτους, αν με αυτό τον τρόπο θα μπορούσαν τα στενά να ουδετεροποιηθούν «εξάλλου, αυτό το γνωρίζει και ο Άγγλος πρέσβης».¹⁵² Η τουρκική πλευρά, φαίνεται να επιθυμούσε την παρουσίαση καθησυχαστικών διαβεβαιώσεων προς την ελληνική πλευρά, προκειμένου ίσως να την «αποκοιμίσει» από τις πραγματικές της προθέσεις. Άλλωστε δύο δεκαετίες περίπου πριν έδωσε σκληρό αγώνα προκειμένου να εκδιώξει τον ελληνικό στρατό και κατόπιν να προβεί σε ανταλλαγή πληθυσμών για να επιτρέψει να ξαναέρθουν οι Έλληνες από τα εδάφη που τους έδιωξε.

Η Ελλάδα τελικώς, εξουσιοδότησε τον Στρατηγό Αϊζενχάουερ, να υπογράψει εκ μέρους της, τους όρους παράδοσης της Ιταλίας, ενώ τιμητικά τα ελληνικά αντιτορπιλικά ΑΔΡΙΑΣ και ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΟΛΓΑ, συμμετείχαν στις 9-10 Σεπτεμβρίου, στην συνοδεία του ιταλικού Στόλου που παραδιδόμενος, έπλεε από τον Τάραντα προς την Μάλτα.¹⁵³

Το επόμενο διάστημα, η ελληνική πλευρά, εξακολούθησε να επιμένει για την συμμετοχή ελληνικών Αρχών στην διοίκηση των υπό κατάληψη νήσων των Δωδεκανήσων,¹⁵⁴ ωστόσο προέκυψε πρόβλημα με την στάση των ιταλικών στρατευμάτων που στάθμευαν σε ελληνικό έδαφος. Τα Δωδεκάνησα δεν ήταν ακόμα ελληνικό έδαφος και στην άμυνά τους βοηθούσαν τα ιταλικά στρατεύματα σ' αυτά, αλλά και σε παρακείμενα νησιά που δεν ανήκαν στα Δωδεκάνησα, όπως η Σάμος. Οι Ιταλοί, είχαν δηλώσει μετά την συνθηκολόγησή τους, ότι επιθυμούσαν η διοίκηση

152 Ε. Ι. Τσουδερός, *Διπλωματικά Παρασκήνια 1941-1944*, Αετός Α.Ε., Αθήναι, 1950, σελ.182

153 Μάνος Μαστοράκος, *Αιγαίο 1943*, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος, Αθήνα, 2004, σελ. 22, 48.

154 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, *Ιστορικό αρχείο 1941-1944*, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα 1990, σελ.230

στην Σάμο, να περάσει στις ελληνικές τοπικές Αρχές, οι οποίες όμως εκπροσωπούνταν από εαμικούς αντιπροσώπους και όχι από προπολεμικούς πολιτικούς ηγέτες.

Στις 21 Σεπτεμβρίου, ο Αρχιστράτηγος Ουίλσον, παρουσία του α' γραμματέα της βρετανικής πρεσβείας στο Κάϊρο, ανέφερε στον Τσουδερό, ότι δεν μπορούσε να στείλει ελληνικό στρατό στην Σάμο, γιατί θα θίγονταν η φιλοτιμία των Ιταλών. Γύρω από τα γεγονότα της Σάμου ξεκινάει μια έντονη διπλωματική αλληλογραφία με την βρετανική κυβέρνηση. Η Ελλάδα είναι σύμμαχος χώρα, η Ιταλία μέχρι το 1943 δεν είναι και μετά με την κυβέρνηση Μπαντόλιο, στρέφεται προς τους Συμμάχους. Τελικά αποφασίζεται να σταλεί στην Σάμο ο γραμματέας του Υπουργείου Εξωτερικών Δ. Νικολαρεΐζης, ως Έλληνας σύμβουλος του Άγγλου διοικητού στη Σάμο και εξουσιοδοτημένος από την κυβέρνηση του Καΐρου να εκπροσωπεί τον Βασιλιά και την κυβέρνηση. Αυτός, αναχωρεί στις 21 Σεπτεμβρίου από την Χάιφα της Παλαιστίνης, με αγγλικό αντιτορπιλικό που μεταφέρει αγγλικό στρατό στην Λέρο. Οι Άγγλοι αξιωματικοί που βρίσκονται στο αντιτορπιλικό με διατεταγμένη αποστολή για τη Σάμο, εκφράζουν ανησυχίες για την σκοπιμότητα της αποστολής του του έλληνα συμβούλου και για να μην προκληθούν παρεξηγήσεις με τους Ιταλούς στο νησί, αποβιβάζουν τον Νικολαρεΐζη στην Λέρο, όμως την επόμενη ο διοικητής της Λέρου τον καλεί και του ζητεί συν γνώμη.

Παρόμοια βρετανική ευαισθησία προς τους Ιταλούς, επιδείχθηκε και στην περίπτωση των θυμάτων του ελληνικού αντιτορπιλικού ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΟΛΓΑ που βυθίστηκε στην Λέρο. Οι Άγγλοι, επέμεναν η κηδεία να γίνει από την καθολική εκκλησία και με καθολικούς ιερείς, προκειμένου να μην ενοχληθούν οι Ιταλοί, όμως τελικά αυτή έγινε σε ορθόδοξη εκκλησία.¹⁵⁵

Στις 21 Σεπτεμβρίου, ο Τσουδερός αλληλογραφεί με τον Γεώργιο Β' και του αναφέρει για τις διαμαρτυρίες που δέχεται από παντού για την μη συμμετοχή ελληνικών δυνάμεων στις επιχειρήσεις των Δωδεκανήσων, δηλώνοντας ότι φοβάται την παράλληλη συμμετοχή στην διοίκηση των νησιών και των ιταλικών Αρχών.¹⁵⁶ Παράλληλα, στέλνει κρυπτογραφημένο έγγραφο στον έλληνα πρέσβη στο Λονδίνο,

155 *Ε. Ι. Τσουδερός, Διπλωματικά Παρασκήνια 1941-1944*, Αετός Α.Ε., Αθήναι, 1950, σελ. 205-214.

156 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, *Ιστορικό αρχείο 1941-1944*, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ.341-342.

πληροφορώντας τον για την προνομιακή μεταχείριση των Ιταλών από τους Βρετανούς σε σχέση με την Ελλάδα, ενώ θεωρεί ότι πρέπει να υπενθυμίσει την πρόταση του Τσώρτσιλ που του είχε κάνει προ διετίας, ώστε ελληνικό τάγμα να παρελάσει στην κατάληψη της Ρώμης.¹⁵⁷

Παρά την διαφαινόμενη αποτυχία των επιχειρήσεων στο Αιγαίο, ο φόβος ότι οι βρετανικές δυνάμεις θα επιχειρήσουν εκ νέου εναντίον των Δωδεκανήσων χωρίς την συμμετοχή ελληνικών δυνάμεων και προκειμένου να αναχαιτιστούν οι τουρκικές βλέψεις επί αυτών, ο Τσουδερός αποφάσισε να υποβάλει νέο υπόμνημα προς την βρετανική κυβέρνηση στις 18 Νοεμβρίου. Επιπλέον, κάνει αναφορά στην μονομερή καταγγελία που έγινε από την Ιταλία της Συνθήκης των Σεβρών της 10^{ης} Αυγούστου 1920, ανέφερε δε το άρθρο 16 της Συνθήκης, όπου σιωπηρώς αναγνώρισε τα δικαιώματα της Ελλάδος επί των νησιών. Παράλληλα, στο άρθρο 15 ρητώς ορίζονταν ότι η Τουρκία παραιτείται των δικαιωμάτων της επί των Δωδεκανήσων, ενώ το άρθρο 16 ανέφερε ότι επαφίεται στα ενδιαφερόμενα μέρη, δηλαδή Ελλάδα και Ιταλία να κανονίσουν το ζήτημα μεταξύ τους. Άλλωστε, από στρατιωτική άποψη, η Ιταλία έχασε τον πόλεμο από την Ελλάδα, ενώ η Ελλάδα από νομική, πολιτική, εθνολογική και ηθική βάση, καθώς και επί της αρχής της αυτοδιοίκησης που διακηρύχτηκε από τους Συμμάχους και κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο (14 σημεία του προέδρου Ουίλσον) και με βάση τις αρχές του Χάρτη του Ατλαντικού έχει κάθε δικαίωμα σε αυτά. Τέλος σημείωνε ότι θεωρούσε πως δεν υφίσταται πρόβλημα ασφαλείας για την Τουρκία, λόγω των ήδη καλών σχέσεων Ελλάδας και Τουρκίας.¹⁵⁸

Οι επόμενοι μήνες απετέλεσαν ανάπαυλα για την υπόθεση των Δωδεκανήσων και λόγω της ήττας των Συμμάχων, εφ' όσον η Συμμαχική δραστηριότητα επικεντρώθηκε πλέον στην προετοιμασία και εκτέλεση της Επιχείρησης OVERLORD, με την οποία μετά το προγεφύρωμα που απέκτησαν στην νότια Ιταλία κατά το 1943, εγκαταστάθηκαν εντός του 1944 σταθερά και στην βόρεια Γαλλία.

Πλέον, σε σχέση με τα Δωδεκάνησα, είχε ξεκαθαριστεί από τους Βρετανούς,

157 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ.349-350.

158 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ.177-179.

τόσο στην ελληνική, όσο και την τουρκική πλευρά, ότι προτίθενται να τα καταλάβουν θεωρώντας μια τέτοια κίνηση αναγκαία, ώστε να αποφευχθεί μια ελληνο-ιταλο-τουρκική διαμάχη, έως ότου αποφασιστεί οριστικά το μεταπολεμικό καθεστώς που θα τα διέκρινε. Όπως ανέφερε σχετικό έγγραφο του State Department το Φόρεϊν όφίς σε υπόμνημα του στις 18 Απριλίου του 1944, οι Σοβιετικοί μέχρι στιγμής δεν είχαν εκφράσει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την περιοχή αυτή και αναμένονταν από αυτούς να αποδεχθούν μια βρετανική κατάληψή τους, όπως και μια στάθμευση βρετανικών στρατευμάτων στην Ελλάδα, ως μια καθαρά βρετανική υποχρέωση.¹⁵⁹ Άλλωστε οι Άγγλοι σχεδίαζαν την αποστολή βρετανικών στρατευμάτων ήδη από το φθινόπωρο του 1943 και τον Μάιο του 1944 έθεσαν επίσημα το θέμα της επιρροής τους στην Ελλάδα, στην σοβιετική πλευρά.¹⁶⁰

Η βρετανική πλευρά όμως, είχε φροντίσει να προωθήσει και τα συμφέροντά της στην Ελλάδα, με ουσιαστικά οφέλη, όπως την ύπαρξη στρατιωτικών βάσεων. Σε υπόμνημα του State Department στις 3 Αυγούστου, αναφέρεται ότι η αμερικανική πλευρά συμφωνούσε με την βρετανική πρόταση για εγκατάσταση στα πλαίσια δημιουργίας ενός συστήματος ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, βάσεων στην Κρήτη και πιθανόν στα Δωδεκάνησα, ιδιαίτερα στην Ρόδο. Επίσης, φαίνεται ότι είχε οριστικοποιηθεί η απόφαση για απόδοση του Καστελλορίζου στην Τουρκία, ως μέρος της παλαιότερης ιδέας για παραχώρηση κάποιων νησιών σε αυτήν, αλλά εξαιτίας προφανώς της εξακολούθησης τήρησης ουδετερότητας από αυτήν, η μόνη αρμόζουσα «αμοιβή» ήταν το μικρό αυτό νησί. Πράγματι, στο σχετικό υπόμνημα γινόταν συγκεκριμένη αναφορά, όπως και ρητή μνεία της απόδοσης των υπολοίπων Δωδεκανήσων στην Ελλάδα.¹⁶¹

Την επόμενη ακριβώς ημέρα, κοινοποιούνταν στην τριμερή Διασυμμαχική

159 Foreign relations of the United States diplomatic papers, 1944. General, Application of the principle of unconditional surrender to Bulgaria, Hungary, and Rumania, σελ. 596-598.

160 Procopis Papastratis, *British policy towards Greece during the second world war two*, Cambridge University press, 1984, σελ. 198.

161 Foreign relations of the United States. Conference at Quebec, 1944, Conference documents and supplementary papers, σελ. 410-411.

Επιτροπή που συνεδρίαζε, αίτημα της ελληνικής κυβέρνησης υπό τον Γεώργιο Παπανδρέου, σε σχέση με την ζώνη κατοχής που επιθυμούσε για τα ελληνικά στρατεύματα, που θα μετέβαιναν μετά την απελευθέρωση στην περιοχή:

1. *Εν Βουλγαρία νότιος πλευρά Αίμου όπως Ρίλα μέχρι σέρβικων συνόρων.*
2. *Εν Αλβανία ολόκληρος η κοιλάδα του Σκούμπε μετά του αλβανικού τμήματος της λίμνης Αχρίδας καθώς και η νήσος Σάσσων.*
3. *Η Ρόδος και τα Δωδεκάνησα.*

*Εν αδυναμία Ελλάδος να διαθέσει τα προ τούτο απαιτούμενα στρατεύματα καταληφθώσι προσωρινός υπό συμμαχικών στρατευμάτων μέχρι ότου η Ελλάδα επιστρατεύσει τα απαραίτητα στρατεύματα».*¹⁶²

Στις 11 Σεπτεμβρίου 1944, άκρως απόρρητο έγγραφο από βρετανικής πλευράς, με τίτλο: «Προτάσεις του βρετανικού επιτελείου για το διακανονισμό των ιταλικών υπερπόντιων εδαφών», προτείνει εκ νέου την παραχώρηση του Καστελλορίζου στην Τουρκία, ενώ τα υπόλοιπα νησιά να δοθούν στην Ελλάδα, με την επιφύλαξη του δικαιώματος της Μεγ. Βρετανίας να χρησιμοποιήσει βάσεις στην Κρήτη και άλλες εγκαταστάσεις, ιδιαίτερα στην Ρόδο. Οι εν λόγω εγκαταστάσεις θα μπορούσαν να παρέχονται στο πλαίσιο κάποιου συστήματος των Ηνωμένων Εθνών.¹⁶³ Είναι προφανές, ότι προκειμένου να μην δυσαρεστηθεί η Τουρκία, η οποία όπως διαφαίνονταν δεν θα ικανοποιούσε ουδεμία από τις επεκτατικές επιδιώξεις της, προτείνονταν συμβιβαστικά η παραχώρηση σε αυτήν του Καστελλορίζου.¹⁶⁴

Εν τω μεταξύ, στην διάρκεια του 1944 και με αποδεκτό πλέον εκ μέρους της βρετανικής πλευράς, του αιτήματος της Ελλάδας για προσάρτηση των Δωδεκανήσων, επετράπη η εγκατάσταση στα σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων, του Ιερού Λόχου. Η

162 Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, αρχείο Φιλίππου Δραγούμη, Φακ.64, υποφακ.64.1, σημειώματα επί εθνικών ζητημάτων (1944), Υποφάκ 80, αριθμ. πρωτοκ. 17094 απόρρητον, 4/8/1944.

163 Foreign relations of the United States. Conference at Quebec, 1944 Conference documents and supplementary papers, σελ. 480.

164 Είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικό όσον αφορά το Καστελλόριζο, η επαναφορά του γενικού σκεπτικού των προτάσεων του 1914 και 1923 που αφορούσαν την διανομή των νήσων του Αιγαίου. Και στις δύο περιπτώσεις, φαίνεται ότι προκρίνονταν η εγγύτητα της νήσου με τα μικρασιατικά παράλια (γεωγραφικός παράγοντας), αντί της ελληνικότητας του πληθυσμού αλλά και του γεγονότος της απώλειας αυτού από την τουρκική κατοχή (εθνολογικός και στρατιωτικός παράγοντας).

ανορθόδοξη φύση της μονάδας και η ειδική εκπαίδευση που είχε λάβει, έκαναν εφικτή την συμμετοχή της από το 1944 σε σειρά καταδρομικών επιχειρήσεων στα ελληνικά αυτά νησιά, σε στενή συνεργασία με την αντίστοιχη βρετανική SBS.

I. Η θέση της Αριστεράς μέσα από τον κομματικό τύπο.

Γενικότερα το πλαίσιο αυτό των εθνικών διεκδικήσεων δεν ήταν κάτι που αποτελούσε αποκλειστικό χαρακτηριστικό της εξόριστης κυβέρνησης του Καΐρου. Το σύνολο του πολιτικού φάσματος στην χώρα από τις δυνάμεις που οριοθετούνται στον χώρο της αριστεράς ή των ακροδεξιών οργανώσεων, ακόμα και στην κατεχόμενη χώρα τοποθετούνταν με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο απέναντι στις εθνικές βλέψεις.

Με την ολοένα και μεγαλύτερη αύξηση της επιρροής της Αριστεράς, στα τέλη του 1943 και με αφορμή την συνθηκολόγηση της Ιταλίας, αυτή αρχίζει να συμπεριλαμβάνει στην πολιτική της όλο και περισσότερο τα εθνικά θέματα. Ήδη από τις 28 Οκτωβρίου 1943, το ΕΑΜ στην εφημερίδα του «ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ», ξεκαθαρίζει ότι αγωνίζεται για την εθνική ολοκλήρωση στην βάση της Χάρτας του Ατλαντικού.¹⁶⁵ Από την άλλη, το ΚΚΕ το μεγαλύτερο από τα κόμματα του συνασπισμού του ΕΑΜ, αποδέχεται το 1943 την ύπαρξη εθνικού προβλήματος για την Ελλάδα. Η λύση που προτείνει δεν είναι στα πλαίσια κατακτητικού πολέμου απέναντι στους γείτονες χώρες, αφού θεωρεί ότι το μεγαλύτερο όπλο του ελληνικού λαού, είναι το δίκαιο του αγώνα. Η Ελλάδα, δεν πρέπει να σκλαβώσει και αυτή με τη σειρά της ξένους πληθυσμούς, γιατί θα:

*« . . δημιουργήσουμε στην Αλβανία, Σερβία, Βουλγαρία, Τουρκία, κίνημα εθνικο-απελευθερωτικό, αλυτρωτικό ενάντια στην Ελλάδα. Αυτά τα κράτη θα ενωθούν αυτόματα εναντίά μας άμα υποδουλώσουμε πληθυσμούς τους. Ποιος θα υπερασπίσει τα σύνορά και ποιος θα αντιμετωπίσει αυτούς τους γειτονικούς λαούς ενωμένους; Θάναι ανάγκη να μεταβληθεί ο εξαντλημένος, ο καταστραμμένος λαός μας σε μόνιμους στρατιώτες, για να ξεσπάσει αργά η γρήγορα καινούργια εθνική καταστροφή, που ύστερα από εκείνη του 1922 και την τωρινή θα φέρει την πλέρια καταστροφή μας και σα λαού και σαν έθνους. . . ».*¹⁶⁶

165 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα, 1990, σελ. 243.

166 Έκδοση ΚΟΜΕΠ – Αριθ. 4, Το εθνικό μας πρόβλημα και το Κομμουνιστικό κόμμα της Ελλάδας, Εκδόσεις Μνήμη, Αθήνα 1945, σελ. 28.

Περαιτέρω, στις 26 Νοεμβρίου 1943, η επιτροπή συντονισμού αγώνα (Ε.Σ.Α) που την καθοδηγούν οι Π. Αργυρόπουλος, Ι. Μουντάκης, Β. Νεφελούδης,¹⁶⁷ ασκεί κριτική στην πολιτική της ελληνικής εξόριστης κυβέρνησης. Ενώ η συνθηκολόγηση της Ιταλίας προσέφερε μιας πρώτης τάξης ευκαιρίας για την απελευθέρωση των Δωδεκανήσων με την αντικατάσταση των ιταλικών στρατευμάτων από ελληνικά, κατά το πρότυπο της Κορσικής, κατηγορείται η κυβέρνηση ότι γίνεται έρμαιο των ξένων επιρροών.¹⁶⁸

Η βούληση των διαδοχικών εξορίστων κυβερνήσεων Τσουδερού, Βενιζέλου και Παπανδρέου για σύγκληση διάσκεψης προς σχηματισμό κυβέρνησης εθνικής ενότητας, υλοποιήθηκε με την Διάσκεψη του Λιβάνου, η οποία κατέληξε σε συμφωνία στις 20 Μαΐου 1944, προβλέποντας την συμμετοχή και του ΕΑΜ. Ακολούθως, η κυβέρνηση αυτή υπό τον Γεώργιο Παπανδρέου εισήλθε στην απελευθερωμένη πλέον Αθήνα, στις 18 Οκτωβρίου.¹⁶⁹ Στην Πλατεία Συντάγματος, ο Παπανδρέου εκφωνεί τον «λόγο της απελευθερώσεως», στον οποίο διατύπωσε εκ νέου τις εθνικές διεκδικήσεις, οι οποίες περιλάμβαναν:

1. Την Β. Ήπειρο
2. Τα Δωδεκάνησα
3. Την τροποποίηση των Ελληνοβουλγαρικών συνόρων.¹⁷⁰

Η αυξημένη επιρροή του ΕΑΜ στην απελευθερωμένη Ελλάδα κατά τα τέλη του 1944, έρχεται αντιμέτωπη με τα βρετανικά στρατεύματα και την ελληνική κυβέρνηση τον Δεκέμβριο του 1944, με αποτέλεσμα και μετά την στρατιωτική του

167 <http://www.venizelosarchives.gr/rec.asp?id=89785,πρoσβαση:29/2/2016>

168 Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό αρχείο 1941-1944, τόμος Γ'1 τόμος Πολιτικά, Αθήνα 1990, σελ. 430-433. Βέβαια η συγκεκριμένη κριτική, δεν λαμβάνει υπ' όψιν τον περιορισμένο αριθμό στρατευμάτων, τα οποία προτείνονται να σταλούν στην θέση των ιταλικών.

169 Γ.Παπανδρέου,Η απελευθέρωση της Ελλάδος, Γ' Έκδοσις,Αθήνα 1948,σε'.189-190.

170 <http://toorama.blogspot.gr/2010/08/3-1946.html>, Πρόσβαση στις 15 Σεπτεμβρίου 2015.

ήττα στα Δεκεμβριανά, να υποστεί οπωσδήποτε μείωση του κύρους του, ακολουθούμενο και από την υπογραφή της Συμφωνίας της Βάρκιζας τον Φεβρουάριο του 1945, οπότε συμφωνεί στην κατάθεση των όπλων και την απόσυρση των ενόπλων τμημάτων από την Θεσσαλονίκη και Αθήνα.

Η επακόλουθη έναρξη ενός κύματος διώξεων και βίας κατά κάθε αριστερού οπαδού ή συμπαθούντος από ακροδεξιά στοιχεία, σκίασε το εσωτερικό πολιτικό σκηνικό, που εκείνη την στιγμή το μόνο που απαιτούσε ήταν πάνω από όλα ηρεμία. Το ΚΚΕ προκειμένου να ενισχύσει εκ νέου την θέση του, προβαίνει σε καταγγελίες, ενδεικτικές της αδυναμίας της κεντρικής κυβέρνησης, όπως στις 15 Μαρτίου 1945 με αφορμή την απελευθέρωση Σύμης, Νισύρου και Αστυπάλαιας, Αφορμή αποτέλεσε η πληροφορία που έδωσαν με υπόμνημα τους στο Πολιτικό γραφείο του ΚΚΕ οι κάτοικοι των απελευθερωμένων νησιών, κατηγορώντας την κυβέρνηση ότι αγνοεί την κατάσταση στα Δωδεκάνησα, καθώς δεν έχει αποστείλει κυβερνητική επιτροπή στα νησιά αυτά.¹⁷¹

Στις 5 Ιουνίου το ΚΚΕ ζητάει από τα αποθέματα των γερμανών στα Χανιά, 500.000 οκάδες λάδι να αποσταλούν άμεσα στον δοκιμαζόμενο από την πείνα, πληθυσμό της Δωδεκανήσου,¹⁷² ενώ στις 13 του ίδιου μήνα καταγγέλλει το όργιο κερδοσκοπίας που γίνεται στα νησιά με τα τρόφιμα.¹⁷³

Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η καταγραφή της πολιτικής που πρεσβεύει στο θέμα των εθνικών διεκδικήσεων, η οποία διατυπώνεται επίσημα στις αρχές Φεβρουαρίου 1945. Το ΕΑΜ, με την Λευκή Βίβλο τοποθετείται ως εξής ως προς τις εθνικές διεκδικήσεις:

« . . . ΜΟΝΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΛΑΟΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΡΟΒΑΛΟΥΝ ΕΘΝΙΚΕΣ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΙΣ. Ελεύθερο το ΕΑΜ. Αδέσμευτο το ΕΑΜ. Απαλλαγμένο από κάθε ξενική επίδραση διεκδικεί και την Κύπρο. Διεκδικεί και την Ανατολική Θράκη. Διεκδικεί και την Βόρειο Ήπειρο. Διεκδικεί και τα Δωδεκάνησα. . . ».¹⁷⁴

171 Ριζοσπάστης, αριθ.9403, 15.3.1945

172 Ριζοσπάστης, αριθ 9474, 5.6.1945

173 Ριζοσπάστης, αριθ.9482, 13.5 1945

Το περιεχόμενο που δίνει το ΕΑΜ, βασίζεται στην θεμελιώδη διαπίστωση του, ότι για την ολοκλήρωση της εθνικής αποκατάστασης είναι απαραίτητη, η εθνική ανεξαρτησία και ελευθερία, καθώς και η εδαφική ακεραιότητα της χώρας. Αφού μια χώρα υπόδουλη θα έχει υπόδουλα και εκείνα τα εδάφη όπου θα επεκταθεί. Η εθνική του πολιτική δηλαδή, βασίζεται στο τρίπτυχο:

1. Προάσπιση της εθνικής ελευθερίας και ανεξαρτησίας
2. Προάσπιση της εδαφικής ακεραιότητας
3. Επιδίωξη της ολοκλήρωσης της εθνικής αποκατάστασης.¹⁷⁵

Όλες οι πολιτικές δυνάμεις της χώρας και στο εξωτερικό και στο εσωτερικό, θέτουν ως βασικό προαπαιτούμενο τις καλές σχέσεις με τις Μεγ. Δυνάμεις. Έτσι, όταν ο Τσουδερός δηλώνει στις 10 Δεκεμβρίου 1941 κατά την πρώτη συνεδρίαση της κοινής αγγλοελληνικής κοινοβουλευτικής επιτροπής, ότι η κυβέρνησή του συνδέετε με μόνιμη συμμαχία με την βρετανική αυτοκρατορία και ότι έχει κοινή με αυτήν εξωτερική πολιτική, αντικειμενικά εναποθέτει τις εθνικές διεκδικήσεις στο πλαίσιο των «καλών υπηρεσιών» της Μεγ. Βρετανίας, με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Από την άλλη και το ΕΑΜ τοποθετείται ως εξής απέναντι στο ζήτημα των σχέσεων με τις Μεγ. Δυνάμεις:

«.....Γιατί μόνο έσχατοι μωροί μπορεί να φαντασθούν ότι είναι δυνατόν η Ελλάδα να επιτύχει ικανοποιητική λύση των ζητημάτων της, όταν πρόκειται να αντιμετωπίσει όχι καν την εχθρότητα αλλά και την πιο απλή αδιαφορία μιάς οποιασδήποτε από τις μεγάλες σύμμαχες δυνάμεις...»,

συμπληρώνοντας, ότι αυτή η βασική πολιτική πλαισιώνεται με την επιδίωξη στενής φιλίας με τις ΗΠΑ, ακόμα και με την Γαλλία.¹⁷⁶

Στις 16 Μαρτίου 1945, με κύριο άρθρο του που έχει τίτλο «Τα ελληνικά Δωδεκάνησα» ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ αναφέρετε σε μια πληροφορία ότι ο ΕΛΑΣ και η εθνική πολιτοφυλακή συνολικής δύναμης 82.500 ανδρών¹⁷⁷, έχουν ζητήσει να σταλθούν στα Δωδεκάνησα την Κρήτη και την Μήλο, προκειμένου να τα

174 ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ, Μάης 1944-Μάρτης 1945, Τρίκαλα, 1^η Φλεβάρη 1945, Ανατύπωση, Εκδόσεις Κλεψύδρα, Αθήναι, 1975, σελ.24.

175 Ό.π., σελ. 15.

176 Ό.π., σελ. 1.

ελευθερώσουν από τους εναπομείναντες Γερμανούς, το οποίο αντιμετωπίστηκε αρνητικά από την κυβέρνηση. Κατηγορεί μάλιστα την κυβέρνηση Παπανδρέου, ότι με την πολιτική της βάζει σε κίνδυνο την υπόθεση της Δωδεκανήσου, μετά μάλιστα την κατόπιν εορτής κήρυξη του πολέμου που έκανε η Τουρκία στη Γερμανία, ενώ αναφέρετε και στο ενδεχόμενο αποβατικής ενέργειας στα Δωδεκάνησα από αυτήν.¹⁷⁸ Την ίδια μέρα και στο ίδιο άρθρο, αφού παρατίθεται μια ιστορική αναδρομή, αναφέρεται ο ρόλος του ιταλικού κομμουνιστικού κόμματος, το οποίο ζητάει την άμεση ένωση των νησιών με την Ελλάδα.¹⁷⁹

Στις 2 Απριλίου 1945, σε συνέντευξη που παραχωρεί ο Ν. Ζαχαριάδης στα γραφεία του ΕΑΜ, σε δημοσιογράφους του ελληνικού και ξένου Τύπου, συνδέει για πρώτη φορά το ζήτημα των εθνικών διεκδικήσεων, με το εσωτερικό πρόβλημα της Ελλάδας την ύπαρξη δηλαδή αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης. Μια δημοκρατική Ελλάδα θα επιδιώξει να λύσει τα εθνικά της ζητήματα με ειρηνικά μέσα χωρίς τυχοδιωκτισμούς. Καταγγέλλει, ότι έγινε προσπάθεια δημιουργίας αυτονομιστικής κίνησης στα Δωδεκάνησα, καθώς και στην Κρήτη.¹⁸⁰ Στο ΚΚΕ, υπήρχε η άποψη ότι ο Τσώρτσιλ επιθυμούσε να εγκαταστήσει μεταπολεμικά αγγλικές βάσεις τόσο στο Δωδεκάνησα όσο και στην Κρήτη. Σε άρθρο του ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ 2 Μαρτίου 1945, κατακρίνει την πολιτική του Τσώρτσιλ στο θέμα του αφοπλισμού, ενώ ταυτόχρονα σε πολλά νησιά στο Αιγαίο καθώς και στην Κρήτη, υπάρχουν ακόμα γερμανικές δυνάμεις.¹⁸¹

177 Ριζοσπάστης, αριθ.9404,16.4.1945. Η χρήση του όρου *εθνική πολιτοφυλακή* πιθανόν αναφέρεται στον εφεδρικό ΕΛΑΣ.

178 Ριζοσπάστης, αριθ.9404,16.4.1945

179 Ριζοσπάστης, αριθ.9404,16.4.1945. Η χρήση του όρου *εθνική πολιτοφυλακή* πιθανόν αναφέρεται στον εφεδρικό ΕΛΑΣ.

180 Ριζοσπάστης, αριθ.9419, 2.4.1945

181 <http://efimeris.nlg.gr/ns/pdfwin.asp?c=65&dc=2&db=3&da=1945> Πρόσβαση στις 10 Σεπτεμβρίου 2015

Για τα Δωδεκάνησα η θέση του ΚΚΕ είναι, ότι αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της Ελλάδος. Επικρίνει την κυβέρνηση, ότι ενώ η ιταλική κυβέρνηση διακήρυξε και παραιτήθηκε από κάθε της αξίωση για να περάσουν τα νησιά στην Ελλάδα, η ελληνική κυβέρνηση δεν τολμά να στείλει στρατό να τα καταλάβει, ενώ τη ίδια ώρα τα παζαρεύουν οι Τούρκοι.¹⁸² Από την άλλη επικρίνει και τον εθνικόφρονα Τύπο, κατηγορώντας κυρίως την εφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, η οποία δημοσιεύει και ανάλογους χάρτες, ότι προκειμένου για τα βόρεια σύνορα τις χώρας προβάλλει διεκδικήσεις, ενώ όσο αναφορά τα Δωδεκάνησα και την Κύπρο κρατούν στάση εξαιρετικά ήπια.¹⁸³

Χαρακτηριστική δημοσίευση υποθετικού χάρτη όπου αποτυπώνονται σε γενικές γραμμές οι ελληνικές εδαφικές διεκδικήσεις στα βόρεια σύνορα της Ελλάδας (εφημερίδα Ελευθερία ΜΑΡΤΙΟΣ 1945).

Στις 4 Απριλίου με κύριο πρωτοσέλιδο «Οι Εθνικές μας Διεκδικήσεις», ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ επαναβεβαιώνει την θέση του ΚΚΕ, ότι:

«...πρωταρχική εδαφική απαίτηση του ελληνικού λαού είναι η προσάρτηση των Δωδεκανήσων. Στις 16 Μαρτίου επιβεβαιώναμε μέσα από τις στήλες αυτές, άλλη μια φορά την απαίτηση του κόμματός μας στο άρθρο Τα Ελληνική

¹⁸² Ριζοσπάστης, αριθ 9419, 1.4.1945

¹⁸³ Ριζοσπάστης, αριθ.9419, 1.4.1945, Βέβαια, η μη επιμονή για διεκδίκηση στις γειτονικές βόρειες χώρες, έρχεται σε αντίθεση με την Λευκή Βίβλο που εκδόθηκε μόλις την 1^η Φεβρουαρίου 1945, βλ. σημείωση 165.

Δωδεκάνησα: “... τα Δωδεκάνησα είναι απόλυτα ελληνικά. Επιτακτική απαίτηση του έθνους ολόκληρου του Έθνους είναι να ενωθούν αμέσως με την Ελλάδα...”».

Τονίζει, ότι η Τουρκία με τη κήρυξη πολέμου λίγο πριν την λήξη των εχθροπραξιών με τον Άξονα, αρχίζει και προβάλλει διεκδικήσεις για τα Δωδεκάνησα, καθώς και για την Μυτιλήνη και την Σάμο, επικρίνει τέλος την κυβέρνηση, ότι δεν χρησιμοποιεί την Ορεινή Ταξιαρχία και τον Ιερό Λόχο μια και ο καλύτερος εθνικός τίτλος πάνω στα χιτλεροκρατούμενα νησιά, θα ήταν η στρατιωτική τους απελευθέρωση.¹⁸⁴ Στις 25 Απριλίου, επανέρχεται στην κριτική του ότι θα έπρεπε να σταλθεί στρατός στα Δωδεκάνησα και αποκαλύπτει ότι αντί αυτού ετοιμάζεται να σταλεί στον Ειρηνικό Ωκεανό.¹⁸⁵

Στο διπλωματικό επίπεδο, στις 5 Απριλίου 1945 και με επικείμενη την λήξη του πολέμου στην Ευρώπη, η βρετανική πρεσβεία στην Ουάσιγκτων ενημέρωσε το State Department, ότι η βρετανική στρατιωτική ηγεσία έχει καταρτίσει σχέδια πολιτικής διοίκησης των Δωδεκανήσων μόλις τα νησιά περιέλθουν στην κατοχή της. Παράλληλα σημείωνε, ότι κατά την εκτίμησή της, θα συναντούσε πολλές δυσκολίες που θα πηγάζαν από το αίτημα του γηγενούς πληθυσμού για την ένωση με την Ελλάδα. Ξεκαθάριζε όμως, ότι η βρετανική στρατιωτική ηγεσία ζητούσε από την κυβέρνηση, να προβεί σε δήλωση υπέρ της ένωσης.

Η βρετανική πλευρά επισήμαινε ότι όλα τα νησιά, εξαίρεση το Καστελλόριζο που έπρεπε να δοθεί στην Τουρκία, θα έπρεπε να αποδοθούν στην Ελλάδα. Πάντως είχε δοθεί εντολή στις βρετανικές πρεσβείες στην Αθήνα και στην Άγκυρα, να είναι ενημερωμένες προκειμένου να μην προβούν σε καμιά προετοιμασία ή δήλωση, πριν ξεκαθαρίσει την τελική της θέση, η βρετανική κυβέρνηση.¹⁸⁶

Στις 27 Απριλίου, το State Department, συμφωνεί να παραχωρηθούν τα νησιά στην Ελλάδα, αλλά δεν δεχόταν να δώσει την συγκατάθεσή του, ώστε να προβεί η

184 Ριζοσπάστης, αριθ.9420, 4.4.1945

185 Ριζοσπάστης, αριθ.9438, 25.4.1945. Δεν έχει επαληθευθεί ως σήμερα, αν όντως η ελληνική κυβέρνηση είχε σχέδια αποστολής ελληνικών στρατευμάτων στο θέατρο επιχειρήσεων του Ειρηνικού Ωκεανού.

186 Foreign relations of the United States: diplomatic papers / Department of State, United States of America. 1945 v.2. by United States Department of State. Published 1945, σελ. 306-307.

βρετανική κυβέρνηση στη σχετική δήλωση. Αντιθέτως, η αμερικανική κυβέρνηση στόχευε σε μια τέτοια δήλωση από την Ιταλία.¹⁸⁷ Με αυτόν τον τρόπο πιθανόν επιδιώκεται να μετριαστεί η δυσaráσκεια της Τουρκίας προς τις ΗΠΑ και την Αγγλία, αφού η εισήγηση θα εμφανιζόταν ως ιταλική ιδέα, δηλαδή από την πλευρά του ίδιου του κατόχου των νήσων.

Στις 14 Μαΐου η βρετανική πρεσβεία στην Άγκυρα, αναφέρει ότι η τουρκική κυβέρνηση, η οποία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Γερμανίας, μόλις στις 23 Φεβρουαρίου 1945, εκφράζει την ευχή να ζητηθεί η γνώμη της όσον αφορά τις ελληνικές διεκδικήσεις, μια που η Τουρκία ενδιαφέρεται για την ομάδα των νησιών που περιλαμβάνουν την Λέρο, Κάλυμνο, Κω, Νίσυρο και Σύμη, τα οποία βρίσκονται σε τουρκικά ύδατα και τα οποία άπτονται της ασφάλειας της χώρας. Επεσήμαινε επίσης την ύπαρξη τουρκικής μειονότητας στην Ρόδο και σε ορισμένα άλλα νησιά. Το Καστελλόριζο εκ των πραγμάτων ανήκε στην Τουρκία, θεωρώντας ότι όλο αυτό το ζήτημα είναι ένα διμερές θέμα που αφορά την αγγλοτουρκική και αγγλοελληνική φιλία.¹⁸⁸

Σε σχέση με τις διαρκείς επικλήσεις της τουρκικής πλευράς για την διάσταση της ασφάλειας ως προς την παραχώρηση των Δωδεκανήσων, σημειώνεται ότι από καθαρά στρατιωτική άποψη, τα νησιά δεν είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν ως βάση εξόρμησης προς τα μικρασιατικά παράλια, ούτε θα μπορούσαν να ασκήσουν έλεγχο ή έφραζαν κάποιο ζωτικής σημασίας λιμένα των μικρασιατικών παραλίων. Η Τουρκία προσπάθησε παρόλα αυτά να συνδέσει το ζήτημα των εγγυήσεων ασφαλείας με την κατοχή των νησιών, ως απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να συμμετέχει στον πόλεμο υπέρ των Συμμάχων. Για τον σκοπό αυτό προσπάθησε να επηρεάσει την αμερικανική πολιτική, χρηματοδοτώντας ακόμα και με εκδοτικές προσπάθειες στις ΗΠΑ.¹⁸⁹ Την ίδια μέρα, ενημερώνεται και το State Department ότι η κυβέρνηση Τουρκίας, σε δήλωσή της ανέφερε ότι το μέλλον αυτών των νησιών συσχετίζεται με

187 Foreign relations of the United States: diplomatic papers / Department of State, United States of America. 1945 v.2.by United States Department of State. Published 1945. σελ. 308.

188 Foreign relations of the United States: diplomatic papers / Department of State, United States of America. 1945 v.2.by United States Department of State. Published 1945. σελ. 312-313.

την ασφάλεια της Τουρκίας. Για αυτό ζητούσε την βοήθεια της Μεγ. Βρετανίας για απευθείας συνομιλίες με την Ελλάδα.¹⁹⁰

Στις 17 Μαΐου, η Μεγ. Βρετανία που προφανώς ενημερώθηκε από τις ΗΠΑ για το παραπάνω τουρκικό αίτημα, ζητά από το State Department να πληροφορήσει την τουρκική κυβέρνηση, ότι δεν έχει καμιά απολύτως προθυμία να συζητήσει το μέλλον των νησιών με αυτήν, αλλά ούτε και να κάνει κάποια δήλωση υπέρ των ελληνικών διεκδικήσεων. Η αποδοχή του Καστελλορίζου ως μέρος της Τουρκίας, θα ήταν το μόνο που θα είχε πιθανότητα.¹⁹¹

Στις 29 Ιουλίου ο τούρκος πρώην υπουργός Εξωτερικών Ρουσδή Αράς σε άρθρο του στην εφημερίδα TAN υποστηρίζει την άποψη, ότι αν δοθούν τα Δωδεκάνησα στην Τουρκία, η Ελλάδα δεν θα είχε καμιά αντίρρηση. Μάλιστα η εφημερίδα SUN TELEGRAPH για να δικαιολογήσει τους τουρκικούς ισχυρισμούς, υποστηρίζει ότι οι Ιταλοί είχαν λάβει διάφορα μέτρα για να επιτεθούν κατά της Τουρκίας.¹⁹²

Στις 31 Ιουλίου, ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ επανέρχεται στο παραπάνω άρθρο και αναφέρει την νεότερη άποψη του τούρκου πρώην υπουργού Εξωτερικών, για αυτονομία των Δωδεκανήσων υπό την εγγύηση Ελλάδας, Τουρκίας, Μεγ. Βρετανίας.¹⁹³

189 Turkey, key to the East, by Chester M. Tobin. Tobin, Chester M. G.P.PUTNAM'S SONS New York, 1944, σελ. 165.

190 Foreign relations of the United States: diplomatic papers / Department of State, United States of America. 1945 v.2. by United States Department of State. Published 1945. σελ. 316.

191 Foreign relations of the United States: diplomatic papers / Department of State, United States of America. 1945 v.2.by United States. Department of State. Published 1945. σελ. 316.

192 Ριζοσπάστης, αριθ.9511, 29 .7. 1945.

193 Ριζοσπάστης, αριθ.9513, 31.7.1945.

Στις 7 Αύγουστου, με τίτλο «Ραδιουργίες τις Άγκυρας», ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ διαψεύδει ως γεγονός ότι η Σοβιετική Ένωση προβάλλει αξιώσεις για τα Δωδεκάνησα. Αντίθετα, κατηγορείται η Άγκυρα πως επιδιώκει να προκαλέσει την ελληνική κοινή γνώμη και να δώσει στην άκρα δεξιά, η οποία συνεργάζεται με την Τουρκία, αφορμή για αντισοβιετική εκστρατεία¹⁹⁴

Ως προς τις εθνικές διεκδικήσεις, το ΚΚΕ σταδιακά αρχίζει να προβάλλει την θέση, ότι απαιτείται αντιπροσωπευτική κυβέρνηση, προκειμένου να υπάρξουν αυξημένες δυνατότητες επιτυχίας.¹⁹⁵ Ήδη, όπως αναφέρθηκε στις 2 Απριλίου, ο ίδιος ο Ζαχαριάδης έθεσε για πρώτη φορά το θέμα (βλ. σημείωση 168). Δεν είναι τυχαίο άλλωστε, ότι ακολουθεί στις 19 Σεπτεμβρίου 1945 ο υπουργός Εξωτερικών της ΕΣΣΔ Μολότωφ σε συνέντευξή του στο Λονδίνο, όπου υποστηρίζει την ανάγκη να εγκαθιδρυθεί μια πραγματικά αριστερή κυβέρνηση στην Ελλάδα. Το ΚΚΕ υιοθετεί την σοβιετική θέση. Αυτή όμως η εξέλιξη, θα περιπλέξει προσωρινά την όλη υπόθεση των εθνικών διεκδικήσεων.

Την είδηση ότι η Σοβιετική Ένωση είχε καταγγείλει στο Συμβούλιο των πέντε υπουργών Εξωτερικών, την ελληνική κυβέρνηση, πως δεν ήταν αντιπροσωπευτική, δημοσιεύει ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ στις 15 Σεπτεμβρίου. Στο Συμβούλιο των πέντε, η Ελλάδα δεν κλήθηκε να συμμετάσχει, οπότε ο διπλωματικός συνεργάτης του Ρόιτερ ανέφερε ότι:

« . . προκάλεσε έκπληξη το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν εκλήθει μια και η Ελλάδα ενδιαφέρονταν περισσότερο για το ιταλικό ζήτημα. Κατά τα φαινόμενα η Ελλάδα θα προσκληθεί μόνο όταν συζητηθεί το Δωδεκανησιακό. . . ».¹⁹⁶

Το γεγονός αυτό, προκάλεσε αναστάτωση στο περιβάλλον του Αντιβασιλέα Αρχιεπισκόπου Δαμασκηνού και σε αγγλικούς κύκλους, καθώς για πρώτη φορά, η σοβιετική κυβέρνηση εξέφραζε καθαρά και ανεπιφύλακτα την αποδοκιμασία για την πολιτική του Αντιβασιλέα και της κυβέρνησης Βούλγαρη: **« . . καταβάλλονται**

¹⁹⁴ Ριζοσπάστης, αριθ.9519, 7 .8.1945

¹⁹⁵ Ριζοσπάστης, αριθ.9395, 5.3.1945

¹⁹⁶ Ριζοσπάστης, αριθ.9552, 15..9.1945

μεγαλύτερες προσπάθειες για να γίνει μια συνάντηση αντιβασιλέα με Μολότωφ, αναβάλλοντας την αποχώρηση από το Λονδίνο κατά δύο μέρες».

Κατά την εκτίμηση του ΚΚΕ, αυτό το υπόμνημα της σοβιετικής κυβέρνησης προς την πενταμερή διάσκεψη των υπουργών Εξωτερικών, αποτελεί υπόδειξη για λύση στο ελληνικό ζήτημα. Η υπόδειξη αυτή, αποτελεί συνέχεια της πρώτης σοβιετικής υπόδειξης που έγινε στο Σαν Φρανσίσκο κατά την συνάντηση του Μολότωφ με το τότε υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδος Στεφανόπουλο, θέτοντας το ελληνικό ζήτημα σε νέα βάση. Σύμφωνα με αυτή την αντίληψη, το ελληνικό εσωτερικό πρόβλημα και τα ζητήματα των εθνικών δικαιών, μπαίνουν σε νέα φάση τονίζοντας ότι :

*« . . . μάλιστα μπορεί να λεχθεί με βεβαιότητα ότι η ικανοποίηση των εθνικών μας δικαιών σε ότι αφορά τα Δωδεκάνησα εξαρτάται από το αν θα δοθεί λύση του κυβερνητικού ζητήματος και γενικότερα του εσωτερικού προβλήματος σύμφωνα με την επιθυμία του ελληνικού λαού και τις σαφείς υποδείξεις των συμμάχων. Κοινή πεποίθηση είναι ότι η μοναρχική «υπηρεσιακή» κυβέρνηση του Βούλγαρη αποτελεί το κυριότερο εμπόδιο για την ικανοποίηση των εθνικών μας δικαιών και όπως αποδείχθηκε από τα σχετικά σχόλια του Ρώϋτερ, ότι είναι η μόνη υπεύθυνη για τη μη πρόσκληση της νικήτριας Ελλάδας στη διάσκεψη του Λονδίνου για να εκθέσει τις απόψεις της πάνω στην συνθήκη ειρήνης με την ηττημένη Ιταλία. . . ».*¹⁹⁷

Αυτή η εκτίμηση, συνδυάζεται με την απόφαση του Πολιτικού Γραφείου του ΚΚΕ της 6^{ης} Σεπτεμβρίου, σύμφωνα με την οποία έπρεπε να σχηματιστεί αντιπροσωπευτική κυβέρνηση με πυρήνα το Εαμικό κίνημα της εθνικής αντίστασης και της Κεντρικής Επιτροπής του πολιτικού συνασπισμού των κομμάτων του ΕΑΜ. Το τελευταίο, σε έκτακτη συνεδρίαση που έλαβε μέρος στις 18 Σεπτεμβρίου, σχετικά με την πρόσκληση της Ελλάδας στην συνδιάσκεψη του Λονδίνου, αποφάσισε να στείλει τηλεγράφημα στο συμβούλιο, ζητώντας την ικανοποίηση των εθνικών ελληνικών δικαιών.¹⁹⁸ Σε αυτό αναφέρει ότι αν και παραδέχεται ότι η σημερινή ελληνική κυβέρνηση, δεν αντιπροσωπεύει την Ελλάδα, εκφράζει την πικρία για την

¹⁹⁷ Ριζοσπάστης, αριθ. 9.552, 15 .9.1945.

¹⁹⁸ Ριζοσπάστης, αριθ. 9.556, 20.9.1945

μη συμμετοχή της Ελλάδας για τον καταρτισμό της συνθήκης ειρήνης με την Ιταλία.¹⁹⁹

Γενικότερα η θέση του ΚΚΕ για τα εθνικά ζητήματα και ειδικότερα για τα Δωδεκάνησα πρέπει να ιδωθεί μέσα στο πλαίσιο της εσωτερικής πολιτικής κατάστασης σε συνδυασμό με τη συνολικότερη διεθνής κατάσταση και των ανταγωνισμό των Μεγ. Δυνάμεων.

Ε. ΛΗΞΗ ΠΟΛΕΜΟΥ (1945)

«Αυτό το τρόπαιο ανήκει σε εσάς και τον ελληνικό Ιερό Λόχο»

(Ο Ταξίαρχος Μόφφατ παραδίδει το πιστόλι του γερμανού Στρατηγού Βάγκνερ στον Συνταγματάρχη Τσιγάντε, κατά την παράδοση των γερμανικών φρουρών στο Αιγαίο, 8 Μαΐου 1945)

Ι. Βρετανική Διοίκηση

Μετά την εκκένωση της Σάμου, τον Νοέμβριο του 1943, ο Ιερός Λόχος αναπτύχθηκε σε δύναμη 450 ανδρών και βάσει του νεότερου επιτελικού σχεδιασμού, ανέλαβε δράση στο Αιγαίο, συνεργαζόμενη με την βρετανική SBS. Η ζώνη επιχειρήσεων διαιρέθηκε σε βόρειο και νότιο τομέα, με τον πρώτο να αναλαμβάνεται από τον Ιερό Λόχο και τον δεύτερο από τις βρετανικές δυνάμεις. Η γραμμή Σάμος – Ικαρία – Εύβοια, χώριζε τους δύο αυτούς τομείς.²⁰⁰

Οι επιχειρήσεις άρχισαν τον Μάρτιο του 1944 και σταδιακά με τον εμπλουτισμό της μονάδας με νέους εθελοντές που εξευρέθηκαν από τις διαλυθείσες μονάδες της Μέσης Ανατολής, μετά τα γεγονότα του Απριλίου, η δύναμη ξεπέρασε τους 1.000 άνδρες, κάτι που κατέστησε εφικτή την διεύρυνση της επιχειρησιακής δράσης στο σύνολο του Αιγαίου και την απόσυρση των βρετανικών καταδρομικών δυνάμεων.²⁰¹

199 Ριζοσπάστης, αριθ. 9.552, 15 .9.1945

200 Αντιστρατήγου Ιωάννου Κων. Μανέτα, Ιερός Λόχος (1942-1945), Αθήναι, 1977, σελ. 116.

201 Ό.π., σελ. 158-160.

Κατά την έναρξη της αποχώρησης των γερμανικών δυνάμεων από την ηπειρωτική Ελλάδα, έγινε αντιληπτό, ότι οι γερμανικές φρουρές στην Κρήτη και τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου, επρόκειτο να παραμείνουν επί τόπου, αποκομμένες. Έτσι, παρ' όλο που άρχισε η απελευθέρωση ελληνικών εδαφών, ο Ιερός Λόχος εξακολουθούσε μαζί με μονάδες του Ναυτικού και της Αεροπορίας, να επιχειρεί στον χώρο του Αιγαίου.

Η τελική συνθηκολόγηση της Γερμανίας, είχε ως επακόλουθο και την παράδοση των γερμανικών φρουρών του Αιγαίου στις 8 Μαΐου 1945. Το πρωτόκολλο παράδοσης υπεγράφη στην Σύμη με αντιπροσωπεία όλων των Συμμαχικών δυνάμεων, όπου την Ελλάδα εκπροσώπησε ο διοικητής του Ιερού Λόχου, Συνταγματάρχης Χριστόδουλος Τσιγάντες.²⁰²

Αμέσως μετά αρχίζει η ελληνική μονάδα, μαζί με βρετανικά τμήματα και την συνεργασία ελληνικού και βρετανικού Ναυτικού, να μεταβαίνουν σταδιακά στα νησιά, όπου συλλέγουν τους αιχμαλώτους και προβαίνουν στην εγκατάσταση Αρχών. Σε μια συμβολική κίνηση, ο Αντιβασιλέας Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος Δαμασκηνός, επιβαίνοντας του Γ. ΑΒΕΡΩΦ, επισκέφθηκε την Ρόδο.

Η ελληνική κυβέρνηση, προκειμένου να διευκολύνει το έργο της Βρετανικής Στρατιωτικής Διοίκησης στις επαφές της με τον δωδεκανησιακό πληθυσμό, αλλά και να μελετήσει τις ανάγκες της περιοχής, ώστε να προπαρασκευάσει την ομαλή και επιτυχημένη διοίκηση των νησιών, που όπως φαίνονταν θα της παραχωρούνταν, έστειλε με την σύμφωνη γνώμη της βρετανικής πλευράς, 5μελή Στρατιωτική Αποστολή υπό τον Ταξίαρχο, πλέον, Χρ. Τσιγάντε.²⁰³

Τα μέλη της ελληνικής Στρατιωτικής Αποστολής, λαμβάνοντας εξουσιοδότηση από την βρετανική Αποστολή, εμπλακήκανε ακόμα και σε φλέγοντα κοινωνικά και οικονομικά ζητήματα της περιοχής, όπως για παράδειγμα τον εξαναγκασμό της Ιεράς Μονής Πάτμου, να ενοικιάσει την μεγάλη κτηματική περιουσία της στους ακτήμονες γεωργούς της νήσου.²⁰⁴

202 Ό.π., σελ. 233.

203 Κυριάκος Παπαγεωργόπουλος, *Μνήμες Πολέμου και Ειρήνης*, Τόμος Β', Εκδόσεις Δήλος, Αθήνα 1995, σελ. 11.

204 Ό.π., σελ. 17-21.

Η Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή υπό τον Ταξίαρχο Γκόρμλεϋ, προέβη σε ενέργειες, οι οποίες κρίθηκαν υστερόβουλες και προσβλητικές. Κατ' αρχήν την περίοδο εκείνη θεώρησε σωστό να ρευστοποιήσει το σύνολο του εξοπλισμού, υλικού, ή εγκαταστάσεων που παρέδωσαν τα γερμανικά στρατεύματα. Η τακτική αυτή μάλιστα έφθασε στα όρια της υπερβολής, με χαρακτηριστική περίπτωση την συμφωνία με Έλληνα εργολάβο, της πώλησης των σιδέρων του αεροδρομίου Μαριτσών. Ο τελευταίος, κάνοντας διασταλτική ερμηνεία του αντικειμένου πώλησης, προέβαινε στην κατεδάφιση των κτιρίων, προκειμένου να αφαιρέσει από το σκυρόδεμα, το σίδηρο που περιείχαν. Η συγκεκριμένη περίπτωση δημιούργησε μεγάλη διπλωματική περιπλοκή μετά την αντίδραση της ελληνικής Στρατιωτικής Διοίκησης, η οποία όμως τελικά δικαιώθηκε από τον Βρετανό Αρχιστράτηγο Μέσης Ανατολής Στρατηγό Πάτζετ, που μετέβη επιτόπου στην Ρόδο. Η επέμβαση αυτή ήταν σωτήρια και αναχαίτισε το κύμα λεηλασίας των νήσων.²⁰⁵

Σε άλλη περίπτωση, η ελληνική Στρατιωτική Αποστολή, εξασφάλισε το σύνολο σχεδόν του γερμανικού εξοπλισμού που είχε καταληφθεί, φορτηγά αυτοκίνητα, υγειονομικό υλικό, δύο μικρά πλοία, δύο μεγάλοι σταθμοί ασυρμάτου, δύο μεγάλες αποθήκες ιματισμού κ.α. και ο οποίος θα ήταν χρήσιμος για τα ερημωμένα Δωδεκάνησα. Ενώ κατά τις εκτιμήσεις η αξία του υλικού ανέρχονταν σε 400.000 λίρες Αγγλίας ως καινούργιο και σε 80.000 ως μεταχειρισμένο, η ελληνική Στρατιωτική Αποστολή αναλαμβάνοντας πρωτοβουλία, έπεισαν τον Άγγλο αξιωματούχο που είχε καταφθάσει από το Λονδίνο για να προβεί σε πλειστηριασμό, να ακυρώσει την διαδικασία και να τα πωλήσει προς 5.000 λίρες μόλις, στην ελληνική Στρατιωτική Αποστολή. Με ανορθόδοξο και παράτυπο τρόπο, εξασφαλίστηκε το παραπάνω ποσό και πραγματοποιήθηκε η συναλλαγή.²⁰⁶

Η πλέον όμως επωφελής για τα εθνικά συμφέροντα επέμβαση της ελληνικής Στρατιωτικής Αποστολής στα Δωδεκάνησα, ήταν ο εντοπισμός της ιταλοτουρκικής συνθήκης με την οποία καθορίζονταν τα θαλάσσια σύνορα της περιοχής. Στις παραμονές της σύγκλησης της διεθνούς διάσκεψης για την τελική υπογραφή της παραχώρησης από την Ιταλία των Δωδεκανήσων, τόσο η Ιταλία, όσο και η Τουρκία

205 Ό.π. σελ.13.

206 Ό.π., σελ. 34-38.

επικαλούμενες την απώλεια των εγγράφων, ανέφεραν στην ελληνική, ότι δεν διέθεταν το κείμενο της συμφωνίας που είχαν υπογράψει.

Η ελληνική κυβέρνηση υποθέτοντας ότι έπρεπε να βρίσκεται και αντίγραφο στην Ρόδο, ζήτησαν την βοήθεια του Ταξιάρχου Τσιγάντε. Ακολούθησε μια περιπετειώδης προσπάθεια από την πλευρά των αξιωματικών της Αποστολής και τελικά χρησιμοποιώντας διάφορα θεμιτά και «αθέμιτα» μέσα, έγινε τελικά δυνατή η ανακάλυψη του εγγράφου, το οποίο απεστάλη στην Αθήνα, δύο μόνο ημέρες πριν την αναχώρηση της ελληνικής αντιπροσωπείας.²⁰⁷

II. Σοβιετικές Ενστάσεις

Στις 12 Σεπτεμβρίου 1945, πραγματοποιήθηκε η συνδιάσκεψη όλων των διπλωματικών αντιπροσωπειών των Μεγάλων Δυνάμεων στο Λονδίνο, όπου με υπόμνημα η βρετανική αντιπροσωπεία στο Συμβούλιο των υπουργών Εξωτερικών και στα πλαίσια της προετοιμασίας για την συνθήκη ειρήνης με την Ιταλία, προτείνει :

1. Η Ιταλία να αποκηρύξει υπέρ της Ελλάδας όλα τα δικαιώματα και τους τίτλους που κατέχει σε αυτά τα νησιά, με την εξαίρεση του Καστελλορίζου.
2. Οι κάτοικοι να αποκτήσουν ελληνική υπηκοότητα με το δικαίωμα να επιλέξουν την ιταλική υπηκοότητα. Εκείνοι που θα επιλέγουν την δεύτερη όμως, θα πρέπει να εγκαταλείψουν τα νησιά.
3. Η Ιταλία να αποκηρύξει υπέρ της Τουρκίας το Καστελλόριζο.
4. Οι ρυθμίσεις βάσει των οποίων οι Συμμαχικές στρατιωτικές αρχές θα λειτουργούν πάνω σε αυτά τα νησιά θα καθοριστούν από τα διάδοχα κράτη.²⁰⁸

Την ίδια ημέρα, ο ανταποκριτής των NEW YORK TIMES ο οποίος ταξίδευε μαζί με τον αμερικανό υπουργό εξωτερικών Μπερνς, αναφέρει ότι στο συμβούλιο υπουργών εξωτερικών που θα πραγματοποιηθεί στο Λονδίνο, οι ΗΠΑ θα ζητήσουν τα Δωδεκάνησα να δοθούν στην Ελλάδα.²⁰⁹ Πράγματι, στις 14 Σεπτεμβρίου η

²⁰⁷ Ό.π., σελ. 38-40.

²⁰⁸ Foreign relations of the United States: diplomatic papers, 1945. General: political and economic matters (1945), First session of the Council of Foreign Ministers, London, September 11-October 2, 1945, σελ. 137.

²⁰⁹ Ριζοσπάστης, αριθ, 9.549. 12 .9.1945

αμερικανική αντιπροσωπεία προτείνει τα νησιά να δοθούν στην Ελλάδα και να αποστρατικοποιηθούν.²¹⁰ Η πρόταση των ΗΠΑ ήταν ότι έπρεπε να παραχωρηθούν από την Ιταλία στην Ελλάδα και να αφοπλιστούν. Όσον αφορά το νησί του Καστελλορίζου προτείνεται τώρα να αποσυρθεί η βρετανική πρόταση για παράδοση στην Τουρκία. Η βρετανική αντιπροσωπεία συμφώνησε τελικά με την πρόταση των Ηνωμένων Πολιτειών.²¹¹

Εν τω μεταξύ, στις 13 Σεπτεμβρίου με άρθρο του στον ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ, ο Θ. Δογάνης αναφέρει ότι ο Μολότωφ θα υποβάλει υπόμνημα στην σύσκεψη πάνω στην ελληνική κατάσταση, τονίζοντας ότι η ελληνική κυβέρνηση δεν είναι αντιπροσωπευτική και ότι παραβιάζει τη συμφωνία της Βάρκιζας.²¹²

Στις 15 Σεπτεμβρίου του 1945 πραγματοποιείται διάσκεψη του συμβουλίου των υπουργών των Εξωτερικών στο Λονδίνο προκειμένου να συζητηθεί το Ιταλικό ζήτημα, και ειδικότερα το ζήτημα των ιταλικών αποικιών. Σε αυτήν αν και προσκλήθηκαν η Πολωνία, Ουκρανία και Λευκορωσία προκειμένου να υποβάλουν τις απόψεις του για την Ιταλογιουγκοσλαβική συνθήκη ειρήνης, δεν προσκαλείται η Ελλάδα. Στις 15 Σεπτεμβρίου πραγματοποιείται υπουργικό συμβούλιο στην Αθήνα και την επόμενη μέρα 16 Σεπτεμβρίου, ο υφυπουργός Τύπου Βασίλειος Δενδραμής, δηλώνει ότι όταν θα έρθει η σειρά των ελληνοϊταλικών ζητημάτων όπου θα συζητηθούν το Δωδεκανησιακό και οι επανορθώσεις, τότε θα κληθεί και η Ελλάδα,²¹³ ενώ στις 20 Σεπτεμβρίου, ο έλληνας πρεσβευτής στην Ουάσιγκτον διαμαρτυρήθηκε προφορικά στο State Department για τον ελληνικό αποκλεισμό από τις συζητήσεις που αφορούν την ιταλικό ζήτημα. Όπως επεσήμαινε, η ελληνική κυβέρνηση είχε πάλι στο παρελθόν εκφράσει δυσαρέσκεια μετά την απόφαση στο Πότσδαμ για τον

210 Foreign relations of the United States: diplomatic papers, 1945. General: political and economic matters (1945), First session of the Council of Foreign Ministers, London, September 11-October 2, 1945, σελ. 180.

211 Foreign relations of the United States: diplomatic papers, 1945. General: political and economic matters, (1945). First session of the Council of Foreign Ministers, London, September 11-October 2, 1945, σελ. 204-209.

212 Ριζοσπάστης, αριθ, 9.551. 14 .9.1945

213 Ριζοσπάστης, αριθ, 9.553. 16 .9.1945

περιορισμό των συμμετεχόντων μεταξύ των πέντε Μεγάλων Δυνάμεων και την αποστολή προσκλήσεων σε όλα τα μέλη που εμπλέκονται σε επιχειρήσεις εναντίον της Ιταλίας, εκτός από την Ελλάδα και την Αιθιοπία. Οι εξηγήσεις που δόθηκαν τότε μέσω του Τύπου, δεν δικαιολογούσαν τον αποκλεισμό της Ελλάδας. Ο έλληνας πρεσβευτής δήλωσε, ότι οι Έλληνες δεν μπορούσαν να καταλάβουν γιατί η Ελλάδα δεν είχε προσκληθεί τουλάχιστον να υποβάλει στις Μεγάλες Δυνάμεις ένα υπόμνημα που να εκθέτει τις ελληνικές θέσεις για το ζήτημα της ιταλικής ειρήνης.²¹⁴

Η ελληνική κυβέρνηση αντί να διαμαρτυρηθεί απευθείας στο Συμβούλιο των υπουργών των εξωτερικών, προτίμησε να αποταθεί απευθείας στις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, χώρες στις οποίες ήταν και απόλυτα εξαρτημένη, ελπίζοντας ότι οι κυβερνήσεις τους θα λάβουν *«..πρωτοβουλία για την αποκατάσταση Ελλάδα στη δικαιοματική θέση της μεταξύ των Συμμάχων της..»*.

Στις 18 Σεπτεμβρίου με πρωτοσέλιδο άρθρο « Το κλοτσοσκούφι των εθνών», ο Ριζοσπάστης κατηγορεί τη μεταδεκεμβριανή κυβέρνηση για αποτυχία της εξωτερικής της πολιτικής και διπλωματική απομόνωση αφού δεν κατόρθωσε να προσκληθεί στην Διάσκεψη όπου συζητείται το Ιταλικό ζήτημα. Εκτιμώντας ότι μόνο μια αντιπροσωπευτική κυβέρνηση θα μπορούσε να αποκαταστήσει στο εξωτερικό το Εθνικό γόητρο.²¹⁵

Ενώ σε άρθρο του ο Δ. Χριστοφορίδης ανταποκριτής του Ριζοσπάστη στην Γαλλία, ανέφερε ότι το ελληνοαμερικάνικο Συνέδριο που διεξήγαγε η ομογένεια στις ΗΠΑ, με πλήρη ομοφωνία των τμημάτων Νέας Υόρκης, Ουάσιγκτον, Φιλαδέλφειας, Σικάγου, Αγίου Φραγκίσκου, Ντιτρόιτ και Βοστώνης, απηύθυνε τηλεγράφημα στην διάσκεψη των υπουργών Εξωτερικών, ζητώντας τον σχηματισμό αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης με την συμμετοχή του ΕΑΜ.²¹⁶

Δύο ημέρες αργότερα, ο Ριζοσπάστης, αναφέρει ότι οι κυβερνήσεις Μεγ. Βρετανίας, ΗΠΑ και Γαλλίας, εξέδωσαν κοινή ανακοίνωση σχετικά με την διεξαγωγή

214 Foreign relations of the United States: diplomatic papers, 1945. General : political and economic matters,(1945),First session of the Council of Foreign Ministers, London, September 11-October 2, 1945, σελ. 283-284.

215 Ριζοσπάστης, αριθ. 9.554, 18 .9.1945

216 Ριζοσπάστης, αριθ. 9.554, 18 .9.1945

δημοψηφίσματος στην Ελλάδα, έπειτα από συναντήσεις με τον Αντιβασιλέα, με τον οποίο συμφώνησαν στην αποστολή παρατηρητών. Αντίστοιχα τις δηλώσεις του Μολότωφ, δημοσίευσαν και οι σοβιετικές εφημερίδες, χωρίς κάποιο σχόλιο.

Αντίθετα, στην Ελλάδα, η κυβέρνηση δεν κάνει ουδεμία μνεία για ένσταση από την Σοβιετική Ένωση, περί μη αντιπροσωπευτικότητας εκ μέρους της, παρά μόνο ασχολείται με την μη πρόσκλησή της στην συνδιάσκεψη, δίχως να αναφέρεται στους λόγους που προκάλεσαν την απόφαση αυτή. Ενώ ο υπουργός Πληροφοριών Βασίλειος Δενδραμής, προέβη σε επίσημη ανακοίνωση, ότι δεν έλαβε γνώση των όσων είπε ο Μολότωφ, αν και στις 21 Σεπτεμβρίου, ο Αντιβασιλέας δηλώνει ότι δεν γνωρίζει τίποτα για τυχόν αντιρρήσεις της ΕΣΣΔ, σχετικά με την απόδοση των Δωδεκανήσων στη Ελλάδα.²¹⁷

Την επόμενη ημέρα, σε άρθρο με τίτλο «Οι Εγγυήσεις», ο Ζαχαριάδης επανέρχεται και τονίζει ότι ο σχηματισμός αντιπροσωπευτικής κυβέρνησης, άσχετα και ανεξάρτητα από τις εκλογές, αποτελεί υπέρτατη εθνική επιταγή και ζωτικότερη ανάγκη ύπαρξης γιατί μόνο μια τέτοια επιταγή μπορεί να βγάλει την χώρα από την διεθνή απομόνωση και να δικαιώσει τους νόμιμους εθνικούς πόθους. Στο άρθρο του αυτό τονίζει ότι *«...ο λαός μας έχει δύο φορές δικαίωμα να χαρεί όσα χαίρονται με τον αγώνα τους και τις θυσίες του οι γειτονικοί λαοί...»*.²¹⁸

Στις 25 Σεπτεμβρίου σε ερώτηση της εφημερίδας του ΚΚΕ προς τον Γάλλο υπουργό Εξωτερικών Μπιντώ, γιατί η Ελλάδα δεν προσκλήθηκε να εκθέσει τις απόψεις της πάνω στο ζήτημα της ιταλικής συνθήκης ειρήνης, στην διάσκεψη, έλαβε την απάντηση ότι δεν πήραν καμία αίτηση από την ελληνική κυβέρνηση, γεγονός που θεωρείται ότι βρίσκεται σε αντίθεση με την επίσημη εκδοχή της ελληνικής κυβέρνησης, καθώς επίσης και ότι τα Δωδεκάνησα χωρίς να αμφισβητείται η ελληνικότητά τους θα επανεξεταστεί ως μέρος ενός πιο πλατύτερου προβλήματος.²¹⁹

Στις 3 Οκτωβρίου στη εισήγησή του στο 7^ο Συνέδριο του ΚΚΕ (στο οποίο χαιρετισμό απηύθυνε αντιπροσωπεία Δωδεκανησίων) ο Ζαχαριάδης αναφερόμενος

217 Ριζοσπάστης, αριθ. 9.557, 21 .9.1945

218 Ριζοσπάστης, αριθ, 9.558, 22 .9.1945

219 Ριζοσπάστης , αριθ. 9.561, 25.9.1945

στις εθνικές διεκδικήσεις, τονίζει ότι βάση της πολιτική του ΚΚΕ στο ζήτημα αυτό, αποτελεί η διεκδίκηση Κύπρου και Δωδεκανήσων, κάτι που και καταγράφεται στην τελική πολιτική του.²²⁰

ΣΤ. ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΙΡΗΝΗΣ – ΑΠΟΔΟΣΗ & ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (1946 – 1948)

*“Σήμερα, όπως ετόνισε και η διακήρυξις της Συνελεύσεως της Πάτμου, την 4ην Ιουνίου 1912, με τας υπογραφάς των 12 αντιπροσώπων των Νήσων, σήμερα ο εθνικός πόθος, ο προαιώνιος πόθος των Αιγαιέων, της ενώσεώς των μετά της Μητρός Ελλάδος, πραγματοποιείται. Με ένα εθνικόν γεγονός, η ιστορική σημασία του οποίου θα μεγαλώνει, εφ' όσον ο χρόνος θα παρέρχεται. Και ο Ελληνισμός θα συνεχίζει τον ιστορικόν δρόμον που ήρχισε”.*²²¹

Ως την ενσωμάτωση (1946 – 1948)

Από το σύνολο των διεκδικήσεων της Ελλάδας, τα Δωδεκάνησα και η Β. Ήπειρος εμφανίζουν δύο ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Έχουν και οι δύο περιοχές συμπαγείς ελληνικούς πληθυσμούς και ταυτόχρονα κατέχονται από την ίδια εχθρική και εμπόλεμη με την Ελλάδα χώρα μέχρι πρόσφατα, την Ιταλία. Η περίπτωση της Κύπρου διαφέρει στο ένα από τα δύο χαρακτηριστικά. Έχει συμπαγή ελληνικό πληθυσμό, όμως κατέχεται από μία σύμμαχο προς την Ελλάδα χώρα, την Μεγ. Βρετανία. Για αυτό τον λόγο εμφανίζεται τουλάχιστον η ελληνική κυβέρνηση δεν θέτει απευθείας το θέμα αυτό, οπότε και κατά την προεκλογική εκστρατεία, δηλώνεται στις 16 Μαρτίου 1946 σε σχέση με τα Δωδεκάνησα και την Κύπρο ότι «. . .Δεν υπάρχει διεκδίκησης αλλ' αντικείμενον φιλικού διακανονισμού μετά της Αγγλίας. . .».²²²

Με προγραμματισμένη κατά την άνοιξη του 1946, την Διεθνή Διάσκεψη Ειρήνης στο Παρίσι, άρχισαν οι προετοιμασίες από ελληνικής πλευράς, η οποία

²²⁰ Ριζοσπάστης, αριθ.9.559, 23.9.1945

²²¹ Απόσπασμα από την ομιλία του αντιπροέδρου της ελληνικής κυβέρνησης, Κωνσταντίνου Τσαλδάρη, κατά την πανηγυρική τελετή της ενσωμάτωσης της Δωδεκανήσου, 7 Μαρτίου 1948

²²² Ριζοσπάστης, αριθ.9704, 17.3.1946

επικέντρωσε τις διεκδικήσεις της σε Β. Ήπειρο, διευθέτηση της ελληνοβουλγαρικής μεθορίου και Δωδεκάνησα, αποφασίζοντας να μην θίξει το θέμα της Κύπρου λόγω της Μ. Βρετανίας.

Ανησυχία προκαλούσε στην ελληνική κυβέρνηση, η αρχική στάση της Σοβιετικής Ένωσης, του Σεπτεμβρίου 1945, με το πρόσχημα της αντιπροσωπευτικότητας της ελληνικής κυβέρνησης, είχε εμποδίσει την οποιαδήποτε συμφωνία πάνω στο θέμα των Δωδεκανήσων.

Από την πλευρά της Μεγ. Βρετανίας στην διήμερη συζήτηση πάνω στην εξωτερική πολιτική ο υπουργός Εξωτερικών της Αγγλίας Μπέβιν, αναφερόμενος στην συνάντηση που είχε στην Μόσχα με τον Στάλιν, παρατήρησε ότι οι Σοβιετικοί σε κάθε συζήτηση με «εκπληκτική περιοδικότητα» ρωτούσαν για το ζήτημα της μεταβίβασης της διοίκησης των Δωδεκανήσων στην ελληνική κυβέρνηση και τότε τα βρετανικά στρατεύματα θα αποσύρονταν από εκεί, επιθυμώντας προφανώς την απόσυρση αυτών πριν την τελική λύση.²²³

Στις 24 Μαρτίου 1946, αντιπροσωπεία του ΕΑΜ καταφθάνει στην Νέα Υόρκη με σκοπό να συναντηθεί με μέλη της αμερικανικής Γερουσίας και της αμερικανικής βουλής, μεταξύ άλλων το γερουσιαστή Κλών Πέππερ και το βουλευτή Τζόαν Κόρυ, τον Φίλιπ Μούρειν πρόεδρο του Συμβουλίου Βιομηχανικής Οργάνωσης, ενώ επρόκειτο να μιλήσουν σε συγκεντρώσεις στο Σικάγο, Βοστώνη, Νέα Υόρκη.²²⁴

Αυτή του είδους η δραστηριότητα και τα επίσημα διαβήματα προς τις ΗΠΑ, βρήκαν εύφορο έδαφος, καθώς στις 26 Μαρτίου, η Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων της αμερικανικής Γερουσίας, ψήφισε θετικά για την απόδοση των Δωδεκανήσων και της Β. Ηπείρου στην Ελλάδα.

Μεταξύ 25 Απριλίου – 16 Μαΐου 1946, συνήλθε στο Παρίσι, το Συμβούλιο Υπουργών Εξωτερικών των τεσσάρων Μεγάλων Δυνάμεων, ΗΠΑ, ΕΣΣΔ, Μεγ. Βρετανία, Γαλλία, για να καταρτίσει τα σχέδια των συνθηκών ειρήνης με Ιταλία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Ουγγαρία, Φινλανδία και Αυστρία. Τα θέματα των πολεμικών επανορθώσεων, αποφασίστηκε να παραπεμφθούν στην Διάσκεψη της Ειρήνης, ενώ στα υπόλοιπα υπήρξε διαφωνία σε όλα, εκτός από ένα: ο υπουργός Εξωτερικών της

223 Ριζοσπάστης, αριθ.9.566, 3.10.1945.

224 Ριζοσπάστης, αριθ.9714, 27.3.1946

ΕΣΣΔ Μολότωφ, είχε αντιταχθεί σε δυσμενή διακανονισμό των βουλγαρικών συνόρων και εν τέλει αποφασίστηκε αυτά να παραμείνουν όπως υφίσταντο την 1^η Ιανουαρίου 1941. Η ελληνική αξίωση για τροποποίησή των ελληνοβουλγαρικών συνόρων απορρίφθηκε.²²⁵

Η δεύτερη φάση της διάσκεψης, διεξήχθη μεταξύ 15 Ιουνίου – 4 Ιουλίου και στην οποία δεν διαφαίνονταν κάποια θετική εξέλιξη για την Ελλάδα, ώσπου στις 27 Ιουνίου, επήλθε ευνοϊκή συμφωνία για τα Δωδεκάνησα. Σύμφωνα με τον αμερικανό υπουργό Εξωτερικών Τζ. Μπερνς, η συνεδρίαση της ημέρας εκείνης έβαινε άκαρπη, αλλά προς το τέλος η σοβιετική πλευρά συμφώνησε σε δευτερεύοντα θέματα. :

«... Εντυπωσιάστηκα με το γεγονός αυτό και σκέφτηκα να βολιδοσκοπήσω τις σοβιετικές διαθέσεις. Γι' αυτό μεταξύ σοβαρού και αστείου είπα στο Μολότωφ:

- Η συνεδρίαση θα τελειώσει καλά, αν διεκανονίζετο και το θέμα της Δωδεκανήσου.

Η έκπληξη όλων μας υπήρξε μεγάλη όταν ακούσαμε τον Μολότωφ να απαντά:

- Η σοβιετική αντιπροσωπεία δεν έχει αντίρρηση.

Ο Μπέβιν δεν μπορούσε να πιστέψει και ρώτησε:

-Αηλαδή κ. Μολότωφ θέλετε να πείτε ότι συμφωνείτε να δοθούν τα Δωδεκάνησα στην Ελλάδα;

- Μάλιστα, αυτή είναι η έννοια των λόγων μου, απάντησε ο Μολότωφ.

*- Ας ανασάνουμε δύο λεπτά ώστε να συνέλθουμε, είπα εγώ...».*²²⁶

Τελικά, σε συνεδρίαση στις 21 Σεπτεμβρίου, η εδαφική και πολιτική επιτροπή για την Συνθήκη Ειρήνης με την Ιταλία, ενέκρινε ομόφωνα και τυπικά την παραπάνω συμφωνία, σφραγίζοντας τις εξελίξεις.²²⁷

225 <http://toorama.blogspot.gr/2010/08/3-1946.html>. Πρόσβαση στις 15 Σεπτεμβρίου 2015.

226 <http://toorama.blogspot.gr/2010/08/3-1946.html>. Πρόσβαση στις 15 Σεπτεμβρίου 2015. Ο ιστότοπος μεταφέρει την περιγραφή του υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ, Τζ. Μπερνς, όπως την παραθέτει ο Γ. Α. Λεονταρίτης στην εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, το Σάββατο 11 Ιουνίου 1994. Βουλή των Ελλήνων, 1997 Έτος Δωδεκανήσου, Πενήντα χρόνια από την ένωση 1947-1997, Σύντομη ιστορία της Δωδεκανήσου, του Γιάννη Γιαννόπουλου, Αθήνα 1997, σελ.73.

227 Βουλή των Ελλήνων, 1997 Έτος Δωδεκανήσου, Πενήντα χρόνια από την ένωση 1947-1997, Σύντομη ιστορία της Δωδεκανήσου, του Γιάννη Γιαννόπουλου, Αθήνα

Η επιτυχία του Ιουνίου για τα Δωδεκάνησα, δημιούργησε ένα κύμα αισιοδοξίας στην ελληνική αντιπροσωπεία, για αντίστοιχη ευνοϊκή ρύθμιση και του ζητήματος της Β. Ηπείρου. Η ελληνική πλευρά, έθεσε θέμα προσάρτησης των εδαφών της Β. Ηπείρου, της καταβολής πολεμικής αποζημίωσης ύψους 6 δισεκατομμυρίων δολαρίων και επανέφερε το θέμα της ελληνοβουλγαρικής μεθοριακής γραμμής.²²⁸ Ήδη στις 15 Μαΐου, ο υπουργός Εξωτερικών της Μεγ. Βρετανίας Μπέβιν, τάχθηκε ευνοϊκά υπέρ του ελληνικού αιτήματος για την Β. Ήπειρο, στο Συμβούλιο Υπουργών Εξωτερικών.²²⁹

Ωστόσο, στην συνέχεια, τα υπόλοιπα μέρη, βάσει και της γενικότερης απροθυμίας της Σοβιετικής Ένωσης, επέδειξαν μια αναβλητικότητα η οποία υπήρξε μοιραία. Στις 30 Αυγούστου, αν και ενεγράφη στην ημερήσια διάταξη το ελληνικό αίτημα, δεν συζητήθηκε τελικά και αναβλήθηκε για την επόμενη συνεδρία. Στις 28 Σεπτεμβρίου, με παρέμβαση της Γιουγκοσλαβίας, παραπέμφθηκε προς συζήτηση στο Συμβούλιο υπουργών Εξωτερικών, πρόταση στην οποία συμφώνησε και ο Μολότωφ, με αποτέλεσμα να συγκατανεύσει και η Ελλάδα. Όταν το θέμα συζητήθηκε τον Νοέμβριο, οι υπουργοί Εξωτερικών, αποφάσισαν να παραπέμπουν το θέμα προς οριστική επίλυση, μετά την λύση του Αυστριακού και του Γερμανικού Ζητήματος.²³⁰

Με βάση την απόφαση του Ιουνίου 1946 για τα Δωδεκάνησα, υπεγράφη τελικά στο Παρίσι στις 10 Φεβρουαρίου 1947, η συνθήκη Ειρήνης μεταξύ των Συμμάχων και της Ιταλίας, οπότε η Ιταλία εκχώρησε στην Ελλάδα πλήρη κυριαρχικά δικαιώματα για τα Δωδεκάνησα καθώς και τις παρακείμενες νησίδες.²³¹

Στις 31 Μαρτίου, ο Βρετανός Ταξίαρχος Α. Σ. Πάρκερ, διοικητής της Βρετανικής Στρατιωτικής Διοίκησης Δωδεκανήσου, παρέδωσε την διοίκηση στον Αντιναύαρχο

1997, σελ. 74

228 <http://toorama.blogspot.gr/2010/08/3-1946.html>. Πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2015.

229 <http://toorama.blogspot.gr/2010/08/3-1946.html>. Πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2015.

230 <http://www.hellinon.net/northEpirusHistory.htm>. Πρόσβαση 10 Σεπτεμβρίου 2015. Σημειώνεται, ότι το Αυστριακό επιλύθηκε το 1955 και το Γερμανικό Ζήτημα το 1990!

231 http://rhodeslibrary.gr/info/2002_1/xronologio.html#. Πρόσβαση 14 Σεπτεμβρίου 2015.

ε.α. Περικλή Ιωαννίδη, τον οποίο η ελληνική κυβέρνηση διόρισε πρώτο Στρατιωτικό Διοικητή, οπότε και αρχίζει η μεταβατική περίοδος, έως και την διοικητική υπαγωγή στην ελληνική πολιτεία.²³²

Ουσιαστικά, η ενσωμάτωση πραγματοποιήθηκε στις 28 Οκτωβρίου 1947, όμως τυπικά επισημοποιήθηκε με την ψήφιση δύο νόμων στις 3 Ιανουαρίου 1948, οι οποίοι έχοντας αναδρομική ισχύ από 28 Οκτωβρίου 1947, τέθηκαν σε ισχύ με την δημοσίευσή τους στο ΦΕΚ, της 9 Ιανουαρίου 1948 (βλ. Παράρτημα 9).²³³

Ακολούθησε στις 7 Μαρτίου 1948, η επίσημη πανηγυρική τελετή ενσωμάτωσης, παρουσία του Βασιλιά Παύλου και της κυβέρνησης, ενώ στις 5 Μαΐου, με σύμφωνη γνώμη όλων των κομμάτων, Γενικός Διοικητής Δωδεκανήσου, ανέλαβε ο διακεκριμένος Κάσιος στην καταγωγή, Νικόλαος Μαυρής.²³⁴

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι προσπάθειες ενσωμάτωσης των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα δυσκολεύτηκαν υπέρμετρα από το γεγονός ότι τα νησιά χρησιμοποιήθηκαν από όλες τις τότε εμπλεκόμενες εμπόλεμες δυνάμεις ως «δόλωμα» για την προώθηση ευρύτερων γεωπολιτικών επιδιώξεων.

Οι γερμανικές προσπάθειες έχουν ως τελικό στόχο να προσελκύσουν την Τουρκία να συμμαχήσει με τις δυνάμεις του Άξονα προκειμένου να ενισχυθούν οι τελευταίες στον πόλεμο που κάνουν.

232 Ό.π. Αν και η βρετανική πλευρά, ζήτησε αρχικά να της καταβληθούν τα έξοδα της Βρετανικής Στρατιωτικής Διοίκησης, έπειτα από διαβήματα του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, απέσυρε το αίτημά της.

233 ΦΕΚ, αρ. 7, 9 Ιανουαρίου 1948, Νόμος υπ' αριθ. 517, *Περί της ιθαγενείας των κατοίκων της Δωδεκανήσου ή εκ τάντης καταγομένων* και Νόμος υπ' αριθ. 518, *Περί προσαρτήσεως της Δωδεκανήσου εις την Ελλάδα*.

234 Βουλή των Ελλήνων, 1997 Έτος Δωδεκανήσου, Πενήντα χρόνια από την ένωση 1947-1997, Σύντομη ιστορία της Δωδεκανήσου, του Γιάννη Γιαννόπουλου, Αθήνα, 1997, σελ. 74.

Οι Βρετανοί επιδιώκουν και αυτοί με την σειρά τους να προσελκύσουν την Τουρκία αξιοποιώντας τα Δωδεκάνησα, αλλά ταυτόχρονα να ενισχύσουν και την δικιά τους θέση στο τμήμα αυτό της ανατολικής Μεσογείου μετά τον πόλεμο.

Η Σοβιετική Ένωση προσπαθεί κατά την πρώτη περίοδο του πολέμου, όταν πιέζετε από τους Γερμανούς μέσα την χώρα της, να δελεάσει και αυτή με την σειρά της, την Τουρκία με επιδιωκόμενους στόχους:

α. να εμποδίσει την χρήση των στενών από τον γερμανικό στόλο²³⁵

β. να προκαλέσει προβλήματα στον εφοδιασμό με χρώμιο της Γερμανίας από την Τουρκία που είναι από τους βασικούς προμηθευτές χρωμίου της γερμανικής πολεμικής βιομηχανίας, προσελκύοντας την με το μέρος των Συμμάχων,

γ. να παρεμποδίσει τυχόν προσπάθειες της Τουρκίας για εδαφικά κέρδη εις βάρος της στα νότια της χώρας τώρα που δίνει ένα αγώνα «υπέρ βωμών και εστιών».

Όταν πλέον διαφαίνεται ότι η Γερμανία θα χάσει τον πόλεμο χρησιμοποιεί τα Δωδεκάνησα ως μέσο διπλωματικής πίεσης προκειμένου να εκμεταλλευτεί την ανερχόμενη ισχύ της αποκτώντας ερείσματα στην περιοχή της Μεσογείου.

Για τον σκοπό αυτό συσχετίζει την ανάληψη της κηδεμονίας της Τριπολίτιδας προκειμένου να συναινέσει να δοθούν τα Δωδεκάνησα στην Ελλάδα. Όταν δεν το επιτυγχάνει προσπαθεί να καθυστερήσει την επίλυση του Δωδεκανησιακού έως τις εκλογές στην Ελλάδα με την προσδοκία μια μελλοντικής ελληνικής κυβέρνησης με διαφορετική ιδεολογική κατεύθυνση από την κυβέρνηση Σοφούλη, προκειμένου να καταφέρει να αποκτήσει βάση εφοδιασμού και επισκευής του εμπορικού της στόλου στην Ρόδο.. Για τον σκοπό αυτό στέλνει τον ναύαρχο Ροντιόνοφ, μετέπειτα σοβιετικό πρέσβη στην Αθήνα, για συνομιλίες με τον Έλληνα πρωθυπουργό στις 3 Μαρτίου 1946.

Όταν πλέον αντιλαμβάνεται ότι δεν θα μπορέσει να αποκτήσει βάσεις στην Μεσόγειο, τότε πλέον δίνει την συγκατάθεσή της.²³⁶

235 Αλέξης Αλεξανδρής «Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων 1923-1955» στο συλλογικό «Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987», β' έκδοση, Εκδόσεις «Γνώση» Αθήνα 1991, Σελ.116

236 Αλέξης Αλεξανδρής «Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων 1923-1955» στο συλλογικό «Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987», β' έκδοση, Εκδόσεις «Γνώση» Αθήνα 1991, Σελ.117

Λαμβάνοντας εκ των υστέρων υπ' όψη το προδιαγεγραμμένο τέλος του πολέμου, με την ήττα του Άξονα, η μόνη σοβαρή εξωτερική απειλή για τα ελληνικά συμφέροντα στα Δωδεκάνησα, αποδείχθηκε από την πιθανότητα να εισέλθει η Τουρκία στον πόλεμο, στο πλευρό των Συμμάχων. Είναι παράδοξο, ότι ενώ τόσο η Β. Ήπειρος, όσο και τα Δωδεκάνησα, ήταν υπό την στρατιωτική κατοχή της ηττημένης Ιταλίας διεκδικητής είχε παρουσιαστεί μόνο στα Δωδεκάνησα η Τουρκία. Από την άλλη με δεδομένο την συγκεκριμένη κυβέρνηση, την κυβέρνηση εθνικής ενότητας ήταν αδύνατον να καταφέρει η Ελλάδα να ενσωμάτωση την Β. Ήπειρο. Αυτό, οφείλεται στο γεγονός ότι η Β. Ήπειρος είχε ήδη ενταχθεί στα κρατικά όρια της Αλβανίας, ενώ τα Δωδεκάνησα ως Ιταλική αποικία, ήταν ευκολότερα αποσπάσιμη από την ηττημένη Ιταλία. Είναι γεγονός ότι μετά τον θάνατο του Κεμάλ Ατατούρκ, η νέα πολιτική ηγεσία της Τουρκίας υπό τον Ισμέτ Ινονού, αναθεωρεί το κεμαλικό δόγμα περί «*Ειρήνης στο εσωτερικό – Ειρήνης στον κόσμο*» αλλά και την εσωστρεφή πολιτική για χτίσιμο ενός εθνικά ομοιογενούς τουρκικού έθνους, όπου δεν χωρούν οι εδαφικές διεκδικήσεις. Οι αντιπάθειες που είχε ο Ινονού στο εσωτερικό πολιτικό της Τουρκίας, οι οποίες είχαν προέλθει κυρίως από την θεωρητικά υποχωρητική του στάση κατά την διάρκεια των ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων στην Λωζάννη το 1922-1923, πιθανόν συνέβαλλαν ώστε ο Τούρκος πρόεδρος να παρουσιάζεται περισσότερο επιθετικός ως προς την εξωτερική πολιτική της χώρας.²³⁷

Με την έκρηξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Τουρκία άρχισε την καιροσκοπική διπλωματία και την έναρξη μιας σειράς διεκδικήσεων. Έτσι δεν δίστασε να θέσει διαδοχικά θέμα, επιρροής στην Αλβανία, στην Βοσνία Ερζεγοβίνη, στην Θεσσαλονίκη, θέμα κατοχής των ελληνικών νήσων του ανατολικού Αιγαίου, επέκτασης των συνόρων προς την Βουλγαρία, θέμα αστυνόμευσης της Αιγύπτου, επιρροής στην Χερσόνησο της Κριμαίας και τον Καύκασο επέκτασης στην Συρία και Ιράκ. Τα Δωδεκάνησα, ήταν μέρος μόνο αυτών των τουρκικών επιδιώξεων²³⁸

237 Frank G. Weber, *Ο επιτήδειος ουδέτερος*, έκδοση ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα 1985, σελ. 233.

238 Το θέμα των παζαριών και των διαφόρων διεκδικήσεων σε συνδυασμό με τους ελιγμούς της τουρκικής διπλωματίας, αναλύεται εξαντλητικά στο έργο του Frank G. Weber, *Ο επιτήδειος ουδέτερος*, έκδοση ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα, 1985.

Η ροή των γεγονότων, όσον αφορά την τουρκική διεκδίκηση των Δωδεκανήσων την περίοδο 1939 - 1945, είναι η ακόλουθη: Μετά την πρώτη απογοήτευση της βρετανικής πλευράς από την άρνηση της Τουρκίας να υλοποιήσει τις συμβατικές συμμαχικές της δεσμεύσεις στα τέλη του 1939, ακολούθησε νέα το 1940 όταν η Ιταλία επιτέθηκε στην Ελλάδα, με το αποκορύφωμα να έρχεται στις αρχές του 1943 από την συνάντηση του Ικονίου και την εκ νέου άρνηση για έξοδο στον πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων.

Από το σημείο αυτό και μετά η Μεγ. Βρετανία παύει να προσφέρει τα Δωδεκάνησα ως αντιπαροχή στην Τουρκία, με μόνη εξαίρεση την περίοδο των επιχειρήσεων μετά την συνθηκολόγηση της Ιταλίας στα τέλη του 1943. Από τον Αύγουστο του 1944 και με επικείμενη την απελευθέρωση της Ελλάδας, η μόνη πρόταση για απόδοση στην Τουρκία, αφορά το Καστελλόριζο. Και η απόφαση αυτή όμως, ανατρέπεται τον Σεπτέμβριο του 1945, οπότε το σύνολο των Δωδεκανήσων συμφωνείται μεταξύ Μεγ. Βρετανίας και ΗΠΑ να αποδοθεί στην Ελλάδα.

Η ερμηνεία που μπορεί να δοθεί ως προς το παραπάνω, είναι ότι η εξέλιξη αυτή, συνδυάζεται μάλλον με την εξαφάνιση από το προσκήνιο οποιασδήποτε νύξης ή σχεδίου που στο παρελθόν είχε επίσημα θέσει η Μεγ. Βρετανία για εγκατάσταση αγγλικών στρατιωτικών βάσεων στην Ρόδο.

Αν ληφθεί επίσης υπόψιν ότι τον Σεπτέμβριο του 1945, η ΕΣΣΔ είχε θέσει επίσημα στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, θέμα μη αντιπροσωπευτικότητας εκ μέρους της ελληνικής κυβέρνησης, μπορεί να υποθεθεί ότι η παραχώρηση και του Καστελλοριζίου, οφείλονταν και στο παρακάτω σκεπτικό:

α) Προκειμένου να διευκολυνθεί η προσπάθεια άρσης των σοβιετικών αντιρρήσεων, η Μεγ. Βρετανία, δέχθηκε να μην τεθεί θέμα στρατιωτικών βάσεων της στα Δωδεκάνησα κάτι που ενδεχομένως έγινε έπειτα από σχετική υπόδειξη της ΕΣΣΔ.

β) Προκειμένου να διευκολυνθεί και να ενισχυθεί η διαπραγματευτική θέση της ελληνικής κυβέρνησης στις επόμενες φάσεις των ειρηνευτικών συνομιλιών, αλλά ταυτόχρονα να αυξηθεί το κύρος της στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό της Ελλάδας, παρουσιάζοντας μια επιτυχία.

Την περίοδο αυτή, η σημασία της Τουρκίας που μέχρι πριν ένα έτος ήταν σημαντική, για την είσοδό της στον πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων, είχε πλέον παρόλθι και λησμονηθεί. Από την άλλη η μη συμμετοχή της στον πόλεμο, παρά μόνο τυπικά στο τέλος, είχε σαν αποτέλεσμα να μην μπορεί εκ των πραγμάτων η

τουρκική κυβέρνηση να προβάλλει σοβαρά επιχειρήματα για την υποστήριξη της διεκδίκησής της επι των νησιών της Δωδεκανήσου.

Σε γενικές γραμμές η αποτυχία των τουρκικών σχεδίων σε σχέση με τα Δωδεκάνησα, μπορεί να συνοψιστεί στους παρακάτω παράγοντες:

1) Στην πολιτική της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης.

Από την πρώτη στιγμή, η εξόριστη ελληνική κυβέρνηση έθεσε θέμα μεταπολεμικών εδαφικών διεκδικήσεων, περιλαμβανομένων των Δωδεκανήσων. Το κύριο βέβαια επιχείρημά της, ήταν η ελληνικότητα των νήσων ανά τους αιώνες, σε συνδυασμό με την συντριπτικά μεγάλη πλειοψηφία του τοπικού ελληνικού πληθυσμού που επανειλημμένως είχε εκφράσει την επιθυμία του για ένωση με την Ελλάδα και μάλιστα από την πρώτη στιγμή που κατέφθασαν τα ιταλικά στρατεύματα το 1912.

Κατά συνέπεια η βρετανική διπλωματία ήταν ιδιαίτερα ενήμερη των ελληνικών θέσεων, προσδοκιών και απαιτήσεων από τα πρώτα βήματα δημιουργίας του Δωδεκανησιακού Ζητήματος.

Η ελληνική πλευρά είχε επίσης και την παρακαταθήκη της επιτυχούς στρατιωτικής αντιμετώπισης της ιταλικής εισβολής το 1940-1941. Ως νικήτρια έναντι της Ιταλίας, μπορούσε να απαιτεί εδαφικά κέρδη εις βάρος της.

2) Στην ανάγκη ενίσχυσης της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης απέναντι στην Κοινή Γνώμη.

Η Μεγ. Βρετανία προβληματίζεται γιατί αντιλαμβάνεται την ισχύ του ΕΛΑΣ στην κατεχόμενη Ελλάδα, το οποίο αντιτίθεται στην επάνοδο του Βασιλιά Γεωργίου Β'. Καθώς η βρετανική πλευρά επιθυμούσε την επάνοδο του βασιλιά και τον έλεγχο της χώρας από αυτήν μετά την αποχώρηση του γερμανικών στρατευμάτων αρχίζει να διαφαίνεται η διαμάχη για την ανάληψη της εξουσίας στην χώρα. Σαν συνέπεια η βρετανική διπλωματία θέτει στις προτεραιότητες της την ανάγκη ενίσχυσης του γοήτρου της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης και του Γεωργίου του Β'. Σε αυτό θα βοηθούσε μια επιτυχία της ελληνικής κυβέρνησης αφού οι στόχοι στις άλλες εθνικές διεκδικήσεις ήταν δύσκολο να επιτευχθούν.

3) Στα γεωπολιτικά συμφέροντα της Μεγ. Βρετανίας

Οι ελληνικές διεκδικήσεις που είχαν τεθεί κατά καιρούς, αφορούσαν κυρίως την Κύπρο, την Β. Ήπειρο, τα Δωδεκάνησα και εδαφικές προσαρμογές στην ελληνοβουλγαρική μεθόριο. Εξετάζοντας κάθε μια από αυτές διαπιστώνουμε, ότι:

α) Σε σχέση με την Β. Ήπειρο στην Αλβανία, ήδη από τα τέλη του 1942 η βρετανική πολιτική ηγεσία είχε αποφασίσει ότι η χώρα αυτή θα διατηρούσε την ακεραιότητά της.²³⁹ Άλλωστε, όπως είχε επισημανθεί από την γιουγκοσλαβική πλευρά, αν η Ελλάδα έθετε επίσημα τέτοιο ζήτημα, αμέσως κι εκείνη θα έθετε αντίστοιχο για τα εδάφη της βορείου Αλβανίας, καθιστώντας το μικρό αυτό κράτος, ανύπαρκτο ουσιαστικά.

Η Μεγ. Βρετανία σε συνεννόηση και με την Σοβιετική Ένωση και τις ΗΠΑ που δεν έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Αλβανία, δεν έθεσαν κανέναν δυσμενή όρο στην αλβανική πλευρά για την μεταπολεμική εδαφική της υπόσταση.²⁴⁰

Παρά την κάποια εύνοια που φάνηκε ότι κέρδιζε η ελληνική πλευρά από τις ΗΠΑ και την Μεγ. Βρετανία στις παραμονές της Διάσκεψης Ειρήνης το 1946, τελικά ήταν η αντίθετη άποψη την οποία εξέφραζαν με επιμονή η ΕΣΣΔ και η Γιουγκοσλαβία, την οποία δεν θέλησαν να αντιπαλέψουν σοβαρά οι δύο πρώτες, ώστε να υπάρξει ευνοϊκή εξέλιξη ως προς τις ελληνικές θέσεις.

β) Όσον αφορά το θέμα των ελληνικών διεκδικήσεων έναντι της Βουλγαρίας για βελτίωση της συνοριακής γραμμής προς όφελος την Ελλάδα η οποία δεν διέθετε στρατηγικό βάθος στην περιοχή, πρέπει να σημειωθεί το ενδιαφέρον της Μεγ. Βρετανίας και Σοβιετικής Ένωσης.²⁴¹

Από το 1944 το Foreign Office θεωρούσε ότι η Ελλάδα είχε λάβει ό,τι έπρεπε να λάβει από την Βουλγαρία, βάσει των αποτελεσμάτων του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, με την ενσωμάτωση της Δυτικής Θράκης. Κατά συνέπεια, οι ελληνικές θέσεις πάνω στο ζήτημα αυτό ήταν ενοχλητικές και όπως σημειώνονταν χαρακτηριστικά σε υπηρεσιακή εισήγηση, θα έπρεπε να «βάλουν πάγο» στην ελληνική κυβέρνηση.²⁴²

Την ίδια περίοδο ο βουλγαρικός στρατός υπό τον σοβιετικό έλεγχο δρούσε πλέον

239 Λένα Διβάνη, *Η πολιτική των εξορίστων ελληνικών κυβερνήσεων 1941 – 1944*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991, σελ. 214-215.

240 Ό.π., σελ. 241.

241 Ό.π., σελ. 248.

242 Ό.π., σελ. 252.

εναντίον των γερμανικών δυνάμεων.²⁴³ Το τελικό πλήγμα σε αυτήν την ελληνική διεκδίκηση, έδωσε η εξαρχής απόλυτη άρνηση και της ΕΣΣΔ με την έναρξη σχεδόν του Συνεδρίου της Ειρήνης το 1946.

Ήταν πιθανό αν οι προηγούμενες ελληνικές διεκδικήσεις κατά της Αλβανίας και Βουλγαρίας, δεν είχαν μεταπολεμικά ευνοϊκή κατάληξη για την Ελλάδα, και κάτι τέτοιο θα ίσχυε και για τα Δωδεκάνησα στην περίπτωση που παραδίνονταν στην Τουρκία, τότε μοιραία το ελληνικό ενδιαφέρον θα διοχετεύονταν προς την Κύπρο. Το νησί όμως αποτελούσε βρετανική αποικία, που εξυπηρετούσε ύψιστα γεωπολιτικά συμφέροντα της Γηραιάς Αλβιόνας στην περιοχή.

Συνεπώς, δεν υπήρχε σκέψη παράδοσης της Κύπρου από την Μεγ. Βρετανία στην Ελλάδα, ιδίως αν ληφθεί υπόψιν και η από το 1941 άρνηση για μεταφορά της ελληνικής εξόριστης κυβέρνησης και του Γεωργίου Β΄ στο νησί.²⁴⁴

Κατά συνέπεια, η Ελλάδα θα εμφανιζόταν να μην έχει λάβει κάποια ιδιαίτερη ικανοποίηση από την συμμετοχή της στο πλευρό των νικητών. Η παράδοση των Δωδεκανήσων ήταν μονόδρομος στην επιθυμία της Μεγ. Βρετανίας να ικανοποιήσει σε κάποιο βαθμό τις ελληνικές φιλοδοξίες.

4) Στην τουρκική παρελκυστική πολιτική.

Η τουρκική εξωτερική πολιτική υπήρξε εξαιρετικά πολύπλοκη μα και τυχοδιωκτική. Πάνω απ' όλα όμως, υπήρξε ιδιαίτερα απαιτητική όσον αφορά την άσκηση επιρροής σε διάφορες ζώνες, αλλά και σε εδαφικά ανταλλάγματα, δίδοντας την εντύπωση επιδίωξης αναβίωσης μιας οθωμανικής επιρροής.

Σύμφωνα με την τουρκική ιστοριογραφία, η τουρκική διπλωματία, δεν υλοποιούσε μια διπρόσωπη, παρελκυστική ή μη ηθική εξωτερική πολιτική. Από την καθαρά τουρκική οπτική ήταν απολύτως δικαιολογημένη. Έχοντας ως παράδειγμα την υποχωρητικότητα της Μεγ. Βρετανίας και Γαλλίας σε χώρες όπως η Τσεχοσλοβακία την οποία “θύσιασαν”, για τα συμφέροντά τους, εξηγούν ότι και η Τουρκία εκλαμβάνονταν ως αναλώσιμη, ένα χαρτί που θα έπαιζε την κατάλληλη στιγμή ο Τσώρτσιλ. Ισορροπώντας μεταξύ των πιέσεων της Μεγ. Βρετανίας και Γερμανίας

243 Ό.π., σελ. 254.

244 Procopis Papastratis, *British policy towards Greece during the second world war two*, Cambridge University press, 1984, σελ. 3.

αλλά και της αισθανόμενης απειλής από την Σοβιετική Ένωση, ήταν αναγκασμένη να ελίσσεται. Η σοβαρή οικονομική και στρατιωτική της αδυναμία, δεν της επέτρεπαν άλλη επιλογή, αποτελώντας τους κύριους παράγοντες της στάσης της.²⁴⁵

Παράλληλα όμως, η παρελκυστική πολιτική που ακολουθούσε, δεν ήταν δυνατόν να μην προβλημάτιζε τις πλευρές με τις οποίες διαπραγματεύονταν. Αν ληφθεί υπ' όψιν ότι η Μεγ. Βρετανία η οποία στο τέλος της πολεμικής αναμέτρησης ήταν μία από τις νικήτριες δυνάμεις, στις επανειλημμένες διπλωματικές προσπάθειες ήδη από το 1940 είχε έρθει αντιμέτωπη πολλές φορές με την απροθυμία της Τουρκίας να συμμορφωθεί προς τις συμβατικές υποχρεώσεις της, τότε στο τέλος του πολέμου, δεν μπορεί παρά να είχε δημιουργηθεί ένα κλίμα αντιπαθητικής προκατάληψης σε οποιοδήποτε τουρκικό διάβημα. Άλλωστε η Τουρκία είχε και στην συνέχεια δημιουργήσει πικρίες και εκπλήξεις στην βρετανική πλευρά, στις αρχές και τα τέλη του 1943, αρνούμενη βέβαια να εμπλακεί υπερ των συμμάχων.

Ενώ αρχικά μπορεί να δοθεί η εντύπωση ότι η γενικότερη τουρκική αναποφασιστικότητα να λάβει έγκαιρα θέση σε κάποιο στρατόπεδο, οφείλεται στην αμηχανία αυτής για τον καθορισμό του μελλοντικού νικητή, πιθανόν να μην ισχύει τελικά μια τέτοια σκέψη. Είναι εξίσου πιθανό, η τουρκική διπλωματική δραστηριότητα, να απέβλεπε ουσιαστικά στην επανάληψη της επιτυχημένης περίπτωσης της Αλεξανδρέττας, όπου αν και δεσμεύτηκε κατ' αρχήν, τελικά έλαβε το αντάλλαγμα προκαταβολικά και ελυσόμενη στο τέλος κατάφερε να διατηρήσει το κέρδος αυτό, δίχως να εμπλακεί στην σύγκρουση και δίχως κανείς να το αμφισβητήσει ποτέ.

Με τα παραπάνω δεδομένα και υποθέτοντας ότι όντως τελικά η τουρκική διπλωματία επετύγχανε στο θέμα των Δωδεκανήσων, προκύπτουν ένα ερώτημα/απορία και μία διαπίστωση για τον Έλληνα μελετητή. Αν ως το 1943, είχε αποφασιστεί τελεσίδικα η παραχώρηση των Δωδεκανήσων στην Τουρκία (έχοντας εμπλακεί στην πολεμική σύγκρουση) και με δεδομένες τις προηγούμενες διαπιστώσεις για τις υπόλοιπες ελληνικές διεκδικήσεις, με τι τελικά θα αποζημιώνονταν μεταπολεμικά η με το πλευρό των νικητών Ελλάδα;

Οι τούρκοι διπλωματικοί εκπρόσωποι δε φείδονταν κόπων, προκειμένου να διατηρούν καλές σχέσεις και με τους δύο εμπολέμους συνασπισμούς. Ακολουθούσαν

245 Selim Deringil, *Turkish Foreign Policy During the Second World War – An 'Active' Neutrality*, Cambridge University Press, 1989, σελ. 32-33, 185-186.

στρατηγική κωλυσιεργίας, ελπίζοντας ότι θα κέρδιζαν χρόνο, τουλάχιστο για κάποιο διάστημα. Από την άλλη μεριά, παρά τη συστηματική προσπάθεια να απέχουν από τον πόλεμο, διατύπωναν διεκδικήσεις σε βάρος των γειτονικών χωρών. Το πιθανότερο είναι ότι οι Τούρκοι διπλωμάτες ανέμεναν να δουν ποια πλευρά θα ικανοποιούσε πληρέστερα τα αιτήματά τους, εφαρμόζοντας για το σκοπό αυτό μια άκρως παρελκυστική τακτική.

Προφανώς συζητούσαν την προκαταβολικά επιδίκαση εδαφών από τους Συμμάχους που ενδιαφέρονταν σφόδρα για συμμάχους, δίχως να αναλάβουν δεσμεύσεις ή να εμπλακούν ενεργά στον πόλεμο απλά και μόνο για να εξετάσει ευνοϊκά μεταγενέστερες και περισσότερο έντονες πιέσεις αυτών προς προσεταιρισμό. Στην περίπτωση όμως που τελικά δεν εμπλέκετο, θα είχε ήδη εξασφαλίσει τα εδάφη. Ήδη από το Δεκέμβριο του 1940 είχαν αρχίσει μυστικές συνομιλίες με το Βερολίνο, οι οποίες κατέληξαν στην υπογραφή διμερούς συμφώνου φιλίας και εμπορικών σχέσεων. Το κείμενο υπογράφηκε στις 8 Ιουνίου 1941, όταν οι γερμανικές δυνάμεις καταλαμβάνοντας την γειτονική Ελλάδα.

Η τουρκική διπλωματία άλλαξε τακτική, μόνο όταν άρχισε να διαφαίνεται η επικείμενη ήττα της Γερμανίας, δηλαδή τον Αύγουστο του 1944.²⁴⁶ Μετά την ήττα του ελληνικού στρατού από τον γερμανικό, η κατάσταση περιπλέχθηκε περισσότερο. Οι Βρετανοί αφενός δεν ήθελαν να αγνοήσουν τις δίκαιες διεκδικήσεις των Ελλήνων συμμάχων τους και αφετέρου έπρεπε να εμποδίσουν με κάθε τρόπο μία γερμανοτουρκική προσέγγιση. Το φθινόπωρο του 1941 επιδίωξαν να φέρουν τις κυβερνήσεις της Ελλάδας και της Τουρκίας σε διαπραγματεύσεις με θέμα τη δημιουργία «*αυτόνομου καθεστώτος στα Δωδεκάνησα υπό ελληνοτουρκική προστασία*».²⁴⁷

Η τουρκική διπλωματία επέδειξε μεγάλη ευελιξία στις διαπραγματεύσεις με τους δύο αντίπαλους συνασπισμούς αξιοποιώντας στο έπακρο τη διφορούμενη και παρελκυστική στάση που κρατούσε στον εν εξελίξει πόλεμο. Είχε διαπραγματευτεί

246 Θ. Βερέμης, *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών σχέσεων 1453-1998*, ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα 1998, σ.σ. 103 – 107.

247 R. Holland - D. Markides, *The British and the Hellenes Struggles for Mastery in the Eastern Mediterranean 1850 1960*, Oxford University Press, Oxford 2006, σ.σ. 191 - 192.

λοιπόν, τόσο με τη Μεγ. Βρετανία όσο και με τη Γερμανία, τη συμμετοχή της στον πόλεμο έναντι εδαφικών ανταλλαγμάτων, όπως για παράδειγμα τα Δωδεκάνησα.²⁴⁸

Σε μια εποχή παγκόσμιας αβεβαιότητας και πολεμικών συρράξεων η Άγκυρα προσπαθούσε να επωφεληθεί από τις εδαφικές ανακατατάξεις και να αποδεσμευθεί από τους περιορισμούς που είχε θέσει η Συνθήκη της Λωζάννης. Παράλληλα η Τουρκία δεν έβλεπε αρνητικά τη δημιουργία βαλκανικής ασπίδας αποτελούμενης από την ίδια, την Ελλάδα, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία υπό την αιγίδα της Μεγ. Βρετανίας και της Γαλλίας. Οι συνομιλίες μεταξύ 1938–1939 με τις δύο αυτές Μεγάλες Δυνάμεις, είχαν αποφέρει σε αυτήν την προσάρτηση της Αλεξανδρέττας και την παροχή μεγάλων εμπορικών αλλά και στρατιωτικών πιστώσεων προκειμένου να εφοδιάσει τις ένοπλες δυνάμεις της με σύγχρονο υλικό. Δεν προκαλεί λοιπόν εντύπωση η σύναψη Συνθήκης Αμοιβαίας Βοήθειας με τις δύο τελευταίες χώρες τον Οκτώβριο του 1939 (βλ. σημείωση 64).²⁴⁹ Στη συνθήκη επισυνάφθηκε στρατιωτική σύμβαση η οποία είχε αρνητικό αντίκτυπο για τα ελληνικά συμφέροντα στα Δωδεκάνησα. Στο ενδεχόμενο κατάληψης των Δωδεκανήσων από τα Συμμαχικά στρατεύματα θα αξιοποιούνταν τουρκικές κυρίως δυνάμεις σε συνεργασία με τις βρετανικές. Η σύμβαση αυτή, όπως πίστευαν οι θεμελιωτές της, θα μπορούσε να αποτελέσει δέλεαρ για την Τουρκία. Η Τουρκία, ωστόσο, δεν ήταν διατεθειμένη να εγκαταλείψει την ουδετερότητά της, αν δεν λάμβανε τα εχέγγυα για την ικανοποίηση όλων των αιτημάτων της.²⁵⁰

Τέλος είναι αξιοσημείωτο, το γεγονός ότι προς το τέλος του πολέμου και ενώ η τουρκική κυβέρνηση εξακολουθούσε να συζητά με τους Συμμάχους το ζήτημα των Δωδεκανήσων, στις διμερείς επαφές της με τους Έλληνες αρμοδίους, παρουσιάζονταν

248 Λ. Διβάνη, "Σαν σπαθί στο πλευρό της": Τα Δωδεκάνησα και η Τουρκία, 1939 - 1947, *Ιστορ*, 12 (2001), σελ. 108.

249 A. Alexandris, «Turkish Policy towards Greece During the Second World War and its Impact on Greek-Turkish Detente», *Balkan Studies*, 23 (1982), σ.σ. 170 – 171, Selim Deringil, *Turkish Foreign Policy During the Second World War – An 'Actibe' Neutrality*, Cambridge University Press, 1989, σελ. 35-36, 73-74.

250 Δωδεκάνησος: Η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση. Διπλωματικά έγγραφα από το Ιστορικό Αρχείο του υπουργείου Εξωτερικών, Λ. Διβάνη – Φ. Κωνσταντοπούλου (επιμ.), Εκδόσεις Καστανιώτης, Αθήνα 1997, σελ. 21.

ιδιαίτερα καθησυχαστική διαβεβαιώνοντας ότι δεν είχε καμία αντίρρηση για απόδοσή τους στην Ελλάδα και η ίδια δεν προέβαλλε κάποια απαίτηση. Προφανώς, αυτή η τακτική αποσκοπούσε όχι τόσο να αποκοιμίσει την ελληνική πλευρά, αλλά να παρουσιάσει οποιοδήποτε αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης και συμφωνίας μεταξύ Τουρκίας και Συμμάχων, ως πρόταση/ιδέα, ή μάλλον «επιταγή» των Μεγάλων Δυνάμεων, ώστε η ίδια να αποενοχοποιηθεί στα μάτια της γειτονικής Ελλάδας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Βρετανικός σχεδιασμός για είσοδο Τουρκίας στον πόλεμο και η θέση των Δωδεκανήσων

*Υπόμνημα από το Βρετανικό Επιτελείο Διακλαδικού Σχεδιασμού
[KAZAMPILANKA] 18 Ιανουάριος 1943*

*ΜΥΣΤΙΚΟ
C.C.S. 157*

ΣΥΜΜΑΧΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΣΧΕΤΙΖΟΜΕΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

ΜΕΡΟΣ 1

ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΟ ΠΛΕΥΡΟ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

1. *Η ακόλουθη αναφορά από το C.C.S. 135/2 έχει ληφθεί ως βάση για την περαιτέρω εξέταση εκ μέρους μας του προβλήματος να πείσουμε την Τουρκία να ενωθεί με τους Συμμάχους και της χρήσης αυτής της χώρας για την ανάπτυξη επιθετικών επιχειρήσεων εναντίον του Άξονα.*

“Τα κίνητρά μας για να πείσουμε την Τουρκία να ενωθεί μαζί μας στον πόλεμο θα είναι:

- (a) Να χρησιμοποιήσουμε την Τουρκία ως βάση για αεροπορικές επιθέσεις σε σημαντικούς στόχους, όπως οι ρουμανικές πετρελαιοπηγές και οι συγκοινωνίες στην Μαύρη Θάλασσα.*
- (b) Να κλείσουν τα Δαρδανέλλια στον Άξονα και να ανοίξουν στα Ηνωμένα Έθνη.*
- (c) Να ωθήσουμε σε αύξηση της διασποράς των γερμανικών δυνάμεων χρησιμοποιώντας την Τουρκία ως βάση για δυνητικές απειλές στα Βαλκάνια και την Νότια Ρωσσία.*
- (d) Να εμποδίσουμε την εξαγωγή τουρκικού χρωμίου στην Γερμανία.*

Κίνητρα για την Τουρκία

2.

Ο φόβος για την Γερμανία

3.

Ο φόβος για την Ρωσσία

4.

5.

6.

Οικονομικά και Εδαφικά Κίνητρα

7.

8. Υπάρχουν ορισμένες εδαφικές διαρρυθμίσεις για τις οποίες η Τουρκία θέτει υποθήκη. Πρώτον, είναι αποφασισμένη να έχει πλήρη έλεγχο του σιδηροδρόμου ο οποίος σήμερα διατρέχει σε συριακό έδαφος στην Αλέππο. Δεύτερον, απαιτεί μερικές υλικές ευκολίες και ορισμένες εγγυήσεις για τον τουρκικό πληθυσμό των Δωδεκανήσων. Τρίτον, επιθυμεί μια διαρρύθμιση των συνόρων της με την Βουλγαρία. Δεν βλέπουμε στρατηγική ένσταση για την υλοποίηση μετά τον πόλεμο υπό την προϋπόθεση να διατηρηθούν ορισμένα δικαιώματα στην χρήση του σιδηροδρόμου Αλέππο-Μοσούλη, αλλά δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι υπάρχει ισχυρό γαλλικό ενδιαφέρον σε αυτόν τον σιδηρόδρομο. Έχουμε επίσης εγγυηθεί την μελλοντική ακεραιότητα και ανεξαρτησία του συριακού εδάφους.

Τα ελληνικά συμφέροντα θα επηρεαστούν άμεσα από την υλοποίηση του δευτέρου στόχου και θα είναι δύσκολο για τους Συμμάχους να ανοίξουν την όρεξη μιας συμμαχικής αλλά ακόμα ουδέτερης χώρας εις βάρος ενός μαχόμενου συμμάχου.

Αμφιβάλλουμε αν αυτοί οι τρεις στόχοι θα επηρεάσουν ουσιαστικά την απόφαση της Τουρκίας για το κύριο θέμα.

Σύνοψη της Διπλωματικής Πολιτικής

9. Πρέπει να ερευνήσουμε τους τουρκικούς φόβους μήπως χάσει αν παραμείνει εκτός ως την ενδεκάτη ώρα, κάνοντας το καθαρό διαμέσω διπλωματικών καναλιών ότι η έκταση της Συμμαχικής υποστήριξης για την Τουρκία στην Διάσκεψη Ειρήνης θα τεθεί υπό την συνθήκη της εισόδου της στον πόλεμο άνευ χρονοτριβής.

ΜΕΡΟΣ II

ΑΡΧΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

10.

11.

Μεταβληθείσες Συνθήκες

12.

Η Αεροπορική Απειλή

13.

Η Απειλή διά της Θράκης

14.

Η Συμμαχική Στρατιωτική Πολιτική

15.

16.

...

17.

...

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΣΗΣ

18. Η Τουρκία θα είναι κάποιας αξίας για τους Συμμάχους ως επιθετική βάση για αεροπορικές, παρά χερσαίες επιχειρήσεις. Χάρης στις αρχικές αμυντικές ανάγκες των Τούρκων θα είναι αδύνατον να περιληφθούν στο πρώτο αεροπορικό απόσπασμα μια δύναμη κρούσης ικανή για ευρεία βαρεία και διαρκή επίθεση. Από την στιγμή, ωστόσο, που οι υπερ-ανατόλιες συγκοινωνίες θα ωθηθούν στο όριο της ικανότητάς τους, το πρώτο βήμα πρέπει να είναι να ανοίξει το Αιγαίο επαρκώς για να χρησιμοποιηθούν οι τουρκοί λιμένες. Για δική μας χρήση η Σμύρνη είναι πρωτεύουσας σημασίας.
19. Οποιαδήποτε χερσαία επίθεση που επιθυμούμε να εκτοξεύσουμε από την Τουρκία πρέπει να βασιστεί στην Θράκη, αλλά οι ίδιοι οι Τούρκοι θα έχουν μεγάλες απαιτήσεις στους περιορισμένους θρακικούς λιμένες και συγκοινωνίες για την δική τους συντήρηση.

Φάση Ι – Άνοιγμα του Αιγαίου

20. Θεωρείτε ότι το άνοιγμα του Αιγαίου θα μπορούσε να επιτευχθεί με την κατάληψη των Δωδεκανήσων. Με αεροπορική προστασία από βάσεις στην Τουρκία και τα Δωδεκάνησα, θα είναι πλέον δυνατόν να περάσει ικανό φορτίο από εκεί για να γίνει πλήρης χρήση των δυνατοτήτων των τουρκικών λιμένων παρά την απειλή του Άξονα από την Κρήτη και Ελλάδα.
21. Η κατάληψη των Δωδεκανήσων μελετάται προς το παρόν από την Διοίκηση Μέσης Ανατολής. Εκτιμούμε ότι μια δύναμη περίπου τριών μεραρχιών θα απαιτηθεί, υποστηριζόμενη από 12 μοίρες αεροσκαφών επιχειρούντες από την Νοτιοδυτική Ανατολία. Αυτές οι μοίρες θα πρέπει να περιληφθούν στην αρχική δύναμη που θα σταλεί στην Τουρκία. Αεροδρόμια στην παραλιακή περιοχή απέναντι της Ρόδου θα πρέπει να κατασκευαστούν εκ των προτέρων και να αποθηκευτούν εφόδια ώστε οι επιχειρήσεις να μπορούν να ξεκινήσουν όσο το δυνατόν συντομότερα. Η ανάλογη φρουρά θα μπορούσε να εξερευνηθεί από τους βαλκάνιους συμμάχους μας.

Προστασία της Ναυτιλίας

22. Μόλις καταληφθούν τα Δωδεκάνησα θα είναι αναγκαίο να μεριμνήσουμε για την προστασία της ναυτιλίας διά του Αιγαίου. Οι εκτιμώμενες δυνάμεις που απαιτούνται γι' αυτόν τον σκοπό δίδονται παρακάτω.

Ναυτικές

23. Με την Κρήτη ακόμα σε εχθρικά χέρια, η ναυτιλία πρέπει να δρομολογηθεί όσο το δυνατόν πιο ανατολικά των νήσων. Δεν είναι πιθανό αυτή η απειλή στο Αιγαίο να εκταθεί πέραν των υποβρυχίων, των σκαφών Ε και αεροπλάνων. Εκτιμάται ότι νηοπομπές 8 κόμβων των 20 πλοίων πλέοντας κάθε 14 ημέρες μεταξύ Αλεξάνδρειας και Κωνσταντινούπολης θα καλύψουν τις απαιτήσεις και θα χρειαστούν μια δύναμη συνοδείας περίπου 8 πλοίων.

Αεροπορικές

24. Μια αναδιοργάνωση των μοιρών που είναι ήδη στην Τουρκία θα είναι επαρκής τόσο για την προστασία της ναυτιλίας και των γενικότερων αμυντικών απαιτήσεων. Τα απαραίτητα αεροδρόμια υπάρχουν αλλά πρέπει να αναπτυχθούν και να εφοδιαστούν εκ των προτέρων.

Χερσαίες

25. Δεν θα απαιτηθούν περαιτέρω χερσαίες δυνάμεις άλλες από μερικά τάγματα L και C και αντιαεροπορική προστασία για τους νέους λιμένες και αεροδρόμια που θα τεθούν σε χρήση, για τα οποία περίπου 48 βαρέα και 84 ελαφρά AA πυροβόλα θα απαιτηθούν.

Φάση II – Εν συνεχεία Επιχειρήσεις

Ο Σκοπός των Επιθετικών Δυνάμεων

26.
.....
27.
.....
28.
.....

ΣΥΝΟΨΗ

Εξέλιξη των Επιχειρήσεων

29. Οι επιθετικές επιχειρήσεις θα πρέπει να λάβουν την παρακάτω σειρά:
(α) Η κατάληψη των Δωδεκανήσων και η εγκατάσταση ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων για την προστασία της ναυτιλίας στην Κωνσταντινούπολη, ώστε να ανοίξει το Ανατολικό Αιγαίο.
(β) Η συγκέντρωση των αεροπορικών δυνάμεων στην Ανατολία για επιθετικές επιχειρήσεις εναντίον των Βαλκανίων και των θαλασσιών συγκοινωνιών.
(γ) Μια πιθανή χερσαία επίθεση από την Θράκη κατευθυνόμενη κατά της Θεσσαλονίκης.
(δ) Μετά την ενίσχυσή δια μέσου της Θεσσαλονίκης, η διατάραξη των συγκοινωνιών του Άξονα με την Νότια Ελλάδα και βοήθεια στις αντάρτικες δυνάμεις σε Ελλάδα, Αλβανία, και Νότια Γιουγκοσλαβία.
(ε) Η εκμηδίνιση του Άξονα από την Ελλάδα και την Κρήτη.

ΜΕΡΟΣ IV

ΣΥΝΟΨΗ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

.....
.....

ΜΕΡΟΣ V

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

.....
.....

Πολιτική για να Επιταχυνθεί η Είσοδος της Τουρκίας στον Πόλεμο

30. (α) Πολιτικώς
(β) Οικονομικώς
(γ) Στρατιωτικώς

Συμμαχική Στρατιωτική Πολιτική

31. (α) Οι προβλέψεις βοήθειας στην Τουρκία όπως στην παράγραφο (γ) ανωτέρω.
(β) Άνοιγμα του Αιγαίου με την κατάληψη των Δωδεκανήσων.
(γ) Ανάπτυξη της αεροπορικής επίθεσης από την Τουρκία.
(δ) Αν είναι δυνατόν, η διάνοιξη και επανεξοπλισμός των Βαλκανίων με μια προώθηση δυτικά από την Θράκη με περιορισμένες δυνάμεις κατευθυνόμενες στην Θεσσαλονίκη.

.....
.....

Προκαταρκτικά Μέτρα στην Τουρκία

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Υπόμνημα για το μεταπολεμικό καθεστώς των Δωδεκανήσων

Υπόμνημα από τους κυρίους Leon W. Fuller και David Harris,
του Τομέα Πολιτικών Μελετών

[Ουάσιγκτων] 12 Μαΐου 1943

ΜΥΣΤΙΚΟ

H-2

ΙΤΑΛΙΑ-ΕΛΛΑΔΑ-ΤΟΥΡΚΙΑ ΑΠΟΙΚΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ: ΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

I. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Το πρόβλημα είναι η διάθεση που θα γίνει των Δωδεκανήσων.

Η ελληνική κυβέρνηση έχει επίσημα ζητήσει την απόδοση αυτών των νησιών. Τα νησιά κατελήφθησαν από την Ιταλία το 1912 και επίσημα αποδόθηκαν από την Τουρκία στην συνθήκη της Λωζάννης το 1923. Τα δώδεκα νησιά έχουν μια συνδυασμένη επιφάνεια 1.035 τετραγωνικών μιλίων και ένα σύνολο περίπου 150.000 κατοίκων, άνω του 80 τοις εκατό του οποίου είναι πολιτισμικά Έλληνες. Έχουν μικρή οικονομική σπουδαιότητα αλλά μία ορισμένη στρατηγική σημασία εξαιτίας της εγγύτητας της θέσης τους στην νοτιοδυτική ακτή της Ανατολίας.

II. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

A. Απόδοση στην Ελλάδα

Αυτή η λύση έχει εγκριθεί από αρκετές από τις υποεπιτροπές αν και με την σκέψη ότι κάποιες τροποποιήσεις θα ήταν επιθυμητές.

Η απόδοση των νησιών στην Ελλάδα θα ήταν πλέον συμβατή με τον εθνικό χαρακτήρα και τις επιθυμίες των κατοίκων. Δεν υπάρχει κάποια ισχυρή ένδειξη ότι η ελληνική ενσωμάτωση θα τραυματίσει τις καλές ελληνο-τουρκικές σχέσεις, αν και εγγυήσεις αποστρατικοποίησης θα ήταν λογικό να επιβληθούν ως μια συνεισφορά στην διαρκή κατανόηση. Από την άλλη πλευρά υπάρχει η προοπτική δημιουργίας για την Ελλάδα επιπροσθέτων οικονομικών φορτίων.

1. Συζήτηση της Υποεπιτροπής Εδαφικού

Η Υποεπιτροπή Εδαφικού θεώρησε ότι η Ιταλία, εξαιτίας των ιμπεριαλιστικών επιθέσεων και κακοδιοίκησης των νησιών, δεν έχει έγκυρα επιχειρήματα. Θεωρήθηκε ότι η διάθεση των Δωδεκανήσων θα πρέπει να αποφύγει την επιδείνωση των καλών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

Υπό το πρίσμα της εγκατάλειψης από τους Έλληνες των προτέρων φιλοδοξιών για επέκταση στην Ανατολία, η Υποεπιτροπή πιστεύει ότι τα νησιά θα μπορούσαν να ανατεθούν στην Ελλάδα. Ως εκ τούτου, πρότεινε, ότι η ένωση θα πρέπει να υποστηριχθεί.

2. Συζήτηση στην Υποεπιτροπή Πολιτικών

251 United States Department of State / Foreign relations of the United States. The Conferences at Washington, 1941-1942, and Casablanca, 1943,(1941-1943), III. The Casablanca Conference, σελ. 764-773.

Η Υποεπιτροπή Πολιτικών συνήνεσε στην σύσταση της Υποεπιτροπής Εδαφικού, αν και ορισμένες ενστάσεις εκφράστηκαν για την απόδοση της Ρόδου στην Ελλάδα.

3. Συζήτηση στην Υποεπιτροπή Ασφαλείας

Η Υποεπιτροπή Ασφαλείας, εγκρίνοντας παρομοίως την σύσταση, ήταν της γνώμης ότι τα νησιά είχαν μόνο μικρή στρατηγική αξία και δεν θα ήταν μια απειλή για την Τουρκία εάν ετίθεντο υπό τον έλεγχο μιας αδύναμης δύναμης όπως η Ελλάδα.

4. Συζήτηση στην Επιτροπή Τεχνικής Ασφαλείας

Κατά την γνώμη των στρατιωτικών και ναυτικών μελών της Υποεπιτροπής τα νησιά ήταν όχι σημαντικής αξίας είτε για πλοία επιφανείας ή για αεροπορικές βάσεις αν τα Ηνωμένα Έθνη κατείχαν άλλους λιμένες και βάσεις στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου Μεσόγ. Παρομοίως κατεδείχθη ότι η Ιταλία δεν είχε έγκυρες αξιώσεις στα νησιά βάσει της εθνικής ασφάλειας.

Β. Απόδοση στην Τουρκία

Η Τουρκία έχει μια δυννητική αξίωση που πηγάζει στα τετρακόσια χρόνια ιδιοκτησίας και των στρατηγικών συμφερόντων για την μοίρα των νησιών τόσο κοντά στις ακτές της. Η τουρκική κυβέρνηση, ως γενική πολιτική, έχει αποκηρύξει τις εδαφικές φιλοδοξίες, αλλά υπάρχουν ορισμένες ενδείξεις μιας επιθυμίας στους τουρκικούς στρατιωτικούς και διπλωματικούς κύκλους να ενσωματώσει τουλάχιστον ορισμένα από τα νησιά με μια πιθανή ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ των νησιών.

Γ. Διεθνοποίηση

Μια διεθνής διοίκηση θα μπορούσε να προσφέρει την καλύτερη διακυβέρνηση και να διαλύσει φόβους ότι τα νησιά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για επιθετικούς σκοπούς. Οι στενοί πολιτιστικοί δεσμοί των κατοίκων με την Ελλάδα, ωστόσο, φαίνεται να υποδεικνύουν την επιθυμία μιας τέτοιας λύσης μόνον στην βάση των στρατιωτικών αναγκών του διεθνούς οργανισμού για τα στρατηγικά κέντρα.

Δ. Απόδοση στην Μεγάλη Βρετανία

Αυτή η πρόταση δεν έλαβε ευνοϊκή εξέταση.

Αυτή η λύση θα ενδυνάμωνε πιθανόν τις βρετανικές διευθετήσεις ασφαλείας στην Μεσόγειο αλλά θα άφηνε άλυτο το πρόβλημα της εθνικότητας και θα προκαλούσε την τουρκική δυσσέσκεια.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

**Βρετανική συγκατάθεση ελληνικής στρατιωτικής συμμετοχής στην
απελευθέρωση των Δωδεκανήσων και την διοίκηση αυτών (9 Οκτωβρίου 1943)**

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΘΝΙΚΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ
(ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΝΙΑΣ)

ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟ

ΕΓΓΡΑΦΟ ΤΟΠΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ

1. Ο ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ με τούτο το έγγραφο παραδίδει "άνευ όρων" όλες τις υπό τις διαταγές και έλεγχο του δυνάμεις-ξηράς, θάλασσας και αέρα, και θέτει τον εαυτό του και αυτές τις δυνάμεις άνευ όρων στη διάθεση του ΑΝΩΤΕΡΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ.
2. Όλες οι υπό τη Διοίκηση ή τον έλεγχο του ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ένοπλες δυνάμεις, θα πάψουν τις εχθροπραξίες στην ξηρά, θάλασσα και αέρα στις 13.00 ώρα ΓΚΡΙΝΟΥΙΤΣ της 8ης Μαΐου 1945. Ο ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ αναλαμβάνει να ενεργήσει ανάλογα αμέσως.
3. Ο ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ αναλαμβάνει την εκτέλεση των διαταγών της συμφωνίας καθώς και άλλες διαταγές του ΑΝΩΤΕΡΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ. Ανυπακοή ή μη συμμόρφωση στις διαταγές θ' αντιμετωπιστεί σύμφωνα με τους ισχύοντες νόμους και τους πολεμικούς κανονισμούς.
4. Αυτό το έγγραφο θα ισχύσει με υπογραφή και οι διαταγές στο συνημμένο Παράρτημα θα πραγματοποιηθούν στην ημερομηνία και ώρα που καθορίζονται στην παράγραφο 2.
5. Αυτό το έγγραφο και οι συνοδευτικές διαταγές έχουν συνταχθεί στην ΑΓΓΛΙΚΗ και ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ γλώσσα. Η ΑΓΓΛΙΚΗ είναι το αυθεντικό κείμενο. Αν προκύψει οποιαδήποτε αμφιβολία στο νόημα ή στην ερμηνεία, η απόφαση του ΑΝΩΤΕΡΟΥ ΣΥΜΜΑΧΙΚΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΗ θα είναι και η τελική.
6. Αυτό το έγγραφο είναι ανεξάρτητο και χωρίς προκατάληψη και θα αντικατασταθεί από οποιοδήποτε έγγραφο παράδοσης από ή εκ μέρους των ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ και θα είναι χρήσιμο στη ΓΕΡΜΑΝΙΑ και στις ΓΕΡΜΑΝΙΚΕΣ ένοπλες δυνάμεις σαν σύνολο.

F.H.C. WAGNER

.....
ΓΕΡΜΑΝΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ
ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

J. MOFFATT BRIG.

.....
ΑΝΩΤΑΤΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΣΥΜΜΑΧΩΝ
ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Σύμψη, 8 Μαΐου 1945
Ώρα 0800 G.M.T

254

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5

254 <http://www.kalymnos-archives.gr/%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%AE-%CE%B1%CF%80%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%AD%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7/> Πρόσβαση: 28/9/2015

Διαβίβαση Συνταγματάρχη Τσιγάντε εκθέσεων Βρετανικής Στρατιωτικής Διοίκησης Δωδεκανήσων (16 Απριλίου 1946)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ
Διοίκηση Δωδεκανήσων

Εμπιστευτική

Αριθ. 347/1946

Ρόδος 16 Απριλίου 1946

Προς
Τό Γεν. Επιτ. Στρατοδ. (Συν/χην κ. Ζαΐμην).
Τό Υπουργείον Έξωτερικών (Γεν. Λ/τήν).

Αθήνα

Υποβολή Έκθεσεων διαβληθεισών υπό της
Βρετ. Στρατ. Δ/σεως Δωδεκανήσων.

Λαμβών την τιμήν να υποβάλω εν μεταφράσει, τὰ καίμενα τῶν
ἀπὸ 9.11.46 καὶ 13.1.46 μηνιαίων πολιτικῶν ἐκθέσεων τῆς Βρετ. Στρατ. Δ/σεως
Δωδεκανήσων, περιλαμβανοῦν εἰς χεῖρας μου κατὰ τρόπον λίαν ἐμπιστευτικόν.

Ὡς οὐ παρατηρήσατε, πρόκειται περὶ συνθήκας τῶν ἀναφορῶν τῶν διαφόρων
πολιτικῶν Δ/τῶν (Λ/κῶν) τῶν νήσων.

Ἐπὶ τῶν ἐκθέσεων τούτων ἔχω τὴν πληροφορίαν (ἀλλὰ καὶ τὸ αἴσθημα) ὅτι
συνετάρασαν κατὰ διαταγὴν. Ἡ πληροφορία εἶναι ὅτι ἡ διαταγὴ προέρχεται ἀ-
πὸ τῶν "ἡ πολιτικῶν ὑποθέσεων" τοῦ ἑαῖρου καὶ εἶναι ἑρμηνεία ἐμπνεύσεως
καὶ διὰ λόγους κυρίως μεταναστευτικοῦς. Ἄν γνωρίζω ἔδω εἶναι ἀληθὲς (παρὲ
τὸ σχετικῶς σοβαρὸν τῆς πηγῆς) ἡ ἔδω πρόκειται περὶ εἰκασίας λόγῳ τῶν πολ-
λῶν ἑρμηνειῶν τῆς διαφύσεως ταύτης.

Τὸ αἴσθημά μου στηρίζεται εἰς τὰς ἐνδείξεις ὅτι συζητήσεις τῶν κα-
τωτέρων Ἀγγλῶν, Λ/κῶν καὶ εἰς τὴν ἐπεκτατὴν τῶν προπαγανδιστικῶν μερικῶν
ἐκ τῶν Δωδεκανήσων. Πάντως ὁ ἀρχιγραμματεὺς Ἀντ/χης ΠΚΡΑΝΤΙ, εἰδὼς τοι-
ούτας ἀληθείας καὶ παρατήρησις ὁρισμένῳ ἐκ πελαλαγιστῶν Ἀγγλῶν διοικητῶν
αὐτοῦ, μετέπειτα δὲ καὶ μερικῶν, ὡς τὸν ἐκ μητρὸς Ἑλληνίδος Ταγματάρχην ΕΛΤΟΝ
καὶ ἄλλους.

Ἡ δευτέρα ἐκθεσις εἶναι καθαρῶς κακοήγος, τὴν 25ην Μαρτίου αἱ ἐκδηλώσεις
περὶ ἐνδόσεως ἦσαν ἐξαιρετικῶς ἐπιμονοὶ καὶ τόσον ἱσχυροὶ ὥστε ὁ "Ἀγγλος Τα-
γματάρχης ΜΟΦΑΤΤ εἶπεν ὁμοῦς ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ ταχέως ἡ ἐνσωματ. Ὁ ΜΟΦΑΤΤ
ὅμως εἶναι στρατιωτικῶς, ἐνῶ ἡ Βρετ. Στρ. Δ/σις ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀποικιστοῦς.

Πρὸ τοῦ ἔορτασμοῦ παρεκλήθη νὰ συστήσῃ τὴν ἀποφυγὴν ἀντι-ἰταλικῶν καὶ
ἄλλων ἐκδηλώσεων καὶ συνέστησεν καὶ ἐκέραια σεμνότητα.

Τὰ ἀναφερόμενα ἐν τῇ ἐκθεσὶ ἐπισημῶς εἶναι τὰ ἀδελφώδη
-τὴν νύκτα τῆς 24ης πρὸς τὴν 25ην Μαρτίου Ἀγγλικοὶ περὶ πολλοὶ συνέλαβον
Δωδεκανησίους ἀναγράφοντας εἰς τοὺς τοίχους "ΕΝ ΣΙΣ" "ΖΗΤΩ Η ΕΛΛΑΣ" κ.λ.κ.
τοὺς ἀπολοὺς τὴν ἐπομένην ἐκδόσαν. *ἡμεῖς ἐκείνην καὶ πάλιν ἡμεῖς ἐκείνην*
-τὴν 25ην Μαρτίου, ἐργάται δέσαντες τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν εἰς τὸ ἐργο-
στάσιόν των, διετάχθησαν ἀπὸ Ἀγγλῶν Λοχίων νὰ τὴν καταβρέσουν καὶ ἀρνηθέν-
τες ἐκδόθησαν τῆς ἐργασίας των. Ἐπὶ τοῦ ἐπισυνδεδεμένου τούτου ἡ ἀποστολὴ διέβη
λέν τὴν συνημμένην (ἐν μεταφράσει) ἀναφορὴν περὶ τῆς ἀπολείας οὐδεμιᾶς ἔτυχε
μέχρι τῆς στιγμῆς ἀπαντήσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τελευταίαν παράγραφον, αὕτη δὲ ἦτο ἀληθὲς μόνον ἔδω ἡρω-
τήθησαν αἱ εἰς τὴν διαφύσιν τῶν Ἀγγλῶν ἐδρισκόμενοι δοσίλογοι καὶ μαυρα-
γορίται, ἐντὸς ὧν πρόκειται περὶ ἐσκεμμένης διαστροφῆς τῆς ἐκ ἀβγυίας καὶ
εἰρωνίας ἐκφευγόμενης λύσης διὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ἀγγλῶν προσεχῶς.

Χρ. Τσιγάντες
Συν/χης ΠΕΣ.

255

255 <http://www.kalymnos-archives.gr/%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%AE-%CE%B1%CF%80%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%AD%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7> Πρόσβαση: /28/9/2015

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 6

Αποτροπή Στρατηγού Πάτζετ παραίτησης Συνταγματάρχη Τσιγάντε
(29 Μαΐου 1946)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ
ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ

Αριθ. Πρωτ. 586

18870
Πατζίτς
3/6/46 προς

Ρόδος τη 29 Μαΐου 1946

Τό Γενικόν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ (Δ/σιν Πληροφοριῶν)
— Τό Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν (Δ/σιν Πολιτικῶν Ὑποθέσεων)

Ἀ θ ῆ ν α ς

Ἐπίσκεψις Στρατηγού Πάτζετ

Λαμβάνω τήν τιμὴν νά ἀναφέρω ὅτι κατὰ τήν πρόσφα-
τόν ἐπίσκεψιν τοῦ Στρατηγού Πάτζετ ἔσχον μετ' αὐτοῦ δύο συναντήσεις
διαρκείας μίας ὥρας ἑκάστη. Καί εἰς τὰς δύο συναντήσεις ἐξέθεσα εἰς
τόν Στρατηγόν Πάτζετ τὰς παράπονα καί τὰς μεμφιμοιρίας τῶν Δωδεκα-
νησίων δημογραμμάτων τὰ ὅσα γὰρ ὁ ἴδιος ἐνόμιζον δίκαια. Προσεκρίθησα
νά μὴν θίγω τό σύνολον τῆς Βρεττανικῆς Διοικήσεως. Ὁ Στρατηγός συν-
εφώνησε εἰς τὰς ἀπόψεις μου καί μοῦ προσέθεσεν ὅτι ἀντιλαμβάνεται
τό δυσκολότατον τῆς θέσεως μου μεταξὺ σφύρας καί ἀκμονοῦ.

Μοῦ συνέστησεν νά παραμείνω εἰς τό Δωδεκάνησον, μέ
ἡδχαρίστησεν διό τήν μέχρι τοῦδε ἐργασίαν μου, καί εἶπεν ὅτι ἐξήτη-
σεν ἀπό τήν Ἑλληνικήν Κυβέρνησιν νά παραμείνω καί μέ διέταξεν νά
ἐγκαταλείψω πᾶσαν σκέψιν αἰτήσεως μεταθέσεως ἀπό τό Δωδεκάνησον. Ἐ-
κόλλεσε τόν Ἀγγλόν Ταξίαρχον ἐνώπιόν μου καί τοῦ συνέστησεν νά μέ
καταστήσῃ ἀνεκρίτως στενότερον μέτοχον εἰς τὰ τῆς Διοικήσεως καί
κυρίως νά μοῦ παρέξῃ πᾶσαν βοήθειαν διό νά κατοπισθῇ εἰς ὅλα τὰ
προβλήματα τῆς Διοικήσεως διότι φρονεῖ καί ἐλπίζει ὅτι ἡ ἀποχώρησις
τῶν Ἀγγλῶν θά εἶναι προσεχής. Ὁ Ταξίαρχος Γκόρμλεϋ ἔκευ ἔφη ὅτι
θά ἐκτελέσῃ ὅλα αὐτά, κείσων ὅμως καί συνηθισμένος ἀπό τήν ἀποικια-
κήν του δράσιν ἐξακολουθεῖ τήν παλαιάν του τακτικήν τοῦ διαβρεῖ
καί βασίλευε. Ὁ τω χῶρίς νά μοῦ ζητήσῃ τήν γνώμην μου προεκήρυξεν
ἐκλογάς εἰς τήν Κω καί εἰς τήν Κάλυμνον καί διερωτήσατο τὰ τῶν ἐ-
κλογικῶν καί ταλόγων εἰς τρόπον ὥστε νά δώσῃ κάθε ἐλπίδα ἐπιτυχίας
εἰς τοὺς δημοφίλους τῆς ἀρεσκείας του ἡκαντάς συνεργάτας ἄλλοτε τῶν
Ἰταλῶν καί ἔστιν ὅτε καί Ἰταλοὺς δεηκόους. Δέν νομίζω ὅτι θά ἐπιτύ-
χῃ τοῦ σκοποῦ του.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος διέταξεν τόν Ταξίαρχον νά δεχθῇ τήν
αἰτήσιν τῆς Ἀποστολῆς κατὰ τέσσαρας ἀκόμη ἀξιωματικούς ἐκ τῶν δημο-
τῶν ὁ μὲν εἰς νά εἶναι νομιμασθῇ διό τήν μελέτην τῶν νομικῶν προβλη-
μάτων ὅτινα θά παροσιασθῶσιν ὁ δὲ ἕτερος οικονομικός. οἱ ὅποιοι
δύο διερμηνεῖς. Συνέστησεν ἡ συγγρασία νά μὴν γίνεται ἐμφανῶς εἰς
τρόπον ὥστε νά μὴν προκληθῶσιν παράπονα τῶν Ρῶων.

Παρατήρησεν ὅτι κακῶς ἐποθετῆθησαν ἐκκαι δευτεροῦ
κατ' ἐθέλειαν ἀπό τό Ὑπουργεῖον Παιδείας καί διέταξεν τήν ἀναστολήν
τῆς ἀπὸ τοῦ Ταξίαρχου διαταχθείσης ἀπελεύσεως τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ι. Ζερ-
βοδηλώσας ὅτι πρᾶττει τοῦτο εἰς ἐνδείξιν προσωπικῆς του εὐνοίας
πρὸς ἐμέ.

Μέ προσεκάλεσεν νά μεταβῶ εἰς Κᾶϊρον ὡς φιλοξενού-
μενος εἰς τήν οἰκίαν του διό μέαν ἐβδομάδα.

Σκοπεῖω νά ἔλθω εἰς τὰς Ἀθήνας μέ τό πρῶτον μέσον
ἵνα συνεννοηθῶ μετ' ὁμῶν διό σειράν ~~ἡμῶν~~ ὅλην ἐκκρεμῶν ζητημάτων καί
./.

256 <http://www.kalymnos-archives.gr/%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%AE-%CE%B1%CF%80%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%AD%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7> Πρόσβαση: /28/9/2015

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 7

Ανάληψη στρατιωτικής διοίκησης Δωδεκανήσων από Αντιναύαρχο Περικλή Ιωαννίδη (31 Μαρτίου 1947)

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	
Έν Ρόδω τῇ 31 Μαρτίου 1947	Ἀριθμὸς Φύλλου 1
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ γιτ' ἀρ. 2 (2)
ΠΡΟΚΥΡΥΞΕΙΣ	Περὶ ἐφαρμοστέας Νομοθεσίας
Προκήρυξις ὑπ' ἀρ. 1 — Περὶ ἐνάρξεως Στρατιωτικῆς κατοχῆς — (1)	Ἀναλαμβάνει ἀπὸ τῆς 12ης ὥρας τῆς 31ης Μαρτίου 1947 τὴν Στρατιωτικὴν Διοίκησιν τῆς Δωδεκανήσου καὶ ἀποπέμπει εἰς τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας καὶ τὴν λειτουργίαν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν δημοσίων ἐν γένει, ὑπηρεσιῶν.
Προκήρυξις ὑπ' ἀρ. 2 — Περὶ ἐφαρμοστέας Νομοθεσίας (2)	ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ Ἄρθρον 1. Ἀπὸ τῆς 12ης ὥρας τῆς 31ης Μαρτίου 1947, τὴν ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας τάξεως καὶ ἀσφαλείας, ὡς καὶ τὰ ἀπονομικά ἐν γένει καθήκοντα, ἀναλαμβάνει ἡ Ἑλληνικὴ Βασιλικὴ Χαρτοφυλακὴ. Ἄρθρον 2. 1. Ἀποκαθίσταται ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Δωδεκανήσου ὑποστηρικτὴ νομοθεσία ἀποκτῆ (τὸν τῇ ἐπαρκῆ), δικαστικὴ ἐν γένει καὶ εἰσπρακτικὴ περιλαμβανομένη καὶ τῶν φορολογικῶν νόμων διατερεῖται ἐν ἰσχύϊ. Ἐξαίρεται τῶν διατάξεων φασιστικοῦ καὶ ἀνελευθέρου περιεχομένου ἢ τῶν ἀντιτιθεμένων πρὸς ἑλληνικοὺς νόμους δημοσίας τάξεως ἢ ἀκαίμων οἷτινες θέλουσι καταργηθῇ ἢ τροποποιηθῇ ὑπ' αὐτῶν λόγων ἀνυπερβλήτου πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ ἐγγυητοῦ νόμου καλλώτατος. 2. Οἱ Ἑλληνικοὶ ποινικοὶ καὶ ἀπονομικοί νόμοι ἐφαρμόζονται ἀποκλειστικῶς. Διὰ τὸ προηγουμένως πρᾶξις ἐστὶν ἀδικησάσα κατὰ τὸ κανὼν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀπονομικῆς ποινικῆς διατάξεως. 3. Προκηρύξεις ἐκδοθεῖσαι κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Βρετανικῆς Στρατιωτικῆς Διοικήσεως διατεροῦσι τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντιτίθενται εἰς τὴν παρούσαν ἢ δὲν καταργεῖνται ρητῶς ἢ σιωπηρῶς διὰ μεταγενεστέρων προκηρύξεων μου.
ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ γιτ' ἀρ. 1 (1)	
Περὶ ἐνάρξεως Στρατιωτικῆς Κατοχῆς	
Ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Δωδεκανήσου Ἀντιναύαρχος ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ	
Ἀπὸ τῆς 12ης μεσημερινῆς τῆς σήμερον, 31ης Μαρτίου 1947, ληγοῦσης τῆς Βρετανικῆς Στρατιωτικῆς Κατοχῆς, ἐγὼ ὁ Ἀντιναύαρχος Περικλὴς Ἰωαννίδης	
ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ	
Ἀναλαμβάνει ὡς Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Δωδεκανήσου ἀπὸ τῆς 12ης μεσημερινῆς τῆς 31ης Μαρτίου 1947, ληγοῦσης τῆς Βρετανικῆς Στρατιωτικῆς Κατοχῆς, ἐγὼ ὁ Ἀντιναύαρχος Περικλὴς Ἰωαννίδης	
Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ Ἀντιναύαρχος ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 8

Αποχώρηση τελευταίων βρετανικών στρατευμάτων από τα Δωδεκάνησα
(6 Μαΐου 1947)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ			
ΕΛΛΗΝ. ΠΡΟΤΗΚΟΛΑΝ			
Σ. ΡΟΚΑΝΑΣ	Αριθ. 25683	Αριθ. Αρχείου 117	
ΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ			
ΑΡΙΘ. ΠΡΩΤ.	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΩΡΑ	
ΕΛΗΦΘΗ ΤΗ: 6/5/47	6/5/47	18.15'	
ΩΡΑ 19.40'	ΡΟΔΟΣ		
13062	ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ	ΑΘΗΝΑΣ	
Σήμερον τήν πρωτάν ανεχώρησε τελευταίον κλιμάκιον τέως αγγλικής διοικήσεως. ΑΝΤΙΝΑΥΑΡΧΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΙΔΗΣ			

258

258 <http://www.kalymnos-archives.gr/%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%AE-%CE%B1%CF%80%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%AD%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7/> Πρόσβαση: 28/9/2015

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εν Αθήναις τῇ 9 Ἰανουαρίου 1948

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

Ἀριθμὸς φύλλου 7

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νόμοι

- N 517. Περὶ τῆς ἰθαγενείας τῶν κατοίκων τῆς Δωδεκανήσου ἢ ἐκ ταύτης καταγομένων... 1
- N 518. Περὶ προσαρτήσεως τῆς Δωδεκανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα... 2
- N 521. Περὶ συμμετοχῆς πολιτικῶν Δημοσίων ὑπαλλήλων Ὑπουργείου Ναυτικῶν εἰς τὸ Μεταχικὸν Ταμεῖον Πολιτικῶν Ὑπαλλήλων... 3
- N 522. Περὶ προσλήψεως προσωρινῶν ἀναπληρωτῶν στρατευομένων ὑπαλλήλων ΤΤΤ... 4
- N 523. Περὶ παρατάσεως τῆς Ὑπηρεσίας ἡμερομισθίου προσωπικοῦ Ταχ. Δεμάτων... 5
- N 524. Περὶ συμπληρώσεως τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 151)41 Ν. Διατάγματος περὶ διαθέσεως Θεραπευτῶν εἰς ἀναπήρους Ἀξιωματικούς καὶ Ὀπλίτας ὤρισμένων κατηγοριῶν συνέπειά τραυμάτων πολέμου ὡς τοῦτο συνεπληρώθη διὰ τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2094)1943 Ν. Διατάγματος... 6
- N 525. Περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν διατάξεων τῆς ἀφορώσης τὴν προστασίαν τῶν ἐλασπορῶν Νυμφιστάς... 7
- Διατάγματα**
- Περὶ συστάσεως Ἑραρικής Ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑθνικὴ Ἐπιτροπὴ Ἐγκλήσεως τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἡνωμένων Ἑθνῶν ὑπὲρ τῶν παιδῶν»... 8
- Περὶ συστάσεως Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἀλλοτρίαν παιδείαν καὶ ἀνάγεσιν τοῦ διδασκαλίου τῆς Σχολῆς Μέσης Ἐκπαίδευσως Λίμνης — Εὐβοίας... 9
- Περὶ μετονομασίας θέσεως Γραμματεῶς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν... 10

ΝΟΜΟΙ

(1)

ΝΟΜΟΣ ὑπ' ἀριθ. 517.

Περὶ τῆς ἰθαγενείας τῶν κατοίκων τῆς Δωδεκανήσου ἢ ἐκ ταύτης καταγομένων

ΠΑΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψηφισμένοι: ὁμοφώνως μετὰ τῆς Δ' Ἀνθεωρατικῆς Βουλῆς, ἀποφασίζομεν καὶ διατάσσομεν :

Ἄρθρον 1.

Οἱ Ἰταλοὶ ὑπῆκοι οἱ κατοικοῦντες τὴν 10 Ἰουνίου 1940 ἐν Δωδεκανήσῳ καὶ τὰ μετὰ τὴν χρονολογίαν ταύτην γεννηθέντα τέκνα τῶν καθίστανται Ἑλλήνες ὑπῆκοι.

Ἄρθρον 2.

1. Εἰς ἅπαντα τὰ πρόσωπα τὰ ἀναφερόμενα ἐν τῷ ἄρθρῳ 1 τὰ ἔχοντα ἡλικίαν ὅω τῶν δέκα ὀκτώ ἐτῶν ἢ ἑγγυμὰ ἀδιαφόρως ἂν ἔχωσιν ἢ μὴ τὴν ἡλικίαν ταύτην, τῶν ὁποίων ἡ συνήθης γλῶσσα εἶναι ἡ Ἰταλική, παρέχεται δικαίωμα ἐπιλογῆς τῆς Ἰταλικῆς ἰθαγενείας ἐντὸς προθεσμίας ἑτοῦς ἀπὸ τῆς διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς μετὰ τῆς Ἰταλίας περὶ εἰρήνης συνθήκης τῆς 10 Φεβρουαρίου 1947.

2. Τὸ δικαίωμα ἐπιλογῆς ἀσκήτται διὰ δηλώσεως γινόμενης πρὸς τὴν ἀρμοδίαν Ἑλληνικὴν διοικητικὴν, δημοτικὴν ἢ κοινοτικὴν ἀρχὴν ἢ, ἐὰν τὰ δικαιούμενα πρόσωπα διαμένωσιν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, πρὸς τὴν ἀρμοδίαν Ἑλληνικὴν προξενικὴν ἀρχὴν.

3. Τὰ πρόσωπα τὰ ἐπιλεξάμενα τὴν Ἰταλικὴν ἰθαγένειαν ὀφείλουσι νὰ μεταφέρωσι τὴν κατοικίαν τῶν εἰς Ἰταλίαν ἐντὸς προθεσμίας ἑτοῦς ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἤκησαν τὴν ἐπιλογὴν.

4. Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ συζύγου δὲν συνεπάγεται καὶ τὴν τῆς συζύγου.

5. Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ πατρὸς ἢ, ἐὰν ὁ πατὴρ ἀπέβηκε, τῆς μητρὸς συνεπάγεται αὐτομάτως καὶ τὴν ἐπιλογὴν ὅλων τῶν μὴ ἐγγάμων τέκνων ἡλικίας ἥττω τῶν δέκα ὀκτώ ἐτῶν.

6. Προκειμένου περὶ προσώπων ἀγάμων κῆτω τῶν 18 ἐτῶν ἐκ τῶν προελεσμένων ὑπὸ τῆς § 2 τοῦ ἄρθρου 19 τῆς μετὰ τῆς Ἰταλίας συνθήκης εἰρήνης, ὁρατῶν πατρὸς καὶ μητρὸς, τὸ δικαίωμα ἐπιλογῆς ὑπὲρ τῆς Ἰταλικῆς ἰθαγενείας ἀσκεῖ ὁ ἐπίτροπος αὐτῶν.

7. Τὰ πρόσωπα τὰ ἐπιλεξάμενα τὴν Ἰταλικὴν ἰθαγένειαν καὶ καταλιπόντα τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος κατὰ τὰς διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων διατηροῦσι τὴν Ἰταλικὴν ἰθαγένειαν καὶ θεωροῦνται ὡς μὴ ἀποκτήσαντα τὴν Ἑλληνικὴν.

Ἄρθρον 3.

Οἱ Ἑλλήνες τὸ γένος καὶ ὁρθόδοξοι χριστιανοὶ Ἰταλοὶ ὑπῆκοι, οἱ γεννηθέντες ἐν Δωδεκανήσῳ ἢ τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοὶ ἐγεννήθησαν ἐν αὐτῇ καὶ κατοικοῦντες κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος νόμου ἐν Ἑλλάδι ἢ καθιστῶντες ἐν αὐτῇ τὴν κατοικίαν τῶν ἐντὸς ἑτοῦς ἀπὸ ταύτης καὶ μὴ ἀπκησαντες τὴν Ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν κατὰ τὰ ἄρθρα 1 καὶ 4 τοῦ Νόμου τούτου, καθίστανται αὐτοδικαίως Ἑλλήνες ὑπῆκοι.

Ἄρθρον 4.

1. Οἱ Ἑλλήνες τὸ γένος καὶ ὁρθόδοξοι χριστιανοὶ Ἰταλοὶ ὑπῆκοι, οἱ γεννηθέντες ἐν Δωδεκανήσῳ ἢ τῶν ὁποίων οἱ πρόγονοι ἐγεννήθησαν ἐν αὐτῇ καὶ διαμένοντες ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, δύνανται νὰ πολιτογραφηθῶσιν Ἑλλήνες, ἐὰν αἰτήσωνται τοῦτο παρὰ τῆς ἀρμοδίας Ἑλληνικῆς Προξενικῆς Ἀρχῆς ἐντὸς ἑτοῦς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος, γίνῃ ἢ αἰτήσῃ δεκτὴ ὑπὸ ταύτης καὶ ὁμῶσιν ἐνώπιον αὐτῆς τὸν

δρουν του Έλληνος. Έν τῇ αἰτήσει ἀναφέρεται καὶ ὁ Δῆμος ἡ ἡ κοινότης, εἰς τὰ γενικά μητρώα καὶ μητρώα ἀρρένων τῆς ὁπείας θέλει ὁ αἰτῶν νὰ ἐγγραφῇ.

2. Οἱ ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαμένοντες ἐν περιφερείαις λίαν ἀπομακρυνόμεναι τῆς ἐδρας τῆς Προξενικῆς Ἀρχῆς δύναται νὰ ἀποστείλῃ τὴν αἰτήσιν τὴν εἰς τὴν Ἀρχὴν ταύτην διὰ συστημένης ἐπιστολῆς. Ἡ Προξενικὴ Ἀρχή, δεχόμενη τὴν αἰτήσιν, δύναται νὰ ἐγκρίνῃ, ἵνα οὗτοι ὁμώσῃ τὸν δρουν τοῦ Ἑλλήνος ἐνώπιον τοῦ ἐφημερίου τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας ἢ τοῦ Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος ἢ ὁμομαρτύρων Ἑλλήνων.

3. Αἱ σύλλογοι καὶ τὰ ἀνέλικα τέκνα τῶν πολιτογραφουμένων καθίστανται ἀπὸ τῆς πολιτογραφίσεως αὐτῶν Ἑλληνες.

Ἀρθρον 5.

Ἡ ἰσχὺς παρὼν τῶν περὶ Ἑλληνικῆς Ἰθαγενείας διατάξεων τῶν καμμένων Νόμων, ὡς καὶ τῶν περὶ ἀρμοδιότητος καὶ δικαιοσύνης ἐπὶ ζητημάτων ἰθαγενείας, ἐπεκτείνεται εἰς Δωδεκάνησον.

Ἀρθρον 6.

Τὰ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ παρόντος νόμου κλονισθῆσονται διὰ Β. Διατάγματος.

Ὁ παρὼν Νόμος ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς καὶ παρ' Ἡμῶν σύμφωνα κυρωθεὶς, δημοσιευθῆτω διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκτελεσθῆτω ὡς Νόμος τοῦ Κράτους.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3 Ἰανουαρίου 1948.

ΠΑΥΛΟΣ Β.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργὸς
ΔΗΜ. ΛΟΝΤΟΣ

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3 Ἰανουαρίου 1948.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργὸς
ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΑΔΑΣ

(2)

ΝΟΜΟΣ ὑπ' ἀριθ. 518.

Περὶ προσαρτήσεως τῆς Δωδεκανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα.

ΠΑΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψηφισάμενοι ὁμόφρονως μετὰ τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ἀποφασίζομεν καὶ διατάσσομεν :

Ἀρθρον 1.

Αἱ νῆσοι τῆς Δωδεκανήσου Ἀστυπάλαια, Ρόδος, Χάλκη, Κάραθος, Κάσος, Τήλος, Νίσυρος, Κάλυμνος, Λέρος, Πάτμος, Λειψοί, Σύμη, Κῶς καὶ Καστελλόριζον, ὡς καὶ αἱ παρακείμεναι νησίδες, εἶναι προσσητημένα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος ἀπὸ τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1947.

Ἀρθρον 2.

Ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων μεταξὺ τῆς Δωδεκανήσου καὶ τῆς Τουρκίας διέρχεται διὰ τῶν ἀκολουθῶν ἡριθμολογημένων σημείων.

Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῶν διαφόρων σημείων τῆς γραμμῆς ταύτης προσδιορίζεται λεπτομερῶς κατωτέρω καὶ ἀναφέρεται εἰς τοὺς Βρετανικοὺς ὑδρογραφικοὺς χάρτας (British Admiralty) Νο 236, 872, 1546.

1.-10 μίλλια πρὸς Νότον τῆς ἀκρας Tugh Burnu (Τουρκία) (X.B.N. No 236).

2.-3 μίλλια πρὸς Νότον τῆς Νοτίας ἀκρας τῆς νησίδος Hypsil.

3.-3 μίλλια πρὸς Νότον τῆς ἀκρας Tugh Burnu.

4.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν βορειοανατολικὴν ἀκρὰν τῆς νησίδος Hupsili μετὰ τὴν νοτιοδυτικὴν ἀκρὰν τῆς νησίδος Nissi tis Dacia.

5.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Niphitis μετὰ τὴν βορειοανατολικὴν Prassoudi (Prousseclis) (X.B.N. 236 Διμενοδείκης Kastellorizo).

6.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν βορειοανατολικὴν ἀκρὰν Mauro poinis μετὰ τὴν βορειοανατολικὴν Prassoudi (Prousseclis).

7.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν νησίδα Strongylo (Psomi) μετὰ τὴν βορειοανατολικὴν Prassoudi (Prousseclis).

8.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν St. Stephano (wind ward) μετὰ τὴν ἀκρὰν Gata (Τουρκία) (X.B.N. 236).

9.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν St. Stephano (wind ward) μετὰ τὴν ἀκρὰν Vathi (Τουρκία).

10.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Limenari (Καστελλόριζον) μετὰ τὴν βορειοανατολικὴν Voutzaki.

11.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν νησίδα Tragonera μετὰ τὴν βορειοανατολικὴν Voutzaki.

12.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν βορειοανατολικὴν ἀκρὰν τῆς νήσου St. Georgio μετὰ τὸ πρὸς βορρὰν πλησιέστερον σημεῖον τῆς ἐναντι Τουρκικῆς Ἀκτῆς.

13.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν νοτιοδυτικὴν ἀκρὰν τῆς Νήσου St. Georgio μετὰ τὴν νησίδα Prason.

14.-3 μίλλια πρὸς Νότον τῆς νοτιοδυτικῆς ἀκρας τῆς Νήσου Volos.

15.-10 μίλλια πρὸς Νότον τῆς νήσου Volos.

16.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὸν φάρον Kum Burnu, (Ρόδος) μετὰ τὴν ἀκρὰν Kapula (Τουρκία).

17.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὸν φάρον Kum Burnu (Ρόδος) μετὰ τὴν ἀκρὰν Pandion (Τουρκία) (X. B. N. No 872).

18.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὸν φάρον Kum Burnu (Ρόδος) μετὰ τὴν νῆσον Elesia (Τουρκία).

19.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὸν ἀνεμόμυλον τῆς Vilia Nuova (Ρόδος) μετὰ τὴν νῆσον Ipsera (Τουρκία).

20.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὰ ἐρείπια τῆς Ἐκκλησίας Agios Minas (Ρόδος) μετὰ τὴν ἀκρὰν Alupo (Τουρκία).

21.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Philonika (Σύμη) μετὰ τὴν ἀκρὰν Noria ἢ Volpe (Τουρκία).

22.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Taveri (Σύμη) μετὰ τὴν ἀκρὰν Apostoli (Τουρκία).

23.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Taveri (Σύμη) μετὰ τὴν ἀκρὰν Kara (Τουρκία).

24.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Taveri (Σύμη) μετὰ τὴν ἀκρὰν Saytam (Τουρκία).

25.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Kondros (Σύμη) μετὰ τὴν ἀκρὰν Kuruburnu (Τουρκία).

26.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Kerhala (Σύμη) μετὰ τὴν ἀκρὰν Injah (Τουρκία).

27.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Piskori H. D. (Τήλου) μετὰ τὴν ἀκρὰν Injah (Τουρκία).

28.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν νῆσον Gaïdaro (B. Δ. Τήλου) μετὰ τὴν ἀκρὰν Palamida (Τουρκία).

29.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν νῆσον Gaïdaro (B. Δ. Τήλου) μετὰ τὴν ἀκρὰν Dava (Τουρκία).

30.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Philodo (Νίσυρος) μετὰ τὴν ἀκρὰν Krio (Τουρκία).

31.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Andemaki (Κῶς) μετὰ τὴν ἀκρὰν Tekir (Τουρκία).

32.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν θέσιν Valaree (ἐρείπια Κῶς) μετὰ τὴν ἀκρὰν Tekir (Τουρκία).

33.-4,3 μίλλια πρὸς 3290 ἀπὸ ἀκρας Tekir (Τουρκία).

34.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Phuka (Κῶς) μετὰ τὴν νῆσον Mordala (Τουρκία).

35.-4 1/6 μίλλια πρὸς 1080 ἀπὸ ἀκρας Phuka (Κῶς).

36.-4,5 μίλλια πρὸς 0600 ἀπὸ ἀκρας Phuka (Κῶς).

37.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Luro (Κῶς) μετὰ τὴν βορειοανατολικὴν τὴν καμμένην εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν ἀκρὰν τῆς νήσου Kara ada (Τουρκίας).

38.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Luro (Κῶς) μετὰ τὴν νησίδα guirejik (Τουρκία).

39.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Luro (Κῶς) μετὰ τὴν νησίδα Utchian (Τουρκία).

40.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὸν φάρον τῆς ἀκρας Kum (Κῶς) μετὰ τὴν ἀκρὰν Arkialla (Τουρκία).

41.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Russa (Ύφριμος) μετὰ τὸν φάρον Hussein (Τουρκία).

42.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Vassiliki (Ύφριμος) μετὰ τὴν βορειοανατολικὴν Lodo (Τουρκία).

43.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἀκρὰν Karapsilli (Κάλυμνος) μετὰ τὴν νησίδα Atsaki (Τουρκία).

44.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὰς βορειοανατολικὴς Kardak μετὰ τὴν νησίδα Kato (Τουρκία) (X.B.N. 1546).

45.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὸν φάρον τῆς νήσου Kalolimno μετὰ τὴν νοτιὰν ἀκρὰν τῆς νήσου Pondicusa (Buyuk kiremit adasi).

46.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν νησίδα Agia Kiriaki μετὰ τὴν βορειὰν ἀκρὰν τῆς χερσονήσου Sandama (Τουρκία).

47.-3 1/2 μίλλια πρὸς 1070 ἀπὸ ἀκρας...

γόμενοι εἰς τὴν ἀρμοδιότητα αὐτοῦ καθίστανται ὑποχρεωτικῶς μέλη τοῦ Μετοχικοῦ Ταμείου Πολιτ. Ὑπαλλήλων, ἡγεσιμῶν τῶν συναφῶν πρὸς τὸ Ταμεῖον τοῦτο διατάξεων, πᾶσα δὲ προγενέστερα ὑπηρεσία αὐτῶν συντάξιμος βάσει τῶν καμμένων διατάξεων λογίζεται ὡς χρόνος συμμετοχῆς εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦτο, ἐφαρμοζομένων καὶ ἐπὶ τῶν ὑπαλλήλων τούτων τῶν περὶ ἀναδρομικῆς ἐγγραφῆς τῶν λοιπῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων καμμένων διατάξεων.

2. Ἐκ τῶν παραγομένων εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν μονίμων πολιτικῶν ὑπαλλήλων οἱ τυχόν ὄντες μέτοχοι τοῦ Μετοχικοῦ Ταμείου Β. Ν. ἐξαιροῦνται ἐξ ἀντιλήσεως τῶν ὄντων μέτοχοι τοῦ Ταμείου τούτου, μὴ καθιστάμενοι μέτοχοι τοῦ Μετοχικοῦ Ταμείου τῶν Πολιτικῶν Ὑπαλλήλων.

Ὁ παρὼν Νόμος ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς καὶ παρ' Ἡμῶν σύμφωνα κυρωθεὶς, δημοσιευθῆτω διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκτελεσθῆτω

40.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὸν φάρον τῆς ἄκρας Kum (Κῶς) μετὰ τὴν ἄκραν Arkialla (Τουρκία).

41.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἄκραν Russa (Ψέριμος) μετὰ τὸν φάρον Hussein (Τουρκία).

42.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἄκραν Vassiliki (Ψέριμος) μετὰ τὴν βορρονησίδα Lodo (Τουρκία).

43.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν ἄκραν Karapsilli (Κάλυμνος) μετὰ τὴν νησίδα Atsaki (Τουρκία).

44.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὰς βορρονη- νίδας Kardak μετὰ τὴν νησίδα Kato (Τουρκία) (X.B.N. 1546).

45.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὸν φάρον τῆς νήσου Kalolimno μετὰ τὴν Νοτίαν ἄκραν τῆς νήσου Pondicusa (Buyuk kiremit adasi).

46.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν νησίδα Agia Kiriaki μετὰ τὴν βορείαν ἄκραν τῆς χερσονήσου Sand- dama (Τουρκία).

47.-3,4 μίλια πρὸς 1070 ἀπὸ Νοτιοανατολικῆς ἄκρας νήσου Pharmako.

48.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν Νοτιοανα- τολικὴν ἄκραν τῆς νήσου Pharmako μετὰ τὴν ἄκραν Mono- dendri (Tek Agac Burnu (Τουρκία).

49.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν Νοτιοανα- τολικὴν ἄκραν τῆς νήσου Gaidaro (ἄκρα Toli) μετὰ τὴν ἄκραν Meander (Τουρκία).

50.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν Ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς νήσου Nero (Gaidaro) μετὰ τὴν ἄκραν Cavo plakes (Τουρκία).

51.-Τὸ μέσον τῆς γραμμῆς τῆς ἐνοῦσης τὴν Βορείαν ἄκραν τῆς νηίδος Psathonisi μετὰ τὴν Νοτίαν ἄκραν τῆς νηίδος Ihaepari (Ciladas) (Τουρκία).

Ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων διερχομένη διὰ τῶν 51 καθο- ριζομένων ἀνωτέρω σημείων, ἐνοῦται μετὰ τὸ Νότιον ὄριον τῶν θαλασσίων Ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων ὡς ταῦτα καθο- ρίζονται εἰς τὸ ἄρθρον 12 τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας Συνθήκης εἰρήνης τῆς Λωζάνης τῆς 24 Ἰουλίου 1923.

Εἰς περιπτώσιν διαφορᾶς μεταξὺ τοῦ κειμένου τοῦ παρόντος ἀρθροῦ καὶ τῶν Βρετανικῶν Χαρτῶν ἰσχύει τὸ κείμενον.

Ἄρθρον 3.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ παρόντος νόμου ἀρχεῖται ἀπὸ τῆς δημοσιεύ- σεως αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ παρὼν Νόμος ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς καὶ παρ' ἡμῶν σήμερον κυρωθεὶς, δημοσιεύηται διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκτελεσθῆτω ὡς Νόμος τοῦ Κράτους.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 3 Ἰανουαρίου 1948.

ΠΑΥΛΟΣ
Β.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργὸς

ΔΗΜ. ΛΟΝΤΟΣ

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 3 Ἰανουαρίου 1948.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργὸς
ΧΡΙΣΤΟΣ ΛΑΔΑΣ

(3)

ΝΟΜΟΣ ὑπ' ἀριθ. 531.

Περὶ συμμετοχῆς πολιτικῶν Δημοσίων ὑπαλλήλων Ὑ- πουργεῶν Ναυτικῶν εἰς τὸ Μετοχικὸν Ταμεῖον Πο- λιτικῶν Ὑπαλλήλων.

ΠΑΥΛΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψηφισάμενοι ὁμοφώνως μετὰ τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ἀποφασίζομεν καὶ διατάσσομεν :

Ἄρθρον Μένον.

1. Ἄπαντες οἱ ἥδη μόνιμοι πολιτικοὶ Δημόσιοι ὑπάλληλοι ἀρροδιότητες Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν ὡς καὶ οἱ ἐκάστοτε ὑπ.

γόμενοι εἰς τὴν ἀρροδιότητα αὐτοῦ καθίστανται ὑποχρεωτικῶς μέλη τοῦ Μετοχικοῦ Ταμεῖου Πολιτ. Ὑπαλλήλων, τηρουμέ- νων τῶν συναφῶν πρὸς τὸ Ταμεῖον τοῦτο διατάξεων, πάσα δὲ προγενεστέρᾳ ὑπηρεσία αὐτῶν συντάξιμος βᾶσει τῶν κειμένων διατάξεων λογίζεται ὡς χρόνος συμμετοχῆς εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦτο, ἐφαρμοζομένων καὶ ἐπὶ τῶν ὑπαλλήλων τούτων τῶν περὶ ἀναδρομικῆς ἐγγραφῆς τῶν λειπῶν πολιτικῶν ὑπαλλή- λων κειμένων διατάξεων.

2. Ἐκ τῶν παραγομένων εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν μονίμων πολιτικῶν ὑπαλλήλων οἱ τυχόντες μέτοχοι τοῦ Μετοχικοῦ Ταμεῖου Β. Ν. ἐξαιρουμένων μέχρις ἐξαντλήσεως τῶν ὄντες μέτοχοι τοῦ Ταμεῖου τούτου, μὴ καθιστάμενοι μέ- τοχοι τοῦ Μετ' ἑαυτοῦ Ταμεῖου τῶν Πολιτικῶν Ὑπαλλήλων.

Ὁ παρὼν Νόμος ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς καὶ παρ' ἡμῶν σήμερον κυρωθεὶς, δημοσιεύηται διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκτελεσθῆτω ὡς Νόμος τοῦ Κράτους.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 7 Ἰανουαρίου 1948.

ΠΑΥΛΟΣ
Β.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργὸς

ΛΑΕΣ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 7 Ἰανουαρίου 1948.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργὸς

ΧΡΙΣΤΟΣ ΛΑΔΑΣ

(4)

ΝΟΜΟΣ ὑπ' ἀριθ. 522.

Περὶ προσλήψεως προσωρινῶν ἀναπληρωτῶν στρατευομέ- νων ὑπαλλήλων ΤΤ.

ΠΑΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψηφισάμενοι ὁμοφώνως μετὰ τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ἀποφασίζομεν καὶ διατάσσομεν :

Ἄρθρον 1.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐκ τῆς στρατεύσεως τοῦ μονί- μου προσωπικοῦ ΤΤΤ δημοσυστασιαστικῶν προσωρῶν κανόνων εἰς τὰς ὁργανικὰς θέσεις τοῦ προσωπικοῦ ΤΤΤ ἐπιτρέπεται ἡ πρόσληψις προσωρῶν ἀναπληρωτῶν, ἐκτὸς τῶν διανέ- μέων πάσης κατηγορίας καὶ τάξεως, δι' οὓς ἐπιτρέπεται ἡ πρόσληψις τοιούτων ἀναπληρωτῶν, δυνάμει τῶν ἐν ἰσχύϊ διατάξεων τοῦ Α. Ν. 2218)1940 καὶ τῶν κατωθὶ κατηγο- ριῶν προσωπικοῦ :

α) Ἐκ τοῦ ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ :

Τῶν ΤΤ βοηθῶν ἢ τηλεγραφετῶν πάσης τάξεως.

β) Ἐκ τοῦ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ :

Τῶν ταξινομητῶν πάσης τάξεως, ὡς καὶ τῶν φορτωτῶν.

γ) Ἐκ τοῦ κατωτέρου τεχνικοῦ προσωπικοῦ :

Τῶν εργατῶν ΤΤ γραμμῶν καὶ τεχνικῶν ΤΤ ἐγκαταστά- σεων πάσης τάξεως ὡς καὶ τῶν τεχνιτῶν καὶ ὁδηγῶν ταχ. αὐτοκινήτων.

Ἄρθρον 2.

1. Οἱ ἀναπληρωταὶ στρατευομένων τοῦ ὑπαλληλικοῦ προ- σωπικοῦ λαμβάνονται κατ' ἀπόλυτον προτίμησιν ἐκ τῶν ἀ- διορίστων πτυχιούχων τῶν Σχολῶν ΤΤΤ κατὰ σειράν τοῦ ἰσχύοντος ἐκάστοτε πίνακος, δι' οὗ καθορίζεται ἡ προτεραιό- της διορισμοῦ τούτων.

Ἡ σειρά αὕτη δύναται νὰ μὴ τηρηθῇ μόνον ἐφ' ὅσον καὶ ἂν ὅτι ὁ διορισμὸς τινὸς ἐξ αὐτῶν θὰ ἦτο ἱκανοποιητικὸς διὰ τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν.

Μὴ ὑπαρχόντων πτυχιούχων τῶν Σχολῶν διὰ τὰς θέσεις ταύτας ἢ μὴ ἐπιθυμούντων τὴν πρόσληψιν, δύναται νὰ προσ- λαμβάνονται ὡς ἀναπληρωταὶ ἰδιῶται, κεκτημένοι ἀπολυ- τήριον Γυμνασίον, ἡλικίας μέχρι 35 ἐτῶν καὶ κατὰ πρότι- μῆσιν ἐκ τῶν καταγομένων ἢ διαμενόντων μόνιμος εἰς τὰς περιφέρειας τοῦ οἰκείου Νομοῦ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 10

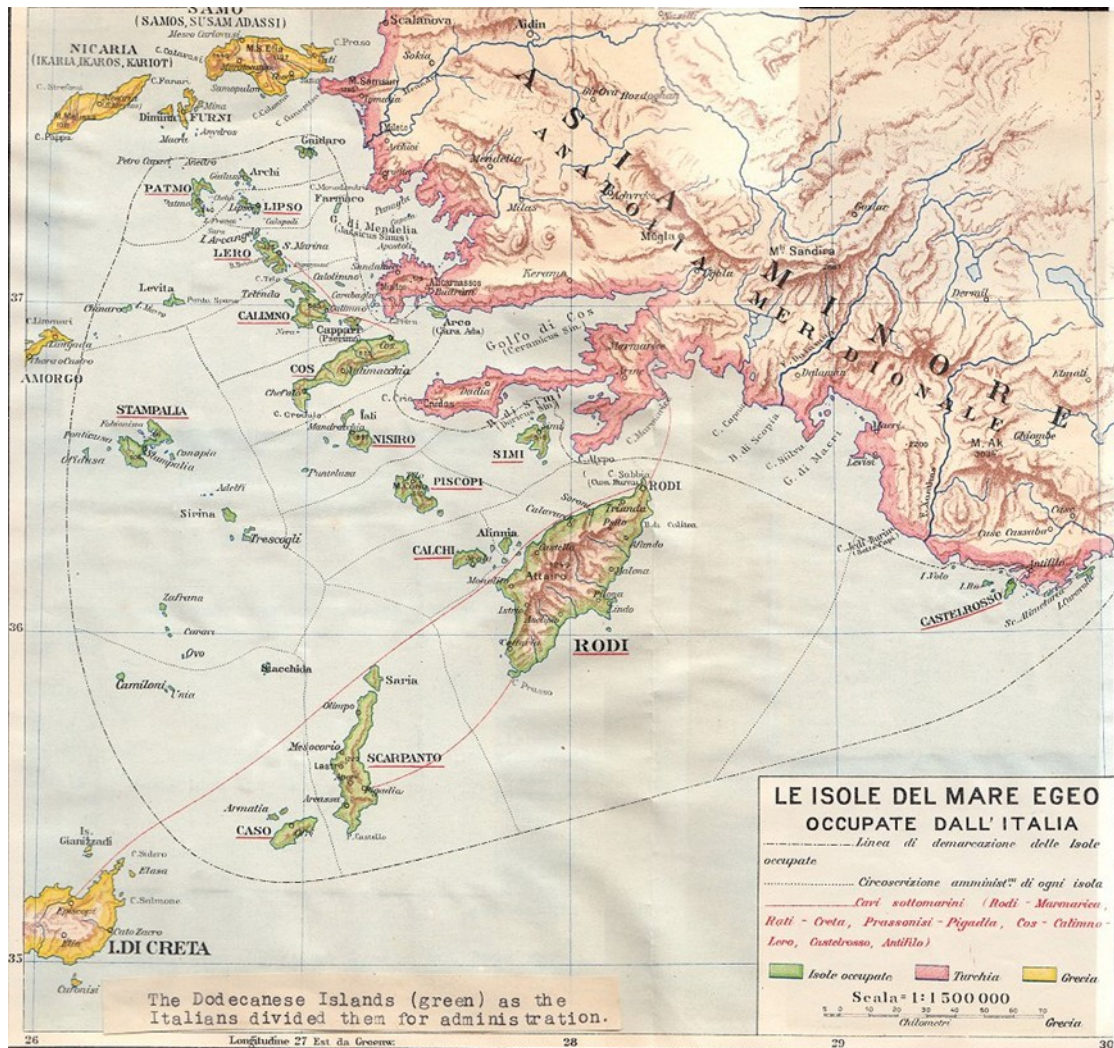
Υπαγωγή Καστελορίζου υπό ελληνική διοίκηση, (ΦΕΚ αρ.120, 1 Απριλίου 1915)

β') Εἰς τὸν νομὸν Σάμου, μὲ ἔδραν τὸ Βαθύ, εἰς ὃν ὑπάγονται αἱ νῆσοι Σάμος, Ἰκαρία, καὶ Φοῦργοι, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ Καστελλόριζον, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ ἐλληνικὴ κατοχὴ, καὶ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 11

Ιταλικός διοικητικός χάρτης Δωδεκανήσων περιόδου Ιταλικής κατοχής.

259 http://www.et.gr/idoscs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFYabOqSgLQOXdtvSoClrL8Z8EAXX8QMQ95MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKI3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIIdQ163nV9K--td6SIuVgAG9KwGyVs6o1kdjJE4R Vw1obNwIDeoc88IIQ3kRqc, Πρόσβαση: 21/9/2015

ΠΗΓΕΣ

Αρχεία

1. Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, αρχείο Νικολάου Μαυρή.
2. Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, αρχείο Φιλίππου Δραγούμη.
3. Γενικά Αρχεία του Κράτους.
4. Εθνικό Τυπογραφείο / Φύλλα Εφημερίδας Κυβερνήσεως
5. Καλυμνιακό Αρχείο
6. ΥΠΕΞ, Ιστορικό αρχείο
7. Ψηφιακό αρχείο Ελευθερίου Βενιζέλου.

260 <http://www.johnhearfield.com/Bob/Dodecanese/Surrender.htm>, πρόσβαση: 5/5/2016

Βιβλιογραφία

1. Αλέξης Αλεξανδρής «Το ιστορικό πλαίσιο των ελληνοτουρκικών σχέσεων 1923-1955» στο συλλογικό «Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-1987», β' έκδοση, Εκδόσεις «Γνώση» Αθήνα 1991
2. «Αντίληψη, αναπαράσταση και οργάνωση του χώρου στα Δωδεκάνησα την περίοδο της Ιταλοκρατίας», Δωδεκανησιακά Χρονικά Τόμος Κ', Στυλιανός Χριστοφυλλάκης, Στέγη γραμμάτων και τεχνών, Ρόδος, 2005.
3. Αντιστρατήγου Ιωάννου Κων. Μανέτα, Ιερός Λόχος (1942-1945), Αθήναι, 1977.
4. Βουλή των Ελλήνων, Δωδεκάνησα, Συνθήκες – Νόμοι – Στατιστικές, Χάρτες 1947-1997, συλλογή επιμέλεια, Τριαντ. Α, Γεροζήσης, Αθήνα, 1998.
5. Γ. Παπανδρέου, Η απελευθέρωση της Ελλάδος, Γ' Έκδοσις, Αθήνα 1948
6. Δωδεκάνησος: η μακρά πορεία προς την ενσωμάτωση, Διπλωματικά έγγραφα από το ιστορικό αρχείο του Υπουργείου των Εξωτερικών, Έρευνα-Επιστημονική επιμέλεια, Λένα Διβάνη - Φωτεινή Κωνσταντοπούλου, Β' έκδοση, Εκδόσεις Καστανιώτη
7. Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός, Ιστορικό Αρχείο 1941-1944, Εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα, 1990.
8. Ε. Ι. Τσουδερός, Διπλωματικά Παρασκήνια 1941-1944, Αετός Α.Ε., Αθήναι, 1950.
9. Έκδοση ΚΟΜΕΠ – Αριθ. 4, το εθνικό μας πρόβλημα και το Κομμουνιστικό κόμμα της Ελλάδας, Εκδόσεις Μνήμη, Αθήνα, 1945.
10. Ηλία Βενέζης της Ακαδημίας Αθηνών, Εμμανουήλ Τσουδερός, ο πρωθυπουργός της μάχης της Κρήτης και η εποχή του. Από το αρχείον του τας αναμνήσεις του από άλλα κείμενα της Ιστορίας, Αθήναι, 1966.
11. Θ. Βερέμης, Ιστορία των Ελληνοτουρκικών σχέσεων 1453-1998, ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα 1998
12. Ιωάννης Σ. Κολιόπουλος, Παλινόρθωση – Δικτατορία – Πόλεμος 1935–1941, Ο βρετανικός παράγοντας στην Ελλάδα, 1985.
13. Κυριάκος Παπαγεωργόπουλος, Μνήμες Πολέμου και Ειρήνης, Τόμος Β', Εκδόσεις Δήλος, Αθήνα, 1995.

14. Λένα Διβάνη, *Η πολιτική των εξορίστων ελληνικών κυβερνήσεων 1941 – 1944*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991.
15. Λ. Διβάνη, "Σαν σπαθί στο πλευρό της": Τα Δωδεκάνησα και η Τουρκία, 1939 - 1947, *Τστωρ*, 12 (2001)
16. *ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΙΟΣ*, Μάης 1944 - Μάρτης 1945, Τρίκαλα 1^η Φλεβάρη 1945, Ανατύπωση Αθήναι, Εκδόσεις Κλεψύδρα, 1975.
17. Μάνος Μαστοράκος, *Αιγαίο 1943*, Εκδόσεις Δούρειος Ίππος, Αθήνα, 2004.
18. Μεταξάς – Το προσωπικό του ημερολόγιο, Τόμος Δεύτερος, Επιμ. Χρ. Χρηστίδης, Εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήναι, 1952.
19. Ν. Δ. Πετρόπουλος, *Αναμνήσεις και σκέψεις ενός παλαιού ναυτικού, μέρος β' ο πόλεμος 1940-1941*, Αθήναι, 1970.
20. Προκόπης Παπαστράτης, «Ο ρόλος της διασποράς στη διαμόρφωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής», στο *Διπλωματία και Πολιτική, Ιστορική Προσέγγιση*, Εκδόσεις ΕΙΕ, Αθήνα, 2005.
21. Ρόμπιντ Χάϊαμ, *Ημερολόγιο μιας καταστροφής βρετανική βοήθεια στην Ελλάδα 1940-1941*, μετάφραση – επιμέλεια: υποστράτηγος Κων. Κανάκης, *Ημερολόγιο μιας καταστροφής - βρετανική βοήθεια στην Ελλάδα 1940-1941*, έκδοση 7^{ου} ΕΓ/ΓΕΣ, Αθήνα, 1996.
22. «Τα Δωδεκάνησα και οι Τούρκοι - ιστορικές σελίδες», Δωδεκανησιακά Χρονικά, τόμος Ε', Στέγη γραμμάτων και τεχνών Δωδεκανήσου, Ρόδος, 1976.
23. Φίλιππος Καραμπού, *Προσωρινή απελευθέρωση της Σάμου (Σεπτέμβριος-Νοέμβριος 1943) ανατομία ενός ατελέσφορου πολιτικοστρατιωτικού εγχειρήματος*, ανάπτυπο από τις σαμιακές μελέτες, τόμος α', πνευματικό ίδρυμα Σάμου, Αθήνα 1994
24. Χρήστου Θεοχαράτου, Χαρίλαος Φλωράκης και λαϊκό κίνημα (λόγος αναιρετικός), Τυποεκδοτική Α.Ε., Αθήνα 2001
25. Χρονολόγιο γεγονότων 1940-1944, από τα έγγραφα του βρετανικού Υπουργείου των Εξωτερικών F.O. 371, τόμος Α', Μ. Σπηλιωτοπούλου, Π. Παπαστρατής(επιμ), Ακαδημία Αθηνών, κέντρο ερεύνης της ιστορίας του νεότερου ελληνισμού, Αθήνα 2002
26. Frank G. Weber, *Ο επιτήδειος ουδέτερος*, έκδοση ΔΕΚ/ΓΕΣ, Αθήνα, 1985.
27. A. Alexandris, *Turkish policy towards Greece during the Second world war and its impact on greek –turkish détente*, Balkan Studies, 1982

28. Altemur Kilic, *Turkey and the world*, Public Affairs, Washington D. C., 1959
29. *Foreign relations of the United States, 1946, v.7, The Near East and Africa*, United states Government Printing Office, Washington, 1969.
30. Mediterranean assignment / Richard McMillan, *Doubleday*, Doran and company INC, Garden city, 1943, New York.
31. Procopis Papastratis, *British policy towards Greece during the Second World War two*, Cambridge University press, 1984.
32. R. Holland - D. Markides, *The British and the Hellenes Struggles for Mastery in the Eastern Mediterranean 1850 1960*, Oxford University Press, Oxford 2006
33. Selim Deringil, *Turkish Foreign Policy During the Second World War – An ‘Active’ Neutrality*, Cambridge University Press, 1989.
34. Sforza vs. Sforza: the free Italian movement and the foreign policy of its leader, by Dr. N.G. Mavris. Published 1943
35. *Studies of American interests in the War*, territorial Series. *Memorandum on An American Policy Respecting Turkey Implications of the Turkish-German Trade Agreement of October 9, 1941*, Council on Foreign Relations, New York, 1941.
36. *Studies of American interests in the War and the Peace*, Territorial Series, *Memorandum on Political – Territorial changes and the Stimson Doctrine*, Council on Foreign Relations, New York, 1942.
37. *Studies of American interests in the war and the peace*, Territorial Series, *Memorandum on: The future of the Italian possessions in the Aegean Sea*, Council on foreign relations, New York, 1947.
38. *Studies of American interests in the war and the peace*, The Territorial Group Council on Foreign Relations *AN AMERICAN POLICY RESPECTING TURKEY IMPLICATIONS OF THE TURKISH - GERMAN TRADE AGREEMENT OF OCTOBER 9, 1941*, Prepared by William Linn Westermann.
39. The present position of European politics, or, Europe in 1887. By the author of "Greater Britain. «Published 1887
40. Trident Conference, May 1943, Papers and minutes of Meetings, Edited and Published by the office, U.S. Secretary, office of the Combined Chiefs of Staff 1943

41. *Turkey, key to the East*, by Chester M. Tobin. Tobin, Chester M. G. P. PUTNAM'S SONS, New York, 1944.

Εφημερίδες

1. Ελεύθερη Ελλάδα
2. Εμπρός
3. Εφημερίδα της Κυβέρνησης
4. Ριζοσπάστης

Ιστολόγια

1. <http://www.ww2f.com/topic/35642-operation-mandibles-the-british-take-rhodes/20/9/2015>
2. http://www.et.gr/idos-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22w_FYabOqSgLQOXdtvSoClrL8Z8EAZX8QMQ95MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKI3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIIdQ163nV9K--td6SIuVgAG9KwGyVs6o1kdjJE4RVw1obNwI Deoc88IIQ3kRqc
3. <http://dspace-roma3.caspar.it/bitstream/2307/179/2/02%20-%20capitolo%20I%20-%20il%20dominio%20turco.pdf>
4. http://www.et.gr/idos-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22w_FYabOqSgLQOXdtvSoClrL8Z8EAZX8QMQ95MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKI3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIIdQ163nV9K--td6SIuVgAG9KwGyVs6o1kdjJE4RVw1obNwI Deoc88IIQ3kRqc
5. <http://www.kalymnosarchives.gr/%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%AE%CE%B1%CF%80%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%85%CE%B8%CE%AD%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B7/,28/9/2015>
6. <http://toorama.blogspot.gr/2010/08/3-1946.html>
7. <http://www.hellinon.net/northEpirusHistory.htm>
8. <http://www.imerodromos.gr/mesh-anatolh-otan-peftoun-oi-masks/o-a-pagkosmios-polemos-kai-h-nea-moirasia-ths-meshs-anatolhs/>
9. <http://www.britannica.com/topic/Anglo-American-Chain-of-Command-in-Western-Europe-June-1944-1673115#ref830381>.